

Krzysztof Gaj, Janusz Zuziak

Wojsko polskie w międzynarodowych misjach pokojoych (1953-2011)

Przegląd Historyczno-Wojskowy 12 (63)/5 (238), 21-89

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF GAJ, JANUSZ ZUZIAK

WOJSKO POLSKIE W MIĘDZYNARODOWYCH MISJACH POKOJOWYCH (1953–2011)

W latach 1953–2011 przedstawiciele Wojska Polskiego brali udział w blisko 70 międzynarodowych misjach i operacjach pokojowych. W zależności od charakteru i realizowanych zadań możemy je podzielić na trzy grupy: obserwacyjne, logistyczne i operacyjne. Początek polskiego zaangażowania na rzecz utrzymania pokoju sięga 1953 r., kiedy to rozpoczęła działalność Komisja Nadzorcza Państw Neutralnych w Korei. Rok później żołnierze polscy rozpoczęli służbę w Międzynarodowej Komisji Nadzoru i Kontroli w Indochinach (Kambodża, Laos, Wietnam). Od 1973 r. na terenie Wietnamu Południowego działała z naszym udziałem Międzynarodowa Komisja Kontroli i Nadzoru.

Kolejny ważny etap udziału przedstawicieli Wojska Polskiego w międzynarodowych misjach pokojowych to służba pod błękitną flagą na Bliskim Wschodzie w ramach sił UNEF II, UNDOF i UNIFIL.

W latach 1988–1990 żołnierze WP brali udział w działalności Misji Dobrych Usług Obserwatorów Narodów Zjednoczonych w Afganistanie i Pakistanie, powołanej po zakończeniu kilkuletniej wojny w Afganistanie. Podobny charakter do afgańskiej miała misja obserwatorów ONZ w Iranie i Iraku w latach 1988–1990. W latach 1989–1990 Polacy uczestniczyli w misji logistycznej i obserwacyjnej na terytorium Namibii.

Obszarem intensywnego zaangażowania Polski w operacje międzynarodowe są Bałkany. Od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku do dzisiaj udział w nich brali i nadal biorą żołnierze, policjanci i cywile. W 1991 r. rozpoczęła się operacja UNPROFOR (United Nations Protection Force). Na mocy uchwały Rady Ministrów RP z 5 grudnia 1995 r. Polska przystąpiła do udziału w operacji militarnej w Bośni i Hercegowinie, wysyłając żołnierzy do Sił Implementacyjnych (IFOR). W grudniu 1996 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła decyzję o przedłużeniu mandatu misji IFOR, zmieniając jednocześnie jej nazwę na Siły Stabilizacyjne (SFOR). W 1999 r. braliśmy udział w operacji sił NATO w Albanii (AFOR). Na podstawie decyzji ministra obrony narodowej z 19 czerwca 1999 r. do Kosowa została skierowana Polska Jednostka Wojskowa w Siłach Międzynarodowych KFOR (Kosowo Force).

Polacy w Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych w Korei

Leżąca w Azji Wschodniej Korea stanowi jeden z bardziej newralgicznych regionów współczesnego świata, jest swego rodzaju naturalnym pomostem łączącym kontynent azjatycki z łańcuchem Wysp Japońskich i z Oceanią. Znaczenie położenia Korei wynika przede wszystkim z niemal bezpośredniego sąsiedztwa z Rosją (wcześniej ze Związkiem Radzieckim), Chinami i Japonią¹. Po klęsce Rosji w wojnie z Japonią w latach 1904–1905 stała się protektoratem, a od 1910 r. kolonią japońską². W 1943 r. na konferencji w Kairze ustalono, że po zakończonej wojnie Korea będzie niepodległym państwem. Pod japońską okupacją znajdowała się do późnego lata 1945 r.

W lipcu i sierpniu tegoż roku, na konferencji w Poczdamie, kwestia koreańska była rozpatrywana w kontekście rozmów dotyczących udziału wojsk radzieckich w wojnie z Japonią. 10 sierpnia przedstawiciele ZSRR i Stanów Zjednoczonych Ameryki podjęli decyzję o przyjęciu 38 równoleżnika jako linii demarkacyjnej oddzielającej radziecką i amerykańską strefę okupacyjną, a jednocześnie jako linii faktycznego podziału Korei³.

W wyniku operacji kwantuńskiej wojska radzieckie 24 sierpnia 1945 r. dotarły do 38 równoleżnika, natomiast Amerykanie, pod wpływem nalegań ostatniego japońskiego gubernatora Korei, Abe Noboyuki, 8 września skierowali swe wojska do Korei, przejmując władzę na obszarze na południe od przyjętej linii demarkacyjnej. W grudniu 1945 r., po konferencji moskiewskiej, Stany Zjednoczone i ZSRR utworzyły specjalną komisję, której zadaniem było doprowadzenie do przeprowadzenia powszechnych wyborów i utworzenia jednego rządu koreańskiego. Na skutek rozbieżności interesów stron do zrealizowania tego planu nie doszło. Na obszarze zajmowanym przez wojska radzieckie rozpoczęto tworzenie załączków struktur państwowych według wzorców radzieckich⁴.

W południowej części Korei Amerykanie próbowali doprowadzić do realizacji przyjętych wcześniej ustaleń i kolejnych uchwał Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie przeprowadzenia wyborów w całym kraju. Działania amerykańskie zmierzające w tym właśnie kierunku spotykały się z ciągłą obstrukcją ze strony radzieckiej.

12 lutego 1946 r. strona radziecka, jednostronną decyzją, przekazała władzę byłemu kapitanowi Armii Czerwonej, Kim Ir Senowi. W tym samym czasie został utworzony Północnokoreański Komitet Ludowy, pełniący funkcje parlamentu.

W południowej części Korei, na mocy rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 1947 r. i pod nadzorem tej organizacji, 10 maja 1948 r. zostały przeprowadzone wybory, w których wzięło udział ok. 80% uprawnionych do głosowania⁵. Komisja ONZ potwierdziła ważność, uznając jednocześnie powołany rząd za jedyny rząd zjednoczonej Korei.

W odpowiedzi na działania prowadzone na południu, w sierpniu 1948 r. w części północnej również odbyły się wybory, w których wyniku 9 września została proklamowana Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna. Przewodnią siłą w państwie

¹ Ch. Birchmeier, M. Burdelski, E. Jendraszcak, *50-lecie Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych w Korei*, Toruń 2003, s. 19.

² T. Zawadzki, *38 równoleżnik*, „Polityka” 2005, nr 26, s. 64.

³ *American Military History*, t. 2, *The United States Army in a global era, 1917–2003*, Waszyngton 2005, s. 217.

⁴ Ch. Birchmeier, M. Burdelski, E. Jendraszcak, *op. cit.*, s. 19.

⁵ T. Zawadzki, *op. cit.*, s. 65.

północnokoreańskim stanowiła Partia Pracy Korei, z Kim Ir Senem na czele. W ten sposób dokonał się trwały podział Korei na dwie części.

Wybuch wojny koreańskiej 25 czerwca 1950 r. poprzedziły liczne starcia wojsk obu stron rozmieszczonych wzdłuż 38 równoleżnika⁶. Inicjatywa inwazji na Koreę Południową wyszła od Kim Ir Sena, dążącego do zjednoczenia obu Korei i utworzenia jednego państwa pod swoim kierownictwem. W 1949 r. północnokoreański przywódca wielokrotnie zwracał się do Józefa Stalina z prośbą o wyrażenie zgody na dokonania inwazji na Koreę Południową. Po klęsce Czang Kaj-szeka liczył zapewne także na poparcie komunistycznych Chin. Pod koniec stycznia 1950 r., czyli kilka miesięcy po wyprodukowaniu przez ZSRR broni jądrowej i po wycofaniu wojsk amerykańskich z południa, Stalin zaakceptował propozycje Kim Ir Sena. Wydał również polecenie wysłania do Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej grupy, liczącej ok. 300 osób, radzieckich doradców wojskowych z zadaniem przygotowania ataku⁷.

W czerwcu 1950 r. Kim Ir Sen dysponował 135-tysięczną armią, z czego połowę stanowili doświadczeni weterani Armii Czerwonej i ochotnicy służący w oddziałach Chińskiej Ludowej Armii Wyzwoleńczej. Armia Korei Południowej liczyła w tym czasie 95 tysięcy żołnierzy.

Główny atak wojska północnokoreańskie przeprowadziły rankiem 25 czerwca 1950 r.⁸ na zachodniej stronie Półwyspu Koreańskiego. Mimo zaskoczenia, reakcja Stanów Zjednoczonych była natychmiastowa. Jeszcze w nocy z 25 na 26 czerwca prezydent Harry Truman wydał rozkaz gen. Douglasowi MacArthurowi, dowódcy wojsk amerykańskich na Dalekim Wschodzie, wsparcia sił południowokoreańskich⁹.

25 czerwca, kilkanaście godzin po rozpoczęciu przez siły północnokoreańskie ataku, na żądanie Stanów Zjednoczonych zebrała się Rada Bezpieczeństwa ONZ, która przyjęła rezolucję uznającą Koreańską Republikę Ludowo-Demokratyczną za agresora i domagającą się natychmiastowego przerwania działań, z jednoczesnym wycofaniem sił agresora poza 38 równoleżnik. 27 czerwca, po zignorowaniu przez KRLD wezwania, Rada, na żądanie strony amerykańskiej, zwróciła się do państw członkowskich ONZ z wezwaniem do powołania wspólnych sił zbrojnych w celu wsparcia strony południowokoreańskiej w walce z agresorem. W tym samym czasie Komitet Szefów Sztabów Stanów Zjednoczonych powierzył gen. MacArthurowi kontrolę nad wszystkimi oddziałami amerykańskimi na terenie Korei Południowej. Na wezwanie Rady Bezpieczeństwa 10 państw członkowskich ONZ wystawiło kontyngenty w sile od batalionu do brygady (Australia, Belgia, Etiopia, Filipiny, Francja, Grecja, Holandia, Kanada, Kolumbia, Luksemburg). Pięć państw wysłało jednostki medyczne. Największą część wojsk ONZ stanowił kontyngent amerykański wraz z wojskami południowokoreańskimi. Gen. MacArthur został wyznaczony na stanowisko głównodowodzącego wojsk ONZ w Korei. Konflikt koreański został zatem umiędzynarodowiony, a wojna rozgorzała na dobre.

⁶ Od stycznia 1949 do wybuchu wojny w czerwcu 1950 r. miało miejsce 1274 naruszeń linii demarkacyjnej. Zob. Ch. Birchmeier, M. Burdelski, E. Jendraszczyk, *op. cit.*, s. 20.

⁷ *American Military History...*, s. 219.

⁸ W chwili ataku północnokoreańskiego w Waszyngtonie był 24 czerwca godz. 15.00.

⁹ T. Zawadzki, *op. cit.*, s. 66; *American Military History...*, s. 220.

23 czerwca 1951 r. Jakub Malik, radziecki delegat w ONZ oświadczył, że kwestia wojny w Korei powinna zostać rozwiązana za pomocą negocjacji pomiędzy stronami konfliktu. Stanowisko radzieckie spotkało się z dużym zainteresowaniem i przychylnością prezydenta Trumana. Rokowania rozpoczęły się 10 lipca 1951 r., a 25 października przeniesiono je do Pan Mun Jom (Panmundżom), miejscowości leżącej na linii podziału państw koreańskich. Dwuletnie rokowania zostały zakończone 27 lipca 1953 r. podpisaniem układu rozejmowego, który utrwalił sztuczny podział Półwyspu Koreańskiego na dwa państwa.

Zasadniczym celem podpisanego układu było zakończenie wojny na Półwyspie Koreańskim oraz ustanowienie rozejmu zapewniającego ostateczne uregulowanie pokojowe¹⁰. Za najważniejsze kwestie objęte układem rozejmowym należy uznać postanowienia dotyczące: wojskowej linii demarkacyjnej i strefy zdemilitaryzowanej, przerwania ognia, wykonania rozejmu, wymiany jeńców wojennych oraz zaleceń dla zainteresowanych rządów. Do realizacji przyjętych zadań sygnatariusze układu powołali kilka organów o charakterze trwałym: Wojskową Komisję Rozejmową i Komisję Nadzorczą Państw Neutralnych, oraz o charakterze czasowym: Komisję Repatriacyjną Państw Neutralnych, Mieszane Grupy Czerwonego Krzyża, Komitet ds. Repatriacji Jeńców Wojennych i Komitet Pomocy ds. Powrotu Przesiedlonych Osób Cywilnych¹¹.

Sygnatariusze ustalili, że działania wojenne zostaną przerwane 27 lipca o godz. 22.00. Zdecydowano, że linia demarkacyjna będzie przebiegała wzdłuż linii frontu, czyli mniej więcej wzdłuż 38 równoleżnika, a strony walczące miały wycofać swe wojska na odległość 2 km od tej linii, tworząc 4-kilometrową strefę buforową.

Do realizacji zadań w zakresie nadzoru i kontroli wykonywania i przestrzegania postanowień układu rozejmowego powołano Wojskową Komisję Rozejmową, stacjonującą na stałe w Pan Mun Jom. W jej składzie, na zasadzie parytetu, znajdowało się po pięciu wyższych rangą oficerów każdej ze stron¹². Układ przewidywał, że w okresie początkowym Wojskowa Komisja Rozejmowa otrzyma do pomocy 10 Mieszanych Grup Obserwacyjnych, złożonych z 4–6 oficerów liniowych.

Organem powołanym do kontroli wykonywania postanowień układu rozejmowego była również Komisja Nadzorczą Państw Neutralnych z siedzibą w Pan Mun Jom, w rejonie Kwatery Głównej Wojskowej Komisji Rozejmowej¹³. Paragraf 41 układu rozejmowego definiował jej zadania następująco: (...) *sprawowanie funkcji związanych z nadzorem, obserwacją, inspekcją i dochodzeniami* dotyczącymi wymiany personelu wojskowego, uzbrojenia i sprzętu, a także w związku z sygnalizowanymi incydentami w strefie zdemilitaryzowanej oraz (...) *składanie Wojskowej Komisji Rozejmowej sprawozdań o wynikach tego nadzoru, obserwacji, inspekcji i dochodzeń*¹⁴.

¹⁰ *Udział przedstawicieli ludowego Wojska Polskiego w komisjach międzynarodowych państw neutralnych w Korei, w: 25 lat misji pokojowych Ludowego Wojska Polskiego w świecie. Materiały z konferencji naukowej z dnia 5 lipca 1978 roku*, Warszawa 1980, s. 74.

¹¹ *Ibidem*, s. 75.

¹² Ch. Birchmeier, M. Burdelski, E. Jendraszczak, *op. cit.*, s. 22.

¹³ Biura Komisji Nadzorczej ulokowano w dwóch budynkach znajdujących się obok linii demarkacyjnej. Na północ od linii umieszczono delegacje polską i czechosłowacką, na południe – szwajcarską i szwedzką. Zob. W. Kozaczuk, *Misje pokojowe Wojska Polskiego 1953–1978*, Warszawa 1978, s. 24.

¹⁴ Cyt. za: *Udział przedstawicieli ludowego Wojska Polskiego...*, s. 77.

Komisję Nadzorczą Państw Neutralnych mieli tworzyć przedstawiciele czterech państw – dwóch wskazanych przez naczelnego dowódcę Koreańskiej Armii Ludowej i dowódcę Chińskich Ochotników Ludowych (Polska i Czechosłowacja) oraz dwóch wskazanych przez głównodowodzącego wojsk Narodów Zjednoczonych (Szwajcaria i Szwecja). Punkt 37 układu rozejmowego definiował państwa neutralne jako te, których siły zbrojne nie były zaangażowane w konflikt wojenny w Korei.

Komisja Nadzorcza Państw Neutralnych przez 20 podległych jej Grup Inspekcyjnych Państw Neutralnych miała sprawować nadzór i przeprowadzać inspekcje w miejscach, w których – według doniesień – miałyby być łamane postanowienia układu rozejmowego.

Pięć Grup Inspekcyjnych umieszczono w portach wejściowych położonych na terytorium znajdującym się pod kontrolą wojskową naczelnego dowódcy Koreańskiej Armii Ludowej i dowódcy Chińskich Ochotników Ludowych oraz pięć w portach wejściowych na terenie kontrolowanym przez głównodowodzącego wojsk Narodów Zjednoczonych¹⁵.

Jedną z trudniejszych kwestii w negocjacjach w sprawie układu rozejmowego była sprawa jeńców wojennych. Po długotrwałych rozmowach 8 czerwca 1953 r. strony osiągnęły porozumienie. Do pierwszej wymiany jeńców doszło pod koniec kwietnia 1953 r., kiedy to stronie koreańsko-chińskiej przekazano 5630 Koreańczyków i 1030 Chińczyków, natomiast Narodom Zjednoczonym – 684 jeńców różnych narodowości¹⁶.

Do realizacji zadań związanych z repatriacją jeńców wojennych została powołana Komisja Repatriacyjna Państw Neutralnych składająca się z przedstawicieli Czechosłowacji, Polski, Szwajcarii, Szwecji i Indii.

Zanim do Korei udała się pierwsza zmiana misji polskiej w Komisji Nadzorczej, Polska, zachowując w pełni neutralność, niosła pomoc humanitarną ofiarom wojny. W maju 1953 r. utworzono szpital polowy Polskiego Czerwonego Krzyża. Do Korei została skierowana ponad 50-osobowa ekipa wojskowych i cywilnych pracowników służby zdrowia i personelu administracyjnego.

W ciągu kilku miesięcy funkcjonowania tej placówki medycznej, tj. do końca grudnia 1953 r., lekarze w niezwykle trudnych, niekiedy niemal prymitywnych warunkach polowych wykonali m.in. ok. 700 poważnych zabiegów chirurgicznych.

W związku z decyzją wysłania polskiej misji do KNPN, rząd PRL podjął decyzję o powołaniu specjalnej Jednostki Wojskowej 2000. Powstała ona na podstawie rozkazu organizacyjnego ówczesnego ministra obrony narodowej, marsz. Konstantego Rokossowskiego, nr 0047 z 2 czerwca 1952 r. Jej zadaniem było przygotowanie członków polskiej misji do wyjazdu i realizacji zadań w Korei.

Pod koniec czerwca 1953 r. do Pekinu została wysłana 30-osobowa grupa rekonesansowa z gen. bryg. Mieczysławem Wągorowskim na czele, która następnie udała się do Korei¹⁷. Większość członków misji polskiej została wysłana trzema transportami kolejowymi przez Związek Radziecki i Chiny, wraz ze sprzętem i wyposażeniem. Podróż trwała kilka tygodni. Czołówka polskiej misji przybyła do Korei 25 lipca i trzy dni później udała się do Kesongu¹⁸,

¹⁵ *Ibidem*, s. 78.

¹⁶ *Ibidem*, s. 80.

¹⁷ *Ibidem*, s. 96.

¹⁸ *Notatka chargé d'affaires ambasady PRL w Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej E. Cerekwickiego z 30 lipca 1953 roku*, w: Ch. Birchmeier, M. Burdelski, E. Jendraszczak, *op. cit.*, s. 68.

gdzie została rozmieszczona czasowo, do momentu zbudowania właściwych pomieszczeń w Pan Mun Jom.

Pierwsza polska zmiana w KNPN liczyła 301 osób, w tym 42 spoza Ministerstwa Obrony Narodowej. Jej szefem był gen. bryg. Mieczysław Wągrowski, zastępcą ds. wojskowych – płk dypl. Jan Śliwiński, zastępcą ds. polityczno-wychowawczych – płk Mieczysław Bobrowski, doradcą szefa misji ds. dyplomatycznych – płk rez. Józef Kowalczyk. W celu sprawnego funkcjonowania misji polskiej został utworzony sztab, którego pracami kierowali majorowie Longin Łozowicki i Wacław Jagielnicki.

Inauguracyjne posiedzenie Komisji odbyło się 1 sierpnia 1953 r. w Pan Mun Jom. Zgodnie z paragrafem 40 układu rozejmowego Komisja powołała wspomniane wcześniej Grupy Inspekcyjne. Jednym z ważniejszych ogniw w codziennej pracy Komisji był jej Sekretariat, którego kierownictwo tworzyli czterej sekretarze, po jednym z każdej misji.

Z czasem Komisja przyjęła dwie podstawowe formy działalności: inspekcyjną (prowadzona wtedy, gdy chodziło o nadzorowanie przez Grupy Inspekcyjne rotacji personelu i wymiany sprzętu oraz uzbrojenia) i śledczą (prowadzenie inspekcji w miejscach sygnalizowanych naruszeń układu rozejmowego)¹⁹. Raporty Grup Inspekcyjnych składane Komisji powinny być w zasadzie jednomyślne, przy czym – niestety – nie zawsze ich członkowie byli zgodni w ocenie sytuacji czy przedmiotu kontroli.

Jednocześnie z działalnością inspekcyjną grup stacjonarnych, znajdujących się w portach wejściowych, funkcjonowały ruchome Grupy Inspekcyjne. Mogły one prowadzić działalność kontrolno-inspekcyjną na całym obszarze Korei, z wyjątkiem 4-kilometrowej strefy zdemilitaryzowanej, gdzie kontrolę sprawowały grupy obserwacyjne stron konfliktu koreańskiego.

Działalności KNPN i jej Grup Inspekcyjnych od początku towarzyszyły różnego rodzaju problemy, trudności i napięcia. Występowały one zarówno pomiędzy przedstawicielami czterech państw członkowskich Komisji, jak i między stronami konfliktu. Komisja Nadzorcza miała do czynienia z obstrukcyjną działalnością obu stron. Do najpoważniejszych incydentów, mających charakter zbrojnych prowokacji skierowanych przeciwko Komisji, doszło na przełomie lipca i sierpnia 1954 r. 31 lipca obiektem zamachu (ostrzelania), zorganizowanego przez „nieznanych sprawców”, była siedziba Grupy Inspekcyjnej Państw Neutralnych w Pusanie, natomiast 1 sierpnia do jednego z budynków Grupy Inspekcyjnej w Kunsanie zostały wrzucone trzy granaty ręczne.

Wiosną 1954 r. misje szwajcarska i szwedzka wystąpiły z oświadczeniem, w którym stwierdzały, że rządy ich państw rozważają celowość dalszego funkcjonowania Komisji Nadzorczej, zwłaszcza wtedy, gdyby kwestia koreańska nie została rozwiązana na rozpoczynającej się 26 kwietnia tegoż roku w Genewie konferencji ministrów spraw zagranicznych w sprawie Korei i Indochin. 28 kwietnia rząd polski skierował do rządów Szwajcarii i Szwecji notę, w której stwierdzał, że zadania postawione przed Komisją dadzą się zrealizować, jednakże wymaga to dłuższej i cierpliwej działalności. Rząd polski uznał za możliwe zredukowanie liczebności personelu Komisji.

Problem dalszego funkcjonowania Komisji powrócił na początku 1955 r. W styczniu rządy Szwecji i Szwajcarii wystąpiły bowiem do rządów ChRL i Stanów Zjednoczonych z *aide mémoires*, w których opowiadały się za likwidacją Komisji lub za ograniczeniem jej

¹⁹ W. Kozaczuk, *op. cit.*, s. 32.

działalności przez redukcję personelu. W zaistniałej sytuacji przedstawiciele Polski i Czechosłowacji przedłożyli propozycję kompromisową – czasowe odwołanie Grup Inspekcyjnych z czterech portów wejściowych i zastąpienie ich w pozostałych sześciu portach wejściowych podgrupami o zmniejszonej liczebności. Istotną przesłanką przy składaniu takiej propozycji było wycofanie z Korei znacznych sił zarówno przez Chińską Republikę Ludową (ok. 488 tys.), jak i Stany Zjednoczone (ok. 288 tys.). Na mocy osiągniętego w tej sprawie porozumienia z 6 września 1955 r. zaprzestaly czasowo działalności cztery Grupy Inspekcyjne: na północy w miejscowościach Chongjin i Hungnam oraz na południu w Kangnung i Taegu. W pozostałych portach wejściowych kontrolowanych przez Komisję skład Grup Inspekcyjnych zmniejszono o połowę.

Grupy Inspekcyjne funkcjonowały na terenie obu części Korei do 1956 r. 31 maja tegoż roku starszy członek misji amerykańskiej w Wojskowej Komisji Rozejmowej, gen. mjr R. G. Gard, w imieniu Dowództwa Narodów Zjednoczonych i Wojskowej Komisji Rozejmowej, wystosował do KNPN pismo, w którym czytamy m.in.: *Głównodowodzący Dowództwa Narodów Zjednoczonych polecił mi poinformować Was, że z powodu obstrukcji i pogwałceń warunków rozejmu ze strony Koreańskiej Armii Ludowej i Chińskich Ochotników Ludowych oraz obstrukcyjnej postawy czechosłowackich i polskich członków KNPN i PIPN-ów (Podgrup Inspekcyjnych Państw Neutralnych – J.Z.), Dowództwo Narodów Zjednoczonych zawiadamia niniejszym KNPN i podległe jej grupy w Inczonie, Pusanie i Kunsanie, że Dowództwo Narodów Zjednoczonych zawiesi tymczasowo wykonanie ze swej strony tych warunków Układu Rozejmowego, które określają działanie KNPN i PIPN na obszarze pod kontrolą Dowództwa Narodów Zjednoczonych, dopóki strona komunistyczna będzie w dalszym ciągu nie dotrzymywała zobowiązań. Zawiadamia się, że zawieszenie to zostanie wprowadzone w życie w przeciągu około tygodnia i Dowództwo Narodów Zjednoczonych oczekuje, że wycofanie grup z tego obszaru nastąpi w tym czasie*²⁰.

Komisja Nadzorcza na 256 i 257 posiedzeniu plenarnym 4–5 czerwca 1956 r. (...) *jednomyślnie postanowiła zalecić Wojskowej Komisji Rozejmowej, by wyraziła zgodę na tymczasowe wycofanie Podgrup Inspekcyjnych (...) znajdujących się na terytorium pod kontrolą wojskową obu stron*²¹.

W czerwcu 1956 r. nastąpiło zawieszenie, a praktycznie likwidacja działalności Grup Inspekcyjnych na terytorium Korei. Zamknięty został niezwykle ważny i pracowity okres funkcjonowania Komisji, w którym olbrzymi wkład wnieśli również członkowie misji polskiej. W dotychczasowej historii udziału przedstawicieli Polski w misji koreańskiej był to niewątpliwie czas najintensywniejszej i najcięższej służby²².

W latach 1953–1956 doszło też do kilku tragicznych wypadków, w których wyniku śmierć poniosło trzech polskich „misjonarzy”, a rannych zostało kilku kolejnych. Do największej i najtragiczniejszej w skutkach katastrofy lotniczej doszło 7 listopada 1955 r. – w pobliżu miejscowości Taeczon w Korei Południowej rozbił się, lecący z Kunsan do

²⁰ Pismo gen. mjr. R. G. Garda, starszego członka misji amerykańskiej w Wojskowej Komisji Rozejmowej z 31 maja 1956 r. do Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych, w: Ch. Birchmeier, M. Burdelski, E. Jendraszcak, *op. cit.*, s. 119.

²¹ Pismo Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych z 5 czerwca 1956 r. do Wojskowej Komisji Rozejmowej, w: *ibidem*, s. 121.

²² W. Kozaczuk, *Działalność Grup Inspekcyjnych*, w: 25 lat..., s. 129.

Pan Mun Jom, samolot z oficerami polskimi na pokładzie. W katastrofie śmierć ponieśli: kpt. Władysław Rudnik, por. Zygfried Zieliński i mjr Jakub Żygielski oraz amerykański pilot.

27 stycznia 1956 r. w miejscowości Pusan z powodu awarii silnika na ulice miasta spadł śmigłowiec Dowództwa Narodów Zjednoczonych przewożący Polaków. Najcięższych obrażeń doznał kpt. Fidyk²³.

Już kilka tygodni po rozpoczęciu misji w Korei miał miejsce przykry dla strony polskiej incydent. 9 września 1953 r. członek Grupy Inspekcyjnej kpt. Jan Hajdukiewicz zwrócił się o azyl do żołnierzy amerykańskich z personelu Dowództwa Narodów Zjednoczonych. Następnego dnia szef misji polskiej gen. bryg. Mieczysław Wągrowski wystosował protest do głównodowodzącego wojsk Narodów Zjednoczonych, gen. Marka Clarka, w którym oskarżał żołnierzy amerykańskich o porwanie kpt. Hajdukiewicza na lotnisku w miejscowości Kannyn²⁴. Kilka dni później, 15 września, starszy delegat Stanów Zjednoczonych w Wojskowej Komisji Rozejmowej, gen. mjr B. M. Bryan, na polecenie gen. Clarka, udzielił gen. Wągrowskiemu odpowiedzi, w której napisał m.in.: (...) *zarzut postawiony przez Polskiego Delegata do Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych, jakoby polski tłumacz Jan Hajdukiewicz został porwany przez personel Dowództwa Narodów Zjednoczonych w Kannynie w dniu 9 września 1953 r. jest kompletnie fałszywy. Jasno wynika z oświadczeń złożonych przez Jana Hajdukiewicza w obecności świadków w czasie gdy poprosił o azyl oraz na publicznej konferencji prasowej, że on poprosił o azyl Siły Zbrojne Narodów Zjednoczonych dobrowolnie i że planował to przedsięwzięcie jeszcze przed opuszczeniem Polski. (...) Jan Hajdukiewicz nie zostanie zwrócony i sprawa uważana jest jako zakończona*²⁵.

Od początku istnienia Komisji Nadzorczej personel polski był delegowany do niej na 6 miesięcy. Doświadczenie zdobyte przez Polaków w ciągu pierwszych dwóch lat jej funkcjonowania wskazywało, że czas trwania poszczególnych zmian można było wydłużyć. Początkowo rozważano okres 12-miesięczny, lecz po konsultacjach z szefami polskiej misji w 1955 r. uznano, że ze względu na zdrowie i morale pracowników personel polski Komisji Nadzorczej może pracować najwyżej 9 miesięcy.

W tym samym czasie zaczęto również redukować liczebność polskiej misji. Zmniejszeniu uległy także misje pozostałych państw członkowskich Komisji. O ile pierwsza zmiana misji polskiej liczyła 301 członków, druga – 300, to już trzecia na przełomie lat 1955/1956 miała 88 członków, dwie kolejne po 35, w następnych zaś 3–4 latach – po kilkunastu, a od 1961 r. już zaledwie 10 członków²⁶. Zmniejszanie liczebności było wynikiem sukcesywnego ograniczania zakresu funkcji i zadań Komisji. Łącznie od 1953 do 1989 r. w Korei pokojową służbę pełniło ponad 1000 polskich oficerów oraz pracowników.

²³ Załącznik nr 3 do sprawozdania misji polskiej do KNPN za okres od 16 grudnia do 15 lutego 1956. Pismo kontradmirała floty USA W. E. Moore'a, starszego członka misji amerykańskiej w Wojskowej Komisji Rozejmowej do Przewodniczącego Tygodnia KNPN w Korei z 27 stycznia 1956 r., w: Ch. Birchmeier, M. Burdelski, E. Jendraszczyk, op. cit., s. 127; J. Konty, *Relacja płk...*, uczestnika polskiej misji do KNPN w Korei w latach 1955–1956, w: *ibidem*, s. 154.

²⁴ Protest przedstawiciela polskiego w KNPN skierowany do Dowództwa Wojsk Narodów Zjednoczonych w sprawie rzekomego uprowadzenia polskiego tłumacza, w: *ibidem*, s. 70.

²⁵ Pismo Starszego Delegata USA w Wojskowej Komisji Rozejmowej i członka Dowództwa Narodów Zjednoczonych, gen. B. M. Bryana do Polskiego Delegata do Komisji Nadzorczej Państw Niepodległych, gen. bryg. M. Wągrowskiego z 15 września 1953 r., w: *ibidem*, s. 71.

²⁶ Obsada personalna misji polskiej do KNPN w Korei, w: *ibidem*, załącznik 10, s. 12.

Do 1990 r. Polska nie utrzymywała oficjalnych stosunków dyplomatycznych z Koreą Południową. W tej sytuacji Komisja Nadzorcza stanowiła jeden z nieoficjalnych kontaktów z instytucjami, organizacjami i społeczeństwem tego państwa.

Wydarzenia polityczne i wynikające z nich zmiany na arenie międzynarodowej zapoczątkowane w 1989 r. stanowiły przełom w funkcjonowaniu KNPN w Korei. Do bardzo poważnego kryzysu w jej pracach doszło już w 1992 r., kiedy to Starszym Członkiem Dowództwa ONZ w Wojskowej Komisji Rozejmowej został gen. mjr Hwang Won Tak, reprezentant sił zbrojnych Republiki Korei (Korei Południowej). Władze północnokoreańskie uznały ten krok za naruszenie układu rozejmowego, uważały bowiem Republikę Korei za stronę w konflikcie.

1 stycznia 1993 r. w wyniku podziału Czechosłowacji, członka Komisji Nadzorczej, powstały dwa nowe państwa, Czechy i Słowacja. Czechy, jako sukcesor Czechosłowacji, nie zdecydowały się na kontynuowanie działalności i wycofały się z prac Komisji.

W lutym 1995 r., pod wpływem nacisków strony północnokoreańskiej, personel polskiej misji do Komisji Nadzorczej był zmuszony wycofać się z północnej strony Wspólnej Strefy Bezpieczeństwa w Pan Mun Jom i powrócić do kraju. W ostatnim okresie działalności Polacy traktowani byli przez władze północnokoreańskie wręcz wrogo, posuwano się do wielu nieprzyjaznych aktów, np. odcinanie prądu i wody oraz utrudnianie dostaw żywności. Władze tego państwa uznały, że Polska w wyniku zmian politycznych po 1989 r. utraciła status neutralności.

Z punktu widzenia prawa międzynarodowego stan wojny pomiędzy dwoma państwami koreańskimi nie został zakończony. Ten region świata nadal pozostaje źródłem potencjalnego konfliktu zbrojnego o nieobliczalnych wręcz skutkach. Dalsze funkcjonowanie Komisji Nadzorczej jest jak najbardziej uzasadnione, ma ona do odegrania poważną rolę w doprowadzeniu do ostatecznego podpisania układu pokojowego i stabilizacji w tym zapalnym regionie. Obecność przedstawicieli Polski w Komisji wydaje się zatem nie budzić wątpliwości. Jest to jeden z wielu elementów wkładu naszego państwa i przedstawicieli Wojska Polskiego w umacnianie pokoju na świecie.

Działalność przedstawicieli Wojska Polskiego w międzynarodowych komisjach nadzoru i kontroli w Indochinach w latach 1954–1973 i w Międzynarodowej Komisji Kontroli i Nadzoru w Wietnamie Południowym w latach 1973–1975

Zwycięstwo koalicji antyhitlerowskiej w II wojnie światowej zapoczątkowało ruchy antykolonialne i narodowe. Niespotykane wcześniej ożywienie ruchu niepodległościowego zapoczątkowało proces rozpadu systemu kolonialnego w świecie. Po zakończeniu wojny na Dalekim Wschodzie i upadku Japonii francuskie panowanie kolonialne w Indochinach w rzeczywistości już nie istniało. Marionetkowy rząd Cesarstwa Wietnamu, utworzony pod auspicjami Japonii w marcu 1945 r., nie kontrolował już niczego, nie miał wpływu na dalszy rozwój sytuacji. W sierpniu 1945 r. obradujący w Tan Trao Kongres, wyłoniony przez Viet Minh z Komitetu Wyzwolenia Narodowego Wietnamu, przyjął program, którego zasadniczym elementem było utworzenie niepodległej i suwerennej Demokratycznej Republiki Wietnamu.

Kilka dni później Tymczasowy Rząd Rewolucyjny przejął władzę w największych miastach Wietnamu, cesarz Bao Dai został zmuszony do abdykacji. 2 września 1945 r. w Hanoi rewolucyjny przywódca Ho Chi Minh ogłosił deklarację niepodległości Wietnamu.

W tym czasie do Sajgonu przybywały wojska brytyjskie, które miały przyjąć kapitulację z rąk japońskich. Sytuacja w stolicy francuskiej Kochinchiny nie była tak klarowna, jak w miastach północnego Wietnamu. Nowy francuski komisarz Kochinchiny nie uznał powstania DRW i stosunkowo szybko, z pomocą wojska, doprowadził do restytucji francuskiej władzy w Sajgonie. Na początku 1946 r. Francuzi kontrolowali wszystkie najważniejsze miasta i punkty na południu Wietnamu, natomiast na wsi zdecydowanie największą rolę odgrywała partyzantka związana z DRW. Dla Wietnamczyków tylko całkowite zjednoczenie kraju oznaczało definitywne odrzucenie znieprawdzonego systemu kolonialnego. W tej sytuacji konflikt wietnamsko-francuski wydawał się nieunikniony.

Za początek wojny można uznać z pozoru drobny konflikt, do którego doszło 23 listopada 1946 r. wokół kontroli celnej w Hajfongu, zakończony ostrzelaniem miasta przez okręty francuskiej marynarki wojennej. Miesiąc później wybuchły walki w Hanoi, gdzie stacjonował garnizon francuski. W następnych trzech miesiącach Francuzi opanowali już niemal wszystkie najważniejsze miasta i punkty północnego Wietnamu, ale nie rozbili dobrze już zorganizowanej partyzantki DRW.

W maju 1948 r. Francuzi doprowadzili do utworzenia tzw. centralnego rządu, a w grudniu 1949 r. utworzyli Państwo Wietnamskie, stowarzyszone z Francją. Przełomowym momentem wojny wietnamsko-francuskiej była bitwa pod Dien Bien Phu, toczona od 13 marca do 7 maja 1954 r., w której francuskie siły ekspedycyjne poniosły druzgocącą klęskę. W tym momencie wiadomo już było, że karty wojny nie da się odwrócić. 4 czerwca 1954 r. Francja uznała suwerenność Państwa Wietnamskiego. Wcześniej, w czerwcu 1953 r. uznała suwerenność Kambodży, a w październiku Laosu.

21 lipca 1954 r. zakończyła obrady konferencja genewska. Drugą jej fazą była poświęcona uregulowaniu sytuacji w Indochinach. W tej części obrad uczestniczyli przedstawiciele ZSRR, ChRL, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji, Kambodży, Laosu, DRW i tzw. Państwa Wietnamskiego. Konferencja zakończyła się podpisaniem układów o zawieszeniu broni w Indochinach oraz przyjęciem „Deklaracji końcowej”. Najważniejsze postanowienia układów genewskich traktowały o zaprzestaniu działań wojennych, bezwarunkowym uznaniu przez Francję niepodległości Wietnamu, Laosu i Kambodży, ustanowieniu tymczasowej wojskowej linii demarkacyjnej wzdłuż 17 równoleżnika oddzielającej DRW od Państwa Wietnamskiego. Zgodnie z decyzjami podjętymi w Genewie obowiązywać miał zakaz wprowadzania do Wietnamu obcych wojsk i obcego personelu wojskowego, a także wwozu wszelkiego rodzaju broni i amunicji. Na mocy klauzul przyjętych w Genewie w strefach przegrupowań stron konfliktu nie mogły być zakładane bazy wojskowe obcego państwa. W celu ustanowienia rozejmu, likwidacji skutków wojny oraz kontroli wykonania przyjętych postanowień uczestnicy konferencji genewskiej powołali do życia stałe organy: mieszane komisje wojskowe, składające się z przedstawicieli stron konfliktu, oraz międzynarodowe komisje nadzoru i kontroli. Dla każdego z trzech krajów indochińskich,

tj. Wietnamu, Laosu i Kambodży, zostały powołane odrębne komisje, ale w każdym z nich miały one ze sobą ściśle współdziałać²⁷.

Jednym z oficjalnych dokumentów konferencji genewskiej była również depesza, podpisana przez jej współprzewodniczących, ministrów spraw zagranicznych ZSRR i Wielkiej Brytanii, skierowana do rządów Indii, Kanady i Polski z propozycją wyznaczenia swych przedstawicieli do powoływanych komisji.

Międzynarodowa Komisja Nadzoru i Kontroli, składająca się z przedstawicieli Indii, Kanady i Polski, rozpoczęła działalność na początku sierpnia 1954 r. Od 11 sierpnia jej siedziba mieściła się w Hanoi, później – w połowie 1959 r. – została przeniesiona do Sajgonu. W pierwszych latach działalności MKNiK delegacja polska liczyła około 160 osób, z czego 2/3 stanowił personel wojskowy.

Do najważniejszych zadań Komisji, określonych przede wszystkim artykułami 36 i 37 układu o przerwaniu działań wojennych w Wietnamie, należy zaliczyć:

- kontrolowanie realizacji planu przegrupowania oddziałów wojskowych;
- czuwanie nad bezpieczeństwem wojsk w czasie ich ewakuacji i przegrupowania;
- nadzorowanie akcji zwalniania jeńców wojennych oraz internowanych osób cywilnych;
- nadzorowanie tymczasowej wojskowej linii demarkacyjnej;
- nadzorowanie strefy zdemilitaryzowanej;
- nadzorowanie portów, lotnisk oraz wszystkich granic Wietnamu w związku z wykonywaniem postanowień dotyczących wyprowadzenia wojsk, personelu wojskowego, materiału wojennego i broni;
- przeprowadzanie dochodzeń na podstawie materiałów dowodowych w terenie (z własnej inicjatywy lub na żądanie Wojskowej Komisji Mieszanej).

Dodatковым zadaniem Komisji miało być czuwanie nad wyborami powszechnymi w Wietnamie, których przeprowadzenie było planowane na lipiec 1956 r. W celu sprawnego wykonywania zadań mandatowych, nałożonych na MKKiN przez uczestników konferencji genewskiej, Komisja powołała do życia następujące komórki organizacyjne: Komitet Polityczny, Komitet Wojskowy, Komitet Administracyjny i Sekretariat Generalny.

Do najważniejszych organów na co dzień realizujących zadania nadzoru i kontroli w obu częściach Wietnamu należały stałe i ruchome Grupy Inspekcyjne MKNiK. Stałe Grupy Inspekcyjne były rozmieszczone w strategicznych punktach na północy i na południu Wietnamu. Składały się zwykle z 1–2 oficerów z każdej delegacji. W terenie Komisja dysponowała 14 stałymi i 18 ruchomymi Grupami Inspekcyjnymi²⁸.

Do zadań stałych Grup Inspekcyjnych należało przede wszystkim dokonywanie inspekcji wszelkiego transportu lądowego, powietrznego i morskiego przybywającego na ich teren, ustalanie pochodzenia przewożonego personelu i ładunków wojskowych, a przede wszystkim kontrolowanie wszelkich transportów docierających spoza Wietnamu. Innym niezwykle ważnym zadaniem Grup Inspekcyjnych była obecność przy niszczeniu przez strony uszkodzonych lub zniszczonych materiałów wojennych, tj. broni, amunicji, sprzętu i wyposażenia wojskowego, aby można je było zastąpić nowymi.

²⁷ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 65.

²⁸ M. Sienkiewicz, *Działalność żołnierzy ludowego Wojska Polskiego w Międzynarodowych Komisjach Nadzoru i Kontroli w Indochinach w latach 1954–1973 i w Międzynarodowej Komisji Kontroli i Nadzoru w Wietnamie Południowym w latach 1973–1975*, w: *25 lat...*, s. 135.

Przedstawiciele Polski uczestniczyli w pracach MKNiK przez cały okres jej istnienia, tj. od 1954 do 1973 r. Za całokształt przedsięwzięć związanych ze szkoleniem, wyposażeniem, zabezpieczeniem finansowym rodzin żołnierzy skierowanych do pełnienia służby w organach MKNiK odpowiadało Ministerstwo Obrony Narodowej, natomiast przygotowanie i szkolenie pracowników cywilnych powierzono Ministerstwu Spraw Zagranicznych.

Proces przygotowywania i szkolenia polskich przedstawicieli do pracy w komisjach międzynarodowych nie należał do łatwych, miał różne etapy i w kolejnych latach ulegał zmianom i doskonaleniu, w miarę nabywania nowych doświadczeń. Najważniejszym zadaniem w okresie początkowym było stworzenie odpowiedniej bazy szkoleniowej i wypracowanie odpowiednich metod i sposobów przygotowania żołnierzy do wykonywania zadań. Znaczącej pomocy udzieliło wojsku Ministerstwo Spraw Zagranicznych, którego pracownicy zostali zaangażowani w proces przygotowania i szkolenia, a wielu najbardziej doświadczonych polskich dyplomatów pełniło funkcje przewodniczących delegacji polskich. Ich starszymi doradcami do spraw wojskowych byli doświadczeni generałowie i starsi oficerowie²⁹.

Najintensywniejszym okresem działalności MKNiK w Wietnamie był pierwszy rok jej istnienia, ponieważ do 18 maja 1955 r. miało się zakończyć przegrupowanie wojsk Wietnamskiej Armii Ludowej na północ, a wojsk francuskich na południe. Po jego zakończeniu miały się rozpocząć przygotowania do planowanych na lipiec 1956 r. wyborów powszechnych.

Jednym z ważniejszych zadań MKNiK było rozwiązanie problemu wymiany jeńców oraz zorganizowanie i nadzór nad wymianą przemieszczającej się ludności cywilnej. Żołnierze polscy nieśli wszelką możliwą pomoc: organizowanie środków transportu, pomoc żywnościową i opiekę medyczną.

Jednym z najważniejszych zadań stojących przed członkami MKNiK miała być kontrola planowanych na lipiec 1956 r. wyborów powszechnych. Ngo Dinh Diem po objęciu funkcji szefa rządu natychmiast przystąpił do tworzenia podstaw odrębnego państwa. Po 20 marca 1955 r., kiedy minął termin przegrupowania wojsk, Francuzi zaczęli się powoli wycofywać z dalszego wykonywania postanowień układów genewskich. W tej sytuacji przeprowadzenie wyborów stawało się odtąd wyłącznie zadaniem rządu Ngo Dinh Diema, ten jednakże konsekwentnie odrzucał wszelkie propozycje i ponaglenia płynące ze strony DRW. 23 października zorganizował referendum, budzące poważne zastrzeżenia i kontrowersje, w którego wyniku przestało istnieć dotychczasowe tzw. Państwo Wietnamu z marionetkowym cesarzem Bao Daiem, a została utworzona Republika Wietnamu, z Diemem jako prezydentem.

28 kwietnia 1956 r. z Wietnamu zostały wycofane ostatnie oddziały francuskie i zlikwidowane dowództwo Korpusu Ekspedycyjnego Unii Francuskiej w Indochinach. Oznaczało to jednocześnie koniec francuskiej dominacji w Wietnamie, ale też rząd francuski przestał się uważać za jednego z gwarantów postanowień genewskich. Rząd Diema, którego nie krępowały teraz żadne zobowiązania, wzmógł represje wobec społeczeństwa, łamiąc postanowienia genewskie.

Rok 1956 był dla członków Komisji niezwykle trudny. Komisja wielokrotnie zwracała w raportach uwagę na incydenty mnożące się w strefie zdemilitaryzowanej, stanowiące

²⁹ *Ibidem*, s. 155.

ciężkie naruszenie ustaleń genewskich, zagrażające bezpośrednio utrzymaniu pokoju. W praktyce przestała funkcjonować Mieszana Komisja Wojskowa. Wystąpienia i protesty ludności południowowietnamskiej przeciwko postępowaniu tamtejszych władz były, często na oczach członków MKNiK, brutalnie tłumione. Odpowiedzią władz Diema na ujawniane przez Komisje przypadki łamania postanowień układów genewskich było wprowadzenie zakazu wyjazdu Grup Inspekcyjnych w teren w celu sprawdzenia i zweryfikowania różnych sygnałów i doniesień.

Przełom lat 1959/1960 przyniósł dalsze, dosyć gwałtowne, pogorszenie sytuacji politycznej w Wietnamie. W maju 1959 r. Partia Pracujących Wietnamu przyjęła uchwały w sprawie zaktywizowania walki na południu, co było jednoznacznym sygnałem i wezwaniem dla partyzantki komunistycznej działającej na południe od 17 równoleżnika. 20 grudnia 1960 r. ukonstytuował się Narodowy Front Wyzwolenia Wietnamu Południowego (NFWWP), a 15 maja 1961 r. została utworzona Armia Wyzwoleńcza, która w krótkim czasie opanowała niemal połowę Wietnamu Południowego.

Na początku lat sześćdziesiątych coraz aktywniej do Wietnamu Południowego zaczęli wkraczać Amerykanie, organizując różnego rodzaju misje wojskowe. Tego typu działań nie prowadziła jednak tylko strona południowa. Raporty delegacji Kanady i Indii ujawniały wielokrotnie fakty łamania postanowień genewskich przez DRW oraz wzrostu aktywności partyzantki komunistycznej na terytorium Wietnamu Południowego.

W latach 1962–1964 w Wietnamie Południowym doszło do nasilenia walk wewnętrznych, praktycznie przekształcających się już w wojnę domową. W tej sytuacji wykonywanie zadań mandatowych przez inspektorów MKNiK stało się zupełnie niemożliwe. Zlikwidowane zostały ruchome Grupy Inspekcyjne, natomiast personel stałych Grup Inspekcyjnych i sztabu MKNiK został zredukowany do minimum.

Jesienią 1963 r. przeciwko reżimowi Diema występowała już nie tylko zdecydowana większość społeczeństwa południowowietnamskiego, ale także część armii. Dokonany 1 listopada 1963 r. zamach stanu, przy aprobacie, a w zasadzie wręcz zachęcie amerykańskiej, doprowadził do obalenia Diema, który tego samego dnia wraz z bratem został zamordowany, i przejęcia władzy przez grupę generałów³⁰.

Każda ze stron konfliktu organizowała coraz więcej militarnych akcji prowokacyjnych, które stale groziły wybuchem regularnej wojny. Kryzys nadszedł w sierpniu 1964 r. po ostrzelaniu przez północnowietnamskie łodzie patrolowe na międzynarodowych wodach Zatoki Tonkińskiej okrętu amerykańskiej marynarki wojennej. Amerykanie niezwłocznie wykonali akcję odwetową w postaci ataku lotniczego.

7 sierpnia 1964 r. Kongres Stanów Zjednoczonych, na wniosek prezydenta Lyndona Johnsona, przyjął „Rezolucję w sprawie Azji Południowo-Wschodniej”, która zezwalała na podjęcie przez Stany Zjednoczone wszelkich działań w celu obrony swych sił wojskowych na terenie Azji Południowo-Wschodniej³¹.

7 lutego 1965 r. wietnamskie oddziały komunistyczne zaatakowały Amerykanów w Pleiku w górach Płaskowyżu Centralnego, a kilka dni później w miejscowości Qui Nhon. W odwecie lotnictwo amerykańskie zbombardowało strategiczne cele, głównie wojskowe,

³⁰ *American Military History...*, s. 300.

³¹ *Ibidem*, s. 302.

na terytorium DRW³². Rozpoczęła się amerykańska wojna powietrzna przeciwko DRW, której władze wojskowe zwróciły się do Komisji z żądaniem natychmiastowego wycofania wszystkich stacjonarnych Grup Inspektorów ze swego terytorium. Strona północno-wietnamska uzasadniała to brakiem możliwości zapewnienia bezpieczeństwa inspektorom MKNiK. W zaistniałej sytuacji, w nocy z 20 na 21 lutego 1965 r. stałe Grupy Inspekcyjne zostały wycofane z DRW, a wkrótce liczebność poszczególnych delegacji została znacznie zredukowana. Działalność wszystkich Grup Inspekcyjnych na północ od 17 równoleżnika została w zasadzie wstrzymana. Eskalacja wojny sprawiła, że MKNiK w Wietnamie praktycznie przestała funkcjonować.

W grudniu 1965 r., w związku z uznaniem przez Indie DRW, rząd w Sajgonie zwrócił się do delegacji tego państwa o opuszczenie Sajgonu. Hindusi byli zmuszeni przenieść swoją siedzibę do Hanoi. Wraz z nimi został przeniesiony cały sztab Komisji. W stolicy Wietnamu Południowego pozostała 36-osobowa delegacja kanadyjska i delegacja polska złożona z 16 cywilów i 5 oficerów³³. W nieco przyjaźniejszych, ale również frontowych warunkach przebywał kilkunastoosobowy zespół polski w Hanoi, które stało się celem ciężkich bombardowań amerykańskich.

W okresie intensywnych działań wojennych misja polska w latach 1965–1970 została zmniejszona najpierw do kilkunastu, następnie do zaledwie 5 inspektorów.

Rozwój sytuacji militarno-politycznej w Wietnamie doprowadził w 1972 r. do podjęcia różnych inicjatyw zmierzających do zakończenia wojny. W wyniku wcześniejszych konsultacji i negocjacji w Paryżu doszło do bezpośrednich rozmów z udziałem przedstawicieli stron wietnamskich i innych zainteresowanych państw. Wynikiem konferencji paryskiej z udziałem delegacji DRW, Tymczasowego Rewolucyjnego Rządu Republiki Wietnamu Południowego, Stanów Zjednoczonych i Republiki Wietnamu (Wietnamu Południowego) było podpisane 27 stycznia 1973 r. porozumienie w sprawie zakończenia wojny i przywrócenia pokoju w Wietnamie. Na jego mocy walki miały być przerwane, wojska amerykańskie w całości wycofane, a w Wietnamie Południowym przeprowadzone konsultacje w kwestii powołania Rady Pojednania i Zgody. Porozumienie wchodziło w życie 27 stycznia 1973 r. o godz. 24.00.

Na mocy porozumień paryskich została utworzona czterostronna Mieszana Komisja Wojskowa, której zadaniem było doprowadzenie do przerwania ognia w całym Wietnamie, demontaż amerykańskich baz wojskowych w Wietnamie Południowym, repatriacja jeńców wojennych i osób internowanych.

Utworzona została również dwustronna Komisja Mieszana, z zadaniem zapewnienia współdziałania rządu Republiki Wietnamu i TRRRWP w wypełnianiu postanowień dotyczących zaprzestania działań wojennych, repatriacji osób cywilnych i zakazu wprowadzania do Wietnamu Południowego oddziałów wojskowych³⁴.

Odrębny protokół konferencji paryskiej powołał do życia Międzynarodową Komisję Kontroli i Nadzoru. Jednocześnie przestawała istnieć działająca dotychczas MKNiK. Działalność nowej komisji obejmowała jedynie terytorium Wietnamu Południowego.

³² *Ibidem*.

³³ M. Sienkiewicz, *op. cit.*, s. 141.

³⁴ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 106.

W skład MKKiN w Wietnamie Południowym weszli przedstawiciele czterech państw: Indonezji, Kanady, Polski i Węgier, przy czym 31 lipca 1973 r. rząd Kanady wycofał swoją delegację, a jej miejsce zajęli przedstawiciele Iranu.

Najważniejszymi zadaniami MKKiN była kontrola i nadzór nad wykonywaniem przez strony konfliktu ustaleń porozumień paryskich, w szczególności zaprzestania ognia na całym obszarze Wietnamu Południowego, wycofania z jego terytorium wojsk amerykańskich i sprzymierzonych ze Stanami Zjednoczonymi i Republiką Wietnamu sił południowokoreańskich, australijskich, nowozelandzkich i tajlandzkich, demontażu amerykańskich baz wojskowych, wymiany jeńców i osób internowanych³⁵.

Kolejna grupa zadań MKKiN dotyczyła już jedynie obu wietnamskich stron konfliktu, tj. TRRRWP i rządu Republiki Wietnamu. Komisja miała przede wszystkim prowadzić nadzór nad faktycznym przerwaniem ognia na całym obszarze Wietnamu Południowego i pomiędzy wszystkimi stronami po zakończeniu działalności czterostronnej Mieszanej Komisji Wojskowej, nadzorować przestrzeganie przez obie strony południowowietnamskie zakazu wprowadzania obcych wojsk i doradców wojskowych, uzbrojenia, amunicji, sprzętu i wyposażenia wojskowego, kontrolować zasadność wymiany przez obie strony zniszczonego lub uszkodzonego uzbrojenia, amunicji i sprzętu wojskowego na zasadzie sztuka za sztukę, o tych samych parametrach. Komisja miała również nadzorować realizację postanowienia o przekazaniu wietnamskiego personelu cywilnego przetrzymywanego przez reżim sajgoński, czuwać nad przygotowaniem i przebiegiem wolnych, demokratycznych i powszechnych wyborów w Wietnamie Południowym, a także nadzorować redukcję stanów osobowych wojsk obu stron południowowietnamskich i demobilizację zredukowanych oddziałów.

MKKiN w Wietnamie Południowym ukonstytuowała się 28 stycznia 1973 r. w Sajgonie, tutaj też stacjonowała jej Kwatera Główna, a dwa dni później rozpoczęła regularną działalność mandatową³⁶. Do realizacji zadań w ramach Komisji powołano komitety: Polityczny, Administracyjno-Finansowy, Wojskowy i Prawny, oraz Sekretariat Generalny. Ponadto utworzono 7 regionalnych grup inspekcyjnych i 26 grup lokalnych, 12 grup w tzw. punktach wejściowych, czyli na lotniskach, w portach i granicznych punktach przejściowych, 7 ruchomych grup dyspozycyjnych do kontroli legalnego wkraczania na teren Wietnamu Południowego w celu wymiany uzbrojenia i wyposażenia wojskowego, a także 7 grup do kontroli wymiany jeńców, osób cywilnych i więźniów politycznych.

W 1973 r. MKKiN miała placówki w 47 miejscowościach rozrzuconych po całym terytorium Wietnamu Południowego. Stan liczebny każdej z 4 narodowych delegacji wynosił 290 osób, a w ich składzie znajdowali się wojskowi i osoby cywilne.

Pierwsza zmiana delegacji polskiej do MKKiN liczyła 290 osób, z czego 183 to wojskowi. W tej grupie znalazło się również 5 oficerów pełniących do końca służbę w poprzedniej MKNiK w Wietnamie. Na czele delegacji polskiej stał ambasador Bogdan Wasilewski, natomiast dowództwo nad wojskowymi powierzono gen. bryg. Marianowi Rybie.

Drugą zmianą delegacji polskiej (200 osób) kierował ambasador Eugeniusz Kułaga, natomiast grupą wojskową dowodził gen. bryg. Rudolf Dzipanow. Na czele zaś trzeciej (190 osób, z tego około 130 wojskowych) i trwającej zaledwie miesiąc czwartej zmiany polskiej

³⁵ *American Military History...*, s. 304

³⁶ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 109; Cz. Dęga, *W pokojowej misji*, Warszawa 1977, s. 15.

delegacji (55 osób) stał ambasador Ryszard Fijałkowski. Jego zastępcą do spraw wojskowych w trzeciej zmianie był gen. bryg. Czesław Dęga, natomiast w czwartej zmianie wojskowymi dowodził gen. bryg. Tadeusz Bełczewski.

Proces przygotowania personelu do pełnienia służby w MKKiN w Wietnamie Południowym był bardzo zbliżony do tego, w jaki sposób szkolono i przygotowywano członków polskiej delegacji do prac w komisji koreańskiej i komisji działających wcześniej w Indochinach.

Dzięki intensywnej pracy wszystkich delegacji do MKKiN, w szczególności inspektorów wojskowych działających w niezwykle trudnych warunkach terenowych, udało się całkowicie lub częściowo zrealizować najważniejsze postanowienia konferencji paryskiej.

Pierwsze miesiące działalności MKKiN w Wietnamie Południowym obfitowały w wiele niebezpiecznych dla jej członków wydarzeń i sytuacji. Grupy terenowe musiały wykonywać zadania w rejonach jeszcze nie rozminowanych, nie rzadko też inspektorzy dostawali się w strefę wymiany ognia pomiędzy wietnamskimi stronami konfliktu.

MKKiN nie mogła przystąpić do wykonania jednego z ważniejszych zadań, tj. kontroli likwidacji amerykańskich baz wojskowych rozmieszczonych na terytorium Wietnamu Południowego, ponieważ wbrew ustaleniom konferencji paryskiej Amerykanie przekazali je, wraz ze sprzętem, siłom zbrojnym Wietnamu Południowego.

Mimo podpisania porozumienia paryskiego w styczniu 1973 r., żadna ze stron – jak pokazała najbliższa przyszłość – nie miała zamiaru przestrzegać jego postanowień. Sajgon stale wzmacniał siły zbrojne, korzystając z nielegalnej pomocy amerykańskiej, nie inaczej postępowała DRW, stale przerzucając broń, amunicję i wyposażenie dla oddziałów TRRRWP. Wzmocniony amerykańską pomocą rząd sajgoński dążył do wyeliminowania oddziałów TRRRWP i wpływów komunistycznych w wielu regionach Wietnamu Południowego. Rosło zagrożenie dla członków MKKiN. W tej sytuacji delegacje polska i węgierska zdecydowały się na wycofanie personelu z dziesięciu grup terenowych pracujących w najbardziej zagrożonych i niebezpiecznych rejonach.

Stosunku władz sajgońskich do członków MKKiN nie można uznać za przyjazny, przeciwnie, wielokrotnie, szczególnie przedstawiciele Polski i Węgier, jako pochodzący z obcego ideologicznie obozu, wspierającego ruchy narodowowyzwoleńcze w Wietnamie, Laosie i Kambodży, spotykali się z przejawami agresji³⁷.

W marcu 1974 r. TRRRWP wystąpił z 6-punktowym planem osiągnięcia pokoju i zgody narodowej³⁸, lecz władze sajgońskie odniosły się do tych propozycji negatywnie.

Jesienią 1974 r. coraz wyraźniejszej zmianie, na korzyść TRRRWP, zaczynał ulegać stosunek sił w Wietnamie Południowym. Amerykanie znacznie ograniczyli wsparcie finansowe dla władz sajgońskich. W Hanoi uznano, że sytuacja dojrzała do ostatecznego rozstrzygnięcia. 10 marca 1975 r. ruszyła ofensywa tzw. sił ludowych. W obliczu eskalacji działań wojennych MKKiN nie miała możliwości dalszego wykonywania zadań, ponieważ żadna ze stron nie była w stanie zapewnić inspektorom minimum bezpieczeństwa.

Ponad półtoramiesięczne walki doprowadziły do zwycięstwa sił komunistycznych, które 30 kwietnia opanowały Sajgon, a kilka dni później całe terytorium Wietnamu Południowego. Całkowita klęska militarna jednej ze stron konfliktu wietnamskiego oznaczała

³⁷ Cz. Dęga, *op. cit.*, s. 125–126.

³⁸ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 114–115.

jednocześnie zakończenie działalności MKKiN, ustała bowiem przyczyna, dla której została powołana. W kwietniu 1975 r. Sajgon opuściły delegacje Indonezji i Iranu, a w maju – Polski i Węgier. Ostatnia zmiana polskiej delegacji liczyła 55 osób.

Druga z komisji powołanych przez uczestników konferencji genewskiej w lipcu 1954 r. to Międzynarodowa Komisja Nadzoru i Kontroli w Laosie.

W momencie podpisywania układów genewskich w 1954 r. w Laosie trwały jeszcze zakończone walki pomiędzy oddziałami lewicowego ruchu narodowyzwoleńczego Pathet Lao i wspierającymi go ludowymi oddziałami wietnamskimi z jednej strony, a wojskami Unii Francuskiej i Królewską Armią Laosu z drugiej. Do lipca 1954 r. siły Pathet Lao panowały na terytorium połowy kraju.

Układy genewskie przyniosły Laosowi gwarantowane uznanie niepodległości, suwerenności i zapowiedź pokojowego bytu oraz neutralności. Na ich mocy siły zbrojne Pathet Lao miały zostać przegrupowane do dwóch prowincji na północy Laosu. Do realizacji postanowień przyjętych przez sygnatariuszy konferencji genewskiej powołano Mieszana Komisję Wojskową składająca się z przedstawicieli stron konfliktu oraz Międzynarodową Komisję Nadzoru i Kontroli, w której skład weszli przedstawiciele Indii, Kanady i Polski. Do głównych zadań MKNiK w Laosie należały:

- kontrola wycofania obcych wojsk;
- sprawowanie nadzoru nad przegrupowaniem wojsk obu walczących stron;
- kontrola zwalniania jeńców wojennych i osób internowanych;
- prowadzenie nadzoru nad portami, lotniskami i wszystkimi granicami w związku z zakazem wprowadzania na jego terytorium materiału wojennego i obcych wojsk;
- prowadzenie nadzoru nad wymianą personelu, broni i zaopatrzenia wojsk francuskich (3500 żołnierzy) pozostających w Laosie³⁹.

Kwatera Główna MKNiK miała siedzibę w stolicy Laosu, Vientiane. Jej struktura zbliżona była do komisji działających w Wietnamie. Powołane zostały trzy komitety: Wojskowy, Polityczny i Administracyjny, oraz Sekretariat, pełniący rolę swego rodzaju sztabu Komisji.

Komisja laotańska rozpoczęła działalność 11 sierpnia 1954 r., kiedy do Vientiane przybyli pierwsi członkowie delegacji wchodzących w jej skład. Formalnie MKNiK ukonstytuowała się 1 października.

Polska delegacja do komisji laotańskiej liczyła w każdej ze zmian około 40 osób, wojskowych i cywilnych, a w okresie wzmożonych walk, ze względów bezpieczeństwa, została zmniejszona do 10 osób. W podobnym składzie działała w końcowym okresie funkcjonowania⁴⁰. Na czele pierwszej zmiany polskiej delegacji do MKNiK w Laosie stał gen. bryg. Marian Graniewski. W skład misji wchodził również lekarze sprawujący opiekę medyczną nad naszym personelem. W latach 1955–1975 w pracach MKNiK w Laosie, według oficjalnych danych, uczestniczyło 182 polskich żołnierzy zawodowych⁴¹.

MKNiK w Laosie powołała 11 terenowych grup kontrolnych, w tym 6 stałych i 5 ruchomych. Były one najważniejszymi organami wykonawczymi Komisji, gdyż wykonywały niemal wszystkie zadania w zakresie nadzoru i kontroli realizacji postanowień genewskich.

³⁹ *Ibidem*, s. 118.

⁴⁰ M. Sienkiewicz, *op. cit.*, s. 153.

⁴¹ J. Markowski, *Polska w operacjach pokojowych. Operacje pokojowe ONZ*, „Biuletyn Informacyjny Biura Prasy i Informacji Ministerstwa Obrony Narodowej” 1993, nr 1, s. 25.

Przerwanie walk i okres względnej stabilizacji w Laosie po zawarciu porozumienia w Genewie nie trwał zbyt długo. W wielu rejonach kraju dochodziło do potyczek między dawnymi przeciwnikami. Od początku możliwości realizowania zadań przez MKNiK były bardzo ograniczone. W listopadzie 1954 r. został obalony rząd premiera Souvanny Phoumy, a do władzy doszły ugrupowania prawicowe. Od marca 1955 do października 1955 r. trwały walki rozpoczęte przez wojska rządowe, które zaatakowały pozycje Pathet Lao. W wyniku podjętych w lipcu 1955 r. rokowań doprowadzono do podpisania porozumienia o przerwaniu ognia i przeprowadzeniu wyborów. W marcu 1956 r., po powrocie Souvanny Phoumy na stanowisko premiera, zapadła decyzja o przerwaniu wojny domowej. Pathet Lao i rząd królewski od sierpnia 1956 do listopada 1957 r. podpisały 10 porozumień, stanowiących pakiet tzw. układów wientiańskich⁴². Wprawdzie od maja do sierpnia 1957 r. miał miejsce kolejny silny kryzys rządowy w Laosie, lecz w dużej mierze dzięki aktywności i energicznej postawie MKNiK, przede wszystkim delegacji polskiej, udało się go zażegnać. Dzięki długotrwałym zabiegom Komisji, w listopadzie 1957 r. powstał koalicyjny Rząd Jedności Narodowej. Kilka kolejnych miesięcy względnej stabilizacji w Laosie sprawiło, że premier Souvanna Phuma wystąpił z żądaniem likwidacji MKNiK, uważając, że postanowienia konferencji genewskiej zostały w całości zrealizowane i nie ma podstaw do dalszego jej funkcjonowania. Ze stanowiskiem premiera Laosu nie zgodziła się delegacja polska, uważając, że sytuacja jest jeszcze daleka od uregulowania i wymaga dalszej pracy na rzecz stabilizacji. Stanowisko to nie zostało jednakże poparte przez pozostałych członków MKNiK – Indie i Kanadę. 8 maja delegat Kanady zażądał natychmiastowego rozwiązania Komisji. Propozycja kanadyjska została z kolei odrzucona przez delegata polskiego, natomiast delegat Indii zaproponował w tej sytuacji poważną redukcję liczebności MKNiK lub zawieszenie jej działalności. Propozycje delegata Indii zostały przesłane do rozważenia współprzewodniczącym konferencji genewskiej – ministrom spraw zagranicznych ZSRR i Wielkiej Brytanii. Brytyjczycy wystosowali do rządu polskiego notę z propozycją natychmiastowego rozwiązania Komisji po przeprowadzonych w Laosie wyborach. Strona polska 20 maja 1958 r. odpowiedziała, że sprawa redukcji Komisji może być rozważana jedynie przy rozpatrywaniu całościowej sytuacji w regionie indochińskim. Polskie starania zmierzające do utrzymania działalności Komisji nie powiodły się, ponieważ 19 lipca 1958 r. Kanada i Indie, poprzez swoich przedstawicieli, podjęły decyzję o zawieszeniu funkcjonowania MKNiK w Laosie, nie przyjmując żadnego terminu jej wznowienia. Trzy dni później, 22 lipca, potwierdziły się polskie obawy co do trwałości stabilizacji w Laosie. Doszło do kolejnego poważnego kryzysu politycznego i rządowego. Do dymisji podał się Souvanna Phuma. 18 sierpnia na czele nowego rządu stanął przedstawiciel prawicy, Phoui Sananikone. W kierowanym przez niego gabinecie nie znaleźli się przedstawiciele Pathet Lao, a lewica została poddana represjom. 11 lutego 1959 r. Sananikone ogłosił, że Laos wypełnił wszystkie warunki określone przez uczestników konferencji genewskiej⁴³. Takie stanowisko oznaczało uniemożliwienie wznowienia prac MKNiK. W maju rząd królewski wystąpił ze zdecydowanymi działaniami przeciwko siłom Pathet Lao, wielu przywódców tego ugrupowania zatrzymano w areszcie domowym lub uwięziono. Zbrojny opór sił wiernych Pathet Lao ponownie postawił Laos

⁴² B. Gąsienica-Staszczek, *Konflikty międzynarodowe, wojny i walki rewolucyjno-wyzwoleńcze po II wojnie światowej*, cz. 1, Warszawa 1987, s. 161.

⁴³ *Ibidem*, s. 163.

w obliczu wojny domowej. W tym okresie rząd polski, obserwując i analizując rozwój sytuacji, wystąpił w czerwcu 1959 r. z propozycją wznowienia działalności MKNiK, niestety bezskutecznie. 27 grudnia 1960 r. Polska ponownie apelowała o podjęcie kroków mających umożliwić przywrócenie w Laosie bezpieczeństwa i pokoju. Inicjatywa polska dała początek poważnej międzynarodowej akcji dyplomatycznej na rzecz wznowienia działalności Komisji. Była ona skuteczna, ponieważ 24 kwietnia 1961 r. ZSRR i Wielka Brytania wystąpiły do stron konfliktu laotańskiego z apelem o zawieszenie broni oraz zapowiedziały wznowienie pracy MKNiK, a także zwołanie nowej międzynarodowej konferencji w sprawie Laosu. Tego samego dnia ZSRR i Wielka Brytania wystąpiły do rządów Indii, Kanady i Polski z propozycją podjęcia natychmiastowych kroków zmierzających do reaktywowania działalności Komisji.

26 kwietnia 1961 r. działania bojowe zostały zawieszono, a dwa dni później, po kilkuletniej przerwie, w New Delhi, z udziałem premiera Indii Jawaharlala Nehru, odbyło się inauguracyjne posiedzenie MKNiK. Podczas konferencji genewskiej, trwającej od maja do lipca 1961 r., strony konfliktu laotańskiego zawarły porozumienie o przerwaniu działań wojennych, utworzeniu Rządu Jedności Narodowej z Souvanna Phumą jako premierem.

8 maja 1961 r. do Vientiane – stolicy Laosu, przybyli pierwsi członkowie MKNiK. Okres stabilizacji i ewolucji politycznej w Laosie trwał zaledwie kilkanaście miesięcy. W tym czasie Komisja podjęła wiele działań w celu utrzymania zawieszenia broni i stworzenia atmosfery pojednania. Do poważnego wzrostu napięcia i kryzysu, który w konsekwencji przerodził się w wojnę domową, doszło po zamordowaniu 1 kwietnia 1963 r. w Vientiane ministra spraw zagranicznych, zwolennika neutralności Laosu, Quinima Pholsena. Podczas toczących się w Laosie w latach 1963–1972 działań wojennych prace MKNiK zostały niemal zupełnie sparaliżowane.

Latem 1972 r. strony konfliktu laotańskiego podjęły wreszcie rozmowy zmierzające do zakończenia wojny domowej. Ich efektem było podpisanie 21 lutego 1973 r. układu „O przywróceniu pokoju i ustanowieniu zgody narodowej w Laosie”, nawiązującego do ustaleń przyjętych na konferencji genewskiej w 1962 r. MKNiK w Laosie miała kontynuować działalność zgodnie z celami, uprawnieniami i zasadami pracy, ustalonymi w Genewie. Komisja mogła zatem wznowić działalność od 15 czerwca 1974 r., ale w niepełnym składzie, ponieważ delegacja Kanady, na polecenie swego rządu, została odwołana do kraju.

2 grudnia 1975 r. rząd Ludowo-Demokratycznej Republiki Laosu zwrócił się do Komisji z wnioskiem o zakończenie jej działalności. W związku z wypełnieniem porozumień w sprawie pokoju i pojednania w tym państwie oraz wykonaniem powierzonych zadań mandatowych, 31 grudnia MKNiK w Laosie przyjęła rezolucję o rozwiązaniu.

Uczestnicy konferencji genewskiej w lipcu 1954 r. powołali Międzynarodową Komisję Nadzoru i Kontroli w Kambodży.

Po kapitulacji Japonii we wrześniu 1945 r. na teren Kambodży weszły wojska francuskie. 7 stycznia następnego roku zostało zawarte francusko-kambodżańskie porozumienie wstępne, na którego mocy zamiast rezydenta francuskiego, przy królu zainstalował się francuski komisarz. We wrześniu 1946 r. zostały przeprowadzone wybory, a w maju następnego roku przyjęto konstytucję, która stanowiła, że Kambodża ma być krajem stowarzyszonym w Unii Francuskiej. W 1949 r. w Paryżu podpisano kolejny układ francusko-kambodżański, w którym Francja uznawała niezawisłość Kambodży w ramach Unii Francuskiej⁴⁴.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 49. Układu nie ratyfikowała Kambodża.

Ta neokolonialna polityka francuska spotkała się z oporem i sprzeciwem ruchu niepodległościowego Wolnych Khmerów, z którym sympatyzował król Norodom Sihanouk, zasiadający na tronie od 25 kwietnia 1941 r. W 1946 r. zbrojne oddziały partyzanckie zapoczątkowały działania przeciwko garnizonom wojsk francuskich. W kwietniu 1950 r. został utworzony Front Wolnego Khmeru. Dalszy rozwój wydarzeń sprawił, że Francja 9 listopada 1953 r. wycofała się z Kambodży.

Potwierdzenie niepodległości oraz neutralności Kambodża uzyskała na mocy postanowień konferencji genewskiej, podpisanych 21 lipca 1954 r., które nakazywały jednocześnie opuszczenie Kambodży przez wojska francuskie oraz wojska północnowietnamskie, wspierające siły Frontu Wolnego Khmeru.

Do nadzoru i kontroli wykonania tych ustaleń została powołana MKNiK. Rozpoczęła ona działalność w Kambodży w skomplikowanych warunkach i w trudnej sytuacji politycznej zarówno wewnętrznej, jak i międzynarodowej w regionie indochińskim.

MKNiK w Kambodży otrzymała następujące zadania:

- kontrola wycofania obcych wojsk zgodnie z przyjętymi ustaleniami układu o zaprzestaniu działań wojennych;
- czuwanie nad bezpieczeństwem wojsk w czasie przegrupowań i ewakuacji;
- nadzór nad nietykalnością granic Kambodży w celu zapobieżenia wprowadzania na terytorium tego państwa obcego personelu wojskowego oraz materiału wojennego;
- kontrola zwalniania jeńców wojennych oraz internowanych osób cywilnych;
- nadzór nad portami i lotniskami⁴⁵.

W skład MKNiK w Kambodży wchodziły delegacje Indii, Kanady i Polski. Kwatera Główna została ulokowana w stolicy Kambodży, Phnom Penh. Komisja powołała 5 stałych grup inspekcyjnych. Utworzono również 3 grupy ruchome, które miały kontrolować obszary przyległe do granicy lądowej i morskiej Kambodży.

Wycofanie obcych wojsk (wojska Unii Francuskiej i oddziały pochodzące z Wietnamu Północnego i Laosu) z terenu Kambodży miało zostać przeprowadzone w ciągu 30 dni. Artykuł 5 układu „O zaprzestaniu działań wojennych w Kambodży” przewidywał także, że w ciągu 30 dni od przerwania ognia *Siły Zbrojne Ruchu Oporu Khmeru zostaną zdemobilizowane na miejscu, a wojska armii królewskiej nie dokonają przeciwko nim żadnego wrogiego aktu*⁴⁶.

Pierwsza zmiana delegacji polskiej liczyła 62 osoby wojskowe i cywilne, w następnych zaś latach była zmniejszana (14 osób na przełomie 1956 i 1957, później już tylko 5–8). W sumie w latach 1954–1969 w pracach Komisji w Kambodży wzięło udział ponad 100 żołnierzy WP⁴⁷.

Przygotowanie żołnierzy do udziału w misji kambodżańskiej i jej przebieg było bardzo podobne do misji w Wietnamie i Laosie.

Grupy inspekcyjno-kontrolne działały na podstawie postanowień konferencji genewskiej i ustaleń układu o zaprzestaniu działań wojennych. Sytuacja w Kambodży nie była, szczególnie w pierwszych kilku latach po przyjęciu postanowień konferencji genewskiej, tak

⁴⁵ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 130; *Polacy w służbie pokoju*, Warszawa 2006, s. 17.

⁴⁶ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 131.

⁴⁷ Cz. Dęga, *Udział Wojska Polskiego w misjach pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych*, Warszawa 1993, s. 67. Z kolei J. Markowski (*op. cit.*, s. 25) podaje, że w misji kambodżańskiej uczestniczyło 51 oficerów.

skomplikowana, jak w Wietnamie i Laosie, toteż po wyborach przeprowadzonych 11 września 1955 r. i wobec coraz wyraźniejszych symptomów stabilizacji wewnętrznej, Komisja zmniejszyła liczebność o około 40%, a co za tym idzie również aktywność w sferze nadzorczo-kontrolnej. Pod koniec lat pięćdziesiątych Kambodża coraz wyraźniej była postrzegana na arenie międzynarodowej jako państwo niezaangażowane, a ukoronowaniem polityki władz kambodżańskich było przyjęcie 11 września 1957 r. przez Zgromadzenie Narodowe uchwały o neutralności kraju. Na początku lat sześćdziesiątych, kiedy narastał konflikt wewnętrzny w Wietnamie i rosło zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w regionie indochińskim, rządowi Kambodży z Sihanoukiem na czele coraz trudniej przychodziło utrzymanie poprzedniego, neutralnego kierunku polityki. W pierwszej połowie lat sześćdziesiątych sytuację poważnie komplikowały coraz częstsze incydenty o charakterze zbrojnym na granicy Kambodży z Wietnamem Południowym. Taki rozwój sytuacji stawał przed MKNiK coraz poważniejsze wyzwania i zadania. Komisja wielokrotnie musiała interweniować w sprawie licznych konfliktów granicznych.

Z tego powodu, a także przypadków bombardowania terytorium Kambodży przez lotnictwo Wietnamu Południowego i Stanów Zjednoczonych, 13 maja 1963 r. władze Kambodży wniosły formalną skargę na forum ONZ. W sprawach tych MKNiK prowadziła następnie skomplikowane dochodzenia, często jednak w końcowym ich etapie nie uzyskując jednomyślności.

Pod koniec lat sześćdziesiątych do coraz większego znaczenia i wpływów dochodziły środowiska prawicowe, związane z wyraźnie proamerykańskim gen. Lon Nolem. Uregulowane zostały stosunki ze Stanami Zjednoczonymi, znacznej poprawie uległy w tym okresie również relacje kambodżańsko-chińskie. Chwilowa, jak się później okazało, stabilizacja sytuacji w Kambodży sprawiła, że władze wystąpiły z wnioskiem o rozwiązanie MKNiK. 9 października nota w tej sprawie została doręczona poszczególnym delegacjom w MKNiK, a także współprzewodniczącym konferencji genewskiej, czyli Wielkiej Brytanii i Związkowi Radzieckiemu, oraz wszystkim sygnatariuszom układów genewskich. W zaistniałej sytuacji 14 listopada 1969 r. delegat Kanady w MKNiK powiadomił delegacje Indii i Polski o podjętej przez Kanadę decyzji wycofania się z prac Komisji w Kambodży i Laosie. 31 grudnia 1969 r. Komisja zakończyła działalność.

Ogółem w latach 1954–1975 w trzech komisjach działających na terenie Indochin pokojową służbę pełniło 1948 Polaków, w tym 1391 żołnierzy zawodowych. Ta kilkudziesięcioletnia działalność przedstawicieli Polski, w przeważającej mierze żołnierzy Wojska Polskiego, w znaczący sposób przyczyniła się do zaprzestania działań militarnych i uregulowania niezwykle skomplikowanej sytuacji w tym zapałnym regionie.

Przedstawiciele Wojska Polskiego w Międzynarodowej Grupie Obserwatorów w Nigerii

W trakcie trwania czterech wcześniej omówionych misji z udziałem żołnierzy Wojska Polskiego, w 1968 r. doszło do powołania Międzynarodowej Grupy Obserwatorów w Nigerii. Ich działalność różniła się pod wieloma względami od przedstawionych międzynarodowych komisji w Korei i państwach indochińskich, przede wszystkim liczebnością i charakterem realizowanych zadań. W historii udziału przedstawicieli Wojska Polskiego w misjach

i operacjach pokojowych była to misja wyjątkowa, ponieważ, w odróżnieniu od omówionych wcześniej, została powołana nie przez konferencję międzynarodową, ale powstała z inicjatywy i na prośbę legalnego rządu federalnego Nigerii.

Nigeria uzyskała niepodległość 1 października 1960 r. Próbowano złączyć w jeden organizm państwowy trzy odrębne regiony, rywalizujące o dominację nad możliwie największą częścią kraju. Konflikty wewnętrzne w Nigerii sięgały wielu wieków wstecz. Społeczeństwo nigeryjskie składało się z kilkunastu większych grup etnicznych i około 200 mniejszych plemion. Od początku niepodległości były widoczne zarodki przyszłego poważnego kryzysu wewnętrznego.

Pod koniec 1964 r. w Nigerii odbyły się wybory, które zdecydowanie wygrali przedstawiciele regionu północnego. Oznaczało to porażkę południowonigeryjskiego plemienia Ibo w walce o władzę i większe wpływy w całej Nigerii. W gronie polityków tego plemienia coraz wyraźniejsza była myśl o secesji. 15 stycznia 1966 r. oficerowie wywodzący się z Ibo dokonali zamachu stanu. Na czele nowego rządu wojskowego stanął gen. Aguiyi Ironsi z plemienia Ibo, dotychczasowy naczelny dowódca sił zbrojnych. Był to początek coraz większej dominacji przedstawicieli tego plemienia oraz eliminowania przeciwników. Ironsi rozwiązał wszystkie partie polityczne i nie zezwolił na organizowanie nowych.

Takie postępowanie doprowadziło wkrótce – 29 lipca 1966 r. – do kolejnego zamachu stanu, tym razem przeprowadzonego przez wojskowych wywodzących się z innych plemion. Gen. Ironsi zginął, a na czele nowego rządu federacyjnego stanął ówczesny szef sztabu nigeryjskich sił zbrojnych, ppłk Yakubu Gowon.

Wojskowy gubernator regionu wschodniego, ppłk Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu, odmówił uznania nowego rządu i 30 maja 1967 r. ogłosił secesję tego regionu, proklamując Republikę Biafra ze stolicą w Enugu. Republika Biafry była zamieszкана przez około 13,5 mln ludzi, z czego 8 mln to członkowie plemienia Ibo⁴⁸. Niezwykle silnym atutem ekonomicznym Biafry były znajdujące się na jej obszarze bogate złoża ropy naftowej⁴⁹. Rząd federalny początkowo zareagował na zbrojną rebelię jedynie wprowadzeniem blokady ekonomicznej, a dopiero 7 lipca ppłk Gowon wydał rozkaz podjęcia działań zbrojnych. Od października 1967 do października 1968 r. Republika Biafry była odcięta od komunikacji morskiej i od granicy z Kamerunem. W tym czasie do opinii światowej zaczęły się przedostawać alarmujące wiadomości o rzekomych aktach ludobójstwa wojsk federalnych na ludności z plemienia Ibo.

Oskarżany o ludobójstwo federalny rząd Nigerii 28 sierpnia 1968 r. zwrócił się do rządów Kanady, Polski, Szwecji i Wielkiej Brytanii oraz do ONZ i Organizacji Jedności Afrykańskiej (OJA) z prośbą o przysłanie międzynarodowej grupy obserwatorów, mających zbadać zasadność zarzutów strony białafrańskiej.

Rządy czterech państw oraz władze ONZ i OJA odpowiedziały na prośbę władz nigeryjskich pozytywnie. We wrześniu 1968 r. został powołany międzynarodowy organ noszący nazwę Grupa Obserwatorów (Observers Team Nigeria – OTN). 19 września do stolicy Nigerii, Lagos, przyjechała pierwsza grupa obserwatorów⁵⁰.

⁴⁸ Zob. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Biafra>.

⁴⁹ Na obszarze Biafry znajdowało się 66% łałości nigeryjskich złóż ropy naftowej. Zob. J. Różański, *Nigeria – wielka przeszłość i trudne dzisiaj*, „Misyjne Drogi” 1998, nr 4, s. 2.

⁵⁰ A. Olkiewicz, *Rola oficerów LWP w Międzynarodowej Grupie Obserwatorów w Nigerii*, w: 25 lat..., s. 196.

23 września Grupa Obserwatorów spotkała się z szefem rządu Nigerii, gen. Gowonem, podczas którego przyjęto szczegółowe wytyczne jej działania, uściślające przedstawiony przez władze Nigerii ogólny statut, tzw. *Terms of reference*. Zgodnie z przyjętymi ustaleniami obserwatorzy mieli przeprowadzać inspekcje na obszarach objętych działaniami wojennymi i na obszarach opanowanych przez armię federalną.

Działalność inspektorów miała przede wszystkim zweryfikować ówczesne doniesienia o rzekomych aktach ludobójstwa⁵¹, dokonanych na członkach plemienia Ibo.

Delegacje krajów zaproszonych przez rząd Nigerii były 2-osobowe – szef i pomocnik.

Stronę polską w Grupie Obserwatorów reprezentowali: płk Alfons Olkiewicz (obserwator, 1 października 1968–15 sierpnia 1969 r.); por. Michał Byczy (pomocnik, 1 października 1968–20 września 1969 r.); Tadeusz Kumanek (pomocnik, 1 października 1968–2 sierpnia 1969 r.); płk Józef Biernacki (obserwator, 30 lipca 1969–1 marca 1970 r.); ppłk Kazimierz Grymin (pomocnik, 9 października 1969–1 marca 1970 r.)⁵².

Działalność obserwatorów przypadła na toczącą się wojnę domową. Inspekcje mogli przeprowadzać jedynie na terenach znajdujących się pod panowaniem wojsk federalnych, a nie mieli takiej możliwości na terenie zajęтым przez wojska secesyjne. Nie mając możliwości prowadzenia obserwacji i monitorowania sytuacji na obszarze zajęтым przez siły białafrańskie, obserwatorzy musieli się ograniczać do przeprowadzania kontroli dokumentacji sił powietrznych, np. rozkazów, procedury związanej z wyborem celów, zdjęć lotniczych itp. Kontrole takie nie dawały żadnych podstaw do stawiania stronie federalnej zarzutów natury formalno-prawnej, a obserwatorzy byli przekonani, że dowódcy odpowiedzialni za prowadzenie działań przez siły powietrzne dokładali należytych starań w celu uniknięcia niepotrzebnych ofiar i zniszczeń obiektów cywilnych. Kilka przeprowadzonych w późniejszym już czasie dochodzeń na terenach i w obiektach cywilnych, które miały być zbombardowane, nie potwierdziło wcześniejszych doniesień⁵³.

Grupa Obserwatorów przygotowywała ogólny plan działalności na okres miesiąca, bardziej szczegółowy plan obejmował tydzień, przy czym obserwatorzy nie informowali rządu nigeryjskiego o tym, gdzie i kiedy będą przeprowadzali kontrolę. Wiedzieli o nich natomiast dowódcy różnych szczebli, ponieważ musieli na swoim terenie zapewnić obserwatorom bezpieczeństwo oraz umożliwić wykonanie zadania.

W skład grup wyjeżdżających w teren wchodziło po jednym obserwatorze z każdego z czterech państw. W czasie inspekcji w terenie obserwatorzy prowadzili kontrole na wszystkich szczeblach – od dowództwa dywizji po pojedyncze stanowiska karabinów maszynowych. Poza oddziałami i stanowiskami wojskowymi obserwatorzy kontrolowali również obozy jeńców wojennych, obozy przesiedleńców, ośrodki medyczne i żywnościowe Międzynarodowego Czerwonego Krzyża, magazyny żywnościowe, wioski, bazy, punkty zbiorcze ludzi wychodzących z buszu, sierocińce i placówki misyjne.

⁵¹ Na podstawie uzgodnienia Grupy Obserwatorów z władzami federalnymi Nigerii przyjęto ONZ-owską definicję ludobójstwa: *Ludobójstwo jest to popełnianie określonych czynów, których celem jest zniszczenie częściowo lub w całości narodowej, etnicznej lub religijnej grupy jako takiej*. Zob. *ibidem*, s. 199.

⁵² *Ibidem*, s. 188.

⁵³ Alfons Olkiewicz jako przykład podaje doniesienia o rzekomym bestialskim zbombardowaniu Szpitala im. Królowej Elżbiety w Umuahia. Inspekcja przeprowadzona przez obserwatorów wykazała, że szpital pozostał nieknięty. Zob. *ibidem*, s. 200.

Od 24 września 1968 do 30 stycznia 1970 r. Grupa Obserwatorów przeprowadziła 69 inspekcji⁵⁴. W ocenie wszystkich bez wyjątku obserwatorów nie dały one żadnych podstaw do uwiarygodnienia zarzutów o ludobójstwo i masowe mordy na ludności z plemienia Ibo, stawianych wojskom federalnym.

Działalność polskich oficerów w Nigerii przyczyniła się do przywrócenia stabilizacji i pokoju w tym wyniszczonym wojną domową kraju.

Wojsko Polskie w misjach pokojowych na Bliskim Wschodzie

Na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 340 z 25 października 1973 r. zostały utworzone Doraźne Siły Zbrojne ONZ (DSZ ONZ) na Bliskim Wschodzie. Ich zadaniem miało być nadzorowanie procesu rozdzielania wojsk izraelsko-arabskich.

Trwający od zakończenia II wojny światowej ostry konflikt izraelsko-arabski kilkakrotnie doprowadzał do wybuchu wojny. 6 października 1973 r. rozpoczęła się czwarta w ciągu ćwierćwiecza wojna izraelsko-arabska. Działania militarne przeciwko Izraelowi rozpoczęły Egipt i Syria. Od początku tej wojny były prowadzone poufne rozmowy dyplomatyczne, które miały doprowadzić do przerwania walk. Oprócz przywódców walczących państw były w nie zaangażowane również ZSRR i Stany Zjednoczone. 22 października Rada Bezpieczeństwa uchwaliła rezolucję nr 338, która:

- wzywała strony konfliktu do całkowitego przerwania ognia i natychmiastowego zaprzestania wszelkich działań wojskowych, nie później niż 12 godzin po przyjęciu rezolucji, pozostając na zajmowanych w tym momencie pozycjach;
- wzywała strony do natychmiastowego rozpoczęcia rokowań mających doprowadzić do ustanowienia trwałego i sprawiedliwego pokoju na Bliskim Wschodzie⁵⁵.

Przerwanie działań miało nastąpić o godz. 18.50 czasu lokalnego. Jeszcze tego samego dnia Izrael i Egipt zaakceptowały warunki przedstawione przez Radę Bezpieczeństwa, nie było natomiast oficjalnego stanowiska Syrii. Niestety, już w nocy z 22 na 23 października kilkugodzinny zaledwie rozejm został zerwany. W tej sytuacji Rada Bezpieczeństwa przyjęła kolejną rezolucję (nr 339), w której:

- potwierdzała decyzję o natychmiastowym zaprzestaniu wszelkiego rodzaju ognia i wszelkich działań militarnych;
- domagała się pilnego wycofania walczących wojsk na pozycje zajmowane w czasie pierwszego nakazania przerwania ognia, tj. 22 października o godz. 18.50;
- wzywała sekretarza generalnego ONZ do podjęcia kroków w celu natychmiastowego wysłania obserwatorów ONZ do sprawowania nadzoru nad przerwaniem ognia.

Na linię frontu do nadzorowania przerwania ognia 24 października zostali wysłani obserwatorzy ONZ znajdujący się w tym czasie na Bliskim Wschodzie, przede wszystkim w Kairze⁵⁶. Nie wszędzie jednakże doszło do zaprzestania walk. Wobec wielu przypadków łamania postanowień rezolucji nr 339, Rada Bezpieczeństwa 25 października uchwaliła rezolucję nr 340, która powtarzała wcześniejsze żądania przerwania ognia i wycofania wojsk

⁵⁴ Szczegółowe zestawienie wszystkich 69 inspekcji zob. *25 lat...*, zał. nr 29, s. 36.

⁵⁵ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 178.

⁵⁶ Byli to obserwatorzy ewakuowani w pierwszych dniach wojny znad Kanału Sueskiego.

na pozycje, o których była mowa w rezolucjach nr 338 i 339. Jednocześnie rezolucja nr 340 upoważniała sekretarza generalnego ONZ do zwiększenia liczby obserwatorów na liniach przerwania ognia, zawierała również postanowienia w sprawie utworzenia Doraźnych Sił Zbrojnych ONZ na Bliskim Wschodzie, podporządkowanych Radzie Bezpieczeństwa, która zwracała się również do państw członkowskich ONZ, oprócz stałych członków Rady, o wystawienie kontyngentów wojskowych do DSZ ONZ.

W raporcie z 26 października sekretarz generalny ONZ, Kurt Waldheim, poinformował, że zostały powołane Doraźne Siły Zbrojne ONZ (United Nations Emergency Force – UNEF) z zadaniem nadzorowania wykonania zapisów paragrafu 1 rezolucji nr 340, nakazującego stronom konfliktu niezwłoczne i całkowite przerwanie ognia oraz powrót na pozycje zajmowane 22 października o godz. 18.50 czasu lokalnego⁵⁷. Tego samego dnia do Kairu przybyła pierwsza 35-osobowa grupa żołnierzy fińskich z kontyngentu ONZ na Cyprze. W stolicy Egiptu została utworzona Kwatera Główna DSZ.

25 października sekretarz generalny ONZ na tymczasowego dowódcę organizowanych sił wyznaczył Fina gen. Ensio Siilasvuo. W pierwszych dniach od powołania DSZ do Egiptu, poza żołnierzami fińskimi, przybyły kontyngenty wojskowe Austrii i Szwecji, wydzielone – podobnie jak kontyngent Finlandii – z sił pokojowych stacjonujących na Cyprze. 28 października DSZ ONZ liczyły już 585 żołnierzy, a zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami docelowo ich liczba miała wynosić około 7000 ludzi⁵⁸.

Pośród tej pierwszej 585-osobowej grupy natychmiast została utworzona sieć posterunków między pozycjami zajmowanymi przez oddziały izraelskie i egipskie na południowy zachód od Ismailii. Uruchomione zostały również patrole kontrolujące sytuację na tzw. ziemi niczyjej, czyli w pasie pomiędzy siłami Izraela i Egiptu.

2 listopada 1973 r., po wcześniejszych konsultacjach, Rada Bezpieczeństwa upoważniła sekretarza generalnego do nawiązania kontaktu z rządami siedmiu państw członkowskich ONZ w sprawie udziału ich kontyngentów wojskowych w DSZ. Były to: Ghana, Indonezja, Nepal, Panama, Peru, Polska i Kanada.

Rada Bezpieczeństwa sugerowała ponadto, aby zadania logistyczne zostały powierzone Polsce i Kanadzie. Na początku listopada oba państwa wysłały do Kairu grupy rekonesansowe. 9 listopada osiągnięto porozumienie w sprawie najpilniejszych zadań logistycznych. Ustalono, że strona kanadyjska wyśle do Egiptu jednostkę łączności, Polska zaś jednostkę inżynieryjno-saperską. Ostateczne ustalenia co do zakresu logistyki i podziału zadań pomiędzy Polskę i Kanadę zostały sprecyzowane w memorandum podpisanym 21 listopada 1973 r. w siedzibie ONZ w Nowym Jorku przez przedstawicieli Polski, Kanady i Sekretariatu ONZ. Polsce przypadły do realizacji zadania inżynieryjne, transportowe w tzw. drugiej linii, czyli przewożenie zaopatrzenia z portów i lotnisk do magazynów DSZ⁵⁹, oraz zadania związane z zabezpieczeniem medycznym całości DSZ ONZ. Kontyngenty polski i kanadyjski miały ponadto, tak jak i pozostałe kontyngenty wchodzące w skład DSZ, wydzielić grupy żołnierzy do Międzynarodowej Policji Wojskowej (Military Police).

⁵⁷ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 180.

⁵⁸ S. Konieczny, *Polska Wojskowa Jednostka Specjalna w Doraźnych Siłach Zbrojnych ONZ na Bliskim Wschodzie*, Warszawa 1981, s. 10.

⁵⁹ Zadania transportowe w tzw. I linii, czyli strefie buforowej, wykonywały pododdziały transportowe kontyngentów operacyjnych.

11 listopada 1973 r. przedstawiciele strony egipskiej i izraelskiej, pod egidą przedstawicieli ONZ, podpisali porozumienie o wspólnym zaprzestaniu ognia i wszelkich działań oraz o powrocie wojsk na pozycje z 22 października. Faktycznie jednak warunki skutecznego realizowania powierzonych zadań DSZ zaistniały dopiero po 18 stycznia 1974 r., tj. po podpisaniu porozumienia izraelsko-egipskiego. Na jego podstawie wojska izraelskie były zobowiązane do wycofania się na półwysep Synaj, a na wschód od Kanału Sueskiego została utworzona strefa buforowa, rozciągająca się od Morza Śródziemnego na północy, po Zatokę Sueską na wysokości Suezu na południu, w odległości kilkunastu kilometrów od Kanału. Strefa buforowa miała około 170 km długości i 7–10 km szerokości. Utworzono w niej kilkadziesiąt posterunków obserwacyjnych, a na drogach prowadzących do niej punkty kontrolne. Wewnątrz strefy mogły przebywać jedynie oddziały DSZ ONZ⁶⁰.

W połowie listopada do Kairu przybywały kolejne kontyngenty wydzielone przez poszczególne państwa do DSZ: Austrii, Ghany, Finlandii, Indonezji, Irlandii, Nepalu, Panamy, Peru, Senegal, Szwecji, Kanady oraz Polski (826 żołnierzy)⁶¹.

Najważniejsze zadania DSZ, wykonywane przez cały okres istnienia lub też okresowo, to:

- obserwacyjno-kontrolne, polegające na obserwowaniu terenu i zachowania się rozdzielonych wojsk;
- mediacyjne, realizowane w zasadzie przez dowództwo DSZ;
- rozdzielanie wojsk walczących stron, realizowane poprzez fizyczną obecność wojsk ONZ;
- nadzorczo-inspekcyjne, polegające na kontrolowaniu liczby ludzi i sprzętu (jego ilości i jakości) w pasach ograniczonej obecności wojsk i uzbrojenia;
- pośrednictwo w przejmowaniu terenów opuszczanych przez oddziały izraelskie i przekazywanie ich władzom egipskim;
- humanitarne, polegające m.in. na dostarczaniu wody i żywności okrążonym wojskom egipskim i ludności Suez, w późniejszym okresie także udział w procesie wymiany jeńców wojennych czy odszukiwaniu zwłok poległych na froncie żołnierzy⁶².

Polska Wojskowa Jednostka Specjalna (PWJS) została powołana rozkazem ministra obrony narodowej nr 024/MON z 26 listopada 1973 r.

Zgodnie z memorandum w sprawie podziału zadań logistycznych między kontyngenty polski i kanadyjski, podpisanym 21 listopada 1973 r., PWJS otrzymała trzy podstawowe zadania mandatowe: transport w tzw. drugiej linii, inżynieryjne zabezpieczenie strefy buforowej i medyczne zabezpieczenie całości DSZ ONZ. Zadania te w szczególności obejmowały:

- przewóz osób, żywności, materiałów pędnych i smarów oraz innych środków materiałowych;
- wydobywanie, uzdatnianie i dowóz wody do wszystkich kontyngentów i posterunków obserwacyjnych w całej strefie buforowej;

⁶⁰ S. Konieczny, *op. cit.*, s. 12. Drugie porozumienie egipsko-izraelskie o rozdzieleniu wojsk na półwyspie Synaj, na którego podstawie strefa buforowa miała zostać rozszerzona dalej na wschód, podpisano 4 IX 1975.

⁶¹ L. Gregorowicz, *Pięć lat służby w Polskiej Wojskowej Jednostce Specjalnej Doraźnych Sił Zbrojnych ONZ na Bliskim Wschodzie*, w: *25 lat...*, s. 223–224. Od połowy 1976 r. służbę operacyjną w DSZ ONZ pełniły już tylko kontyngenty Szwecji, Indonezji, Ghany i Finlandii oraz w zakresie lotniczym mały kontyngent australijski. Zob. S. Konieczny, *op. cit.*, s. 14.

⁶² *Ibidem*, s. 16.

- sprawdzanie i rozpoznanie pod względem rozminowania dróg, terenu i obiektów oraz niszczenie i unieszkodliwianie min i innych materiałów wybuchowych znajdujących się w strefie działania DSZ ONZ;
- budowę i remont obiektów mieszkalnych i sztabowych na potrzeby DSZ ONZ;
- utrzymywanie w technicznej sprawności wszystkich dróg dowozu w strefie buforowej oraz w rejonach rozminowania jednostki i pozostałych kontyngentów wojskowych, budowa nowych dróg;
- prowadzenie szpitala i polikliniki, leczenie specjalistyczne żołnierzy, sprawowanie nadzoru sanitarno-higienicznego nad wszystkimi kontyngentami DSZ, zaopatrywanie ich w leki⁶³.

Zrealizowanie tak szerokiego spektrum zadań wymagało od polskich żołnierzy znakomitego przygotowania specjalistycznego, olbrzymiej wiedzy, sprawności techniczno-organizacyjnej i umiejętności wykonywania trudnych zadań w nietypowych dla nich, ciężkich warunkach geograficzno-klimatycznych Bliskiego Wschodu.

Organizację i przygotowanie pierwszej zmiany PWJS powierzono Warszawskiemu Okręgowi Wojskowemu; powstała na bazie 6 Pomorskiej Dywizji Powietrznodesantowej. Na dowódcę pierwszej zmiany PWJS został wyznaczony płk dypl. Jerzy Jarosz.

Większość składu pierwszej zmiany stanowili specjaliści o wysokich kwalifikacjach i bogatym doświadczeniu zawodowym, inżynierowie, lekarze, technicy, mechanicy, kierowcy itd.

Pierwsza zmiana, w odróżnieniu od wszystkich kolejnych, została sformowana w trybie pilnym, więc nie miała w zasadzie czasu na zorganizowane szkolenie. W następnych miesiącach i latach, w opracowanym już gruntownym systemie szkolenia, wykorzystano bogate doświadczenie pierwszych bliskowschodnich „misjonarzy”.

PWJS tworzyły:

- dowództwo;
- sztab;
- polski personel w Kwaterze Głównej DSZ;
- kompania dowodzenia i ochrony;
- kompania inżynierska;
- kompania transportowa;
- kompania obsługi;
- kompania remontowa;
- kompania budowlana;
- kompania inżynierska w Suezie;
- baza w el Tasa⁶⁴.

Na wyposażeniu pierwszej zmiany PWJS znalazły się 352 pojazdy mechaniczne⁶⁵, stacje filtrów wodnych, agregaty wiertnicze do wydobywania wody, 25 elektrowni połowych,

⁶³ *Ibidem*, s. 22; L. Gregorowicz, *op. cit.*, s. 223–224.

⁶⁴ D. Kozerański, *Polskie kontyngenty wojskowe w operacjach pokojowych (1973–1999)*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2005, nr 1, s. 93.

⁶⁵ PWJS dysponowała około 30% całego parku samochodowego DSZ ONZ. 95% samochodów przetransportowano do Egiptu drogą morską. 20 XII 1973 do Aleksandrii przybył statek Polskiej Żeglugi Morskiej m/s „Radzionków”, który dostarczył 130 samochodów oraz wiele ton sprzętu i wyposażenia wojskowego. Zob. S. Konieczny, *op. cit.*, s. 26.

różnorodne maszyny inżynierskie, ruchome warsztaty naprawcze sprzętu, wyposażenie kwatermistrzowskie, m.in.: kuchnie polowe, pralnie, łaźnie, piekarnie i 340 namiotów. Szpital polowy, którego otwarcie nastąpiło 20 lipca 1974 r., był wyposażony w sale operacyjne, gabinety specjalistyczne, aparat rentgenowski i izby chorych⁶⁶.

Przerzut pierwszej zmiany PWJS do Kairu rozpoczął się 13 listopada 1973 r. Na miejsce budowy obozu wojskowego dla PWJS został wyznaczony teren hipodromu w dzielnicy Heliopolis. Pierwsza polska baza została później nazwana przez żołnierzy bazą „Słońce”⁶⁷. Kolejna grupa polskich żołnierzy przybyła do Kairu 16 listopada. Dziesięć dni później, 26 listopada, na terenie polskiej bazy odbył się pierwszy poranny apel PWJS z wciągnięciem błękitnej flagi ONZ na maszt. Dzień ten przyjęło się traktować jako oficjalne rozpoczęcie funkcjonowania polskiego kontyngentu w DSZ ONZ na Bliskim Wschodzie.

W pierwszym okresie najpilniejszym zadaniem PWJS było:

- zorganizowanie pola namiotowego dla kontyngentu polskiego;
- przygotowanie oraz oznakowanie miejsc pod pole namiotowe dla kontyngentów Ghany, Nepalu i Indonezji;
- ogrodzenie ważniejszych obiektów DSZ;
- rozbudowanie stanowisk ogniowych i ukryć dla całego stanu osobowego jednostki;
- wykonanie instalacji elektrycznej i uruchomienie agregatów prądotwórczych;
- budowa parku samochodowego, stacji kontroli i obsługi technicznej pojazdów;
- budowa świetlic i innych obiektów kulturalno-rozrywkowych i sportowych⁶⁸.

Jednocześnie przystąpiono do wykonywania pierwszych zadań mandatowych, tj. uzdatniania wody i zaopatrywania w nią wszystkie kontyngenty, sprawdzanie terenu pod względem rozminowania w rejonach, w których miały być rozmieszczone austriackie posterunki obserwacyjne na linii przzerwania ognia itd.

Początkowy okres funkcjonowania polskiej misji wojskowej w Egipcie był równie trudny dla pododdziałów transportowych zaangażowanych w tworzenie strefy buforowej. Kierowcy polscy rozwozili około 1500 beczek, którymi oznakowano granicę strefy, pomagali w przewożeniu sprzętu i wyposażenia innych kontyngentów. Operacja związana z utworzeniem strefy buforowej trwała kilka tygodni. Siły pokojowe ONZ obsadziły wszystkie posterunki do 21 lutego 1974 r.

Po utworzeniu i oznakowaniu strefy buforowej zapadła decyzja o przeniesieniu Kwatery Głównej DSZ i baz logistycznych w pobliże strefy, do Ismailii. Na miejsce polskiej bazy został wyznaczony obóz al Ghala. Pierwsza zmiana wniosła poważny wkład w organizację szpitala polowego, który oficjalnie został otwarty 20 lipca 1974 r., czyli już po zakończeniu przez nią służby. Nie ulega wątpliwości, że żołnierze tej zmiany wnieśli największy wkład w budowę szeroko rozumianych podstaw logistycznych do funkcjonowania wszystkich kontyngentów DSZ ONZ.

Od wysiłku i sprawności polskich żołnierzy w rozminowywaniu i oczyszczaniu terenu z niebezpiecznych pozostałości na polu walki uzależnione było wykonywanie zadań przez bataliony operacyjne w strefie buforowej, ale i poza nią, na drogach dojazdowych, miejscach budowy obozów wojskowych i baz. Mimo ogromnego wysiłku polskich saperów

⁶⁶ *Ibidem*, s. 24–25; L. Gregorowicz, *op. cit.*, s. 226.

⁶⁷ S. Konieczny, *op. cit.*, s. 24.

⁶⁸ L. Gregorowicz, *op. cit.*, s. 228–229.

z kompanii inżynieryjnej w pierwszych miesiącach funkcjonowania DSZ ONZ nie obyło się, niestety bez ofiar. W połowie 1974 r. bilans strat wśród żołnierzy ONZ wyniósł 8 zabitych i 14 rannych⁶⁹. Nie było wśród nich żołnierzy z PWJS.

Podczas I zmiany PWJS na Bliskim Wschodzie w kraju został utworzony Zespół Operacyjny ds. PWJS w DSZ ONZ, którego zadaniem miała być koordynacja całości prac związanych z przygotowaniem, szkoleniem, rotacją, zaopatrzeniem i kierowaniem działalnością kolejnych zmian. Bogatszy o doświadczenia I zmiany Zespół Operacyjny przystąpił do opracowania koniecznych aktów normatywnych regulujących sprawy formowania, szkolenia, dowodzenia i zaopatrywania PWJS. Kolejne zmiany przechodziły już szczegółowo opracowany system szkolenia, korzystając z bogatych doświadczeń swych poprzedników.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedno nowe doświadczenie wynikające z funkcjonowania w układzie i systemie dowodzenia międzynarodowego – PWJS, zachowując odrębną strukturę, pełniła służbę w oparciu o własne, narodowe regulaminy, pozostając jednocześnie w strukturze międzynarodowej.

Największe doświadczenie w zakresie funkcjonowania w międzynarodowym systemie dowodzenia i kierowania zdobyli żołnierze polscy służący w Kwaterze Głównej DSZ ONZ w Ismailii, koordynującej działalność wszystkich kontyngentów narodowych. W jej składzie znajdowali się przedstawiciele blisko 50 narodowości. Podczas I zmiany DSZ w Kwaterze Głównej pracowało 34 Polaków, w drugiej – 37, w kolejnych po 39, w tym 21 oficerów, 8 chorążych, 5 podoficerów zawodowych oraz 5 żołnierzy służby zasadniczej⁷⁰.

Po kilku miesiącach bardzo intensywnych prac, w drugiej połowie 1974 r. PWJS weszła w fazę względnej stabilizacji. Znaczne zintensyfikowanie jej działalności nastąpiło na przełomie lat 1975/1976. Wiązało się to z podpisanym 4 września 1975 r. drugim porozumieniem egipsko-izraelskim o rozdzieleniu wojsk na półwyspie Synaj, w wyniku czego strefa buforowa miała zostać rozszerzona.

Operacja przemieszczenia i rozszerzenia strefy buforowej otrzymała kryptonim „Moonglow” („Poświata Księżycy”). Poprzedzona została okresem wytężonych prac organizacyjno-przygotowawczych realizowanych zarówno przez odpowiednie służby Kwatery Głównej, jak i poszczególne kontyngenty logistyczne i operacyjne.

W tym okresie szczególną rolę odegrały kontyngenty polski i kanadyjski, które odpowiadały za rozpoznanie dróg i terenu, przygotowanie kolumn transportowych i pododdziałów zaopatrzenia, sprawdzenie i rozminowanie nowych rejonów dyslokacji pododdziałów, ich inżynieryjne zabezpieczenie oraz za urządzenie wysuniętego stanowiska dowodzenia wraz z węzłem łączności Kwatery Głównej po wschodniej stronie Kanału Sueskiego⁷¹.

Od lipca 1976 r. ważną rolę w ugrupowaniu DSZ na półwyspie Synaj ogrywała Polowa Baza Logistyczna w el Tasa, gdzie mieściło się centrum dyspozycyjne transportu dla północnego i środkowego obszaru strefy buforowej oraz wydzielony pododdział inżynieryjno-saperski, którego zadaniem było oczyszczanie szlaków komunikacyjnych, budowa nowych dróg, rozminowywanie terenu i usuwanie niewybuchów. Komendantem tej bazy był zazwyczaj oficer polski w stopniu majora.

⁶⁹ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 213.

⁷⁰ S. Konieczny, *op. cit.*, s. 37.

⁷¹ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 217.

W latach 1973–1979, w dwunastu zmianach, pełniło służbę 11 649 żołnierzy i pracowników cywilnych wojska, w tym 3987 żołnierzy zawodowych, 7080 żołnierzy służby zasadniczej i 582 pracowników cywilnych⁷². Kontyngenty polski i kanadyjski należały do największych. Cechą charakterystyczną PWJS, wynikającą z zakresu wykonywanych przez nią zadań, był bardzo wysoki odsetek specjalistów. O różnorodności zrealizowanych przez nich zadań i rezultatach działalności świadczą następujące dane:

- środki transportowe przejechały 33 232 838 km;
- przewieziono 419 532 t ładunków;
- oczyszczono i uzdatniono 383 271 m³ wody;
- wykryto i zniszczono 14 791 sztuk min, bomb, granatów i pocisków;
- wykryto i zniszczono 282 645 sztuk amunicji;
- sprawdzono i odpiaszczono 14 690 km dróg;
- sprawdzono pod względem rozminowania 2 169 494 km²;
- hospitalizowano 3535 osób;
- leczono w poliklinice 57 614 osób⁷³.

Podpisanie egipsko-izraelskiego układu pokojowego w Camp David oznaczało, że mandat DSZ ONZ na Synaju, wygasający 24 lipca 1979 r., nie zostanie przez Radę Bezpieczeństwa przedłużony.

29 października 1979 r. miało miejsce uroczyste pożegnanie żołnierzy jednostki z jej proporcem i przekazanie go wydzielonej grupie PWJS na wzgórzach Golan. Było to jednocześnie symboliczne zakończenie służby PWJS w Egipcie i rozpoczęcie w pełni samodzielnej misji w siłach obserwacyjnych ONZ w Syrii⁷⁴.

7 grudnia 1979 r. ostatnia grupa żołnierzy polskich, wraz z dowództwem XII zmiany, powróciła do Polski. Nie oznaczało to jednak zakończenia udziału Wojska Polskiego w misji pokojowej na Bliskim Wschodzie, ponieważ nadal pozostawał kontyngent wojskowy w Siłach Zbrojnych ONZ w Syrii.

Siły ONZ do Obserwacji Rozdzielenia Wojsk (United Nations Disengagement Observer Force – UNDOF) zostały powołane na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 350 z 31 maja 1974 r. Ich zadaniem było rozdzielenie wojsk izraelskich i syryjskich na wzgórzach Golan w Syrii.

Gdy Rada Bezpieczeństwa ONZ w październiku 1973 r. wezwała strony konfliktu bliskowschodniego do zaprzestania działań wojennych, wojska syryjskie zastosowały się do tego apelu, lecz w czasie tworzenia DSZ ONZ Syria nie wyraziła zgody na ich rozmieszczenie na swoim terytorium. Na wzgórzach Golan nadal dochodziło do lokalnych syryjsko-izraelskich potyczek, grożących przerodzeniem się w znacznie poważniejszy konflikt.

W wyniku poufnych negocjacji międzynarodowych, 31 maja 1974 r. w Genewie zostało zawarte porozumienie syryjsko-izraelskie w sprawie rozdzielenia wojsk. Tego samego dnia Rada Bezpieczeństwa powołała UNDOF. Mandat, opracowany zgodnie z protokołem przyjętym w Genewie, nakładał na wojska UNDOF obowiązek: *a) dołożenia wszelkich starań*

⁷² S. Konieczny, *op. cit.*, s. 39; F. Gągor i K. Paszkowski (*Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Warszawa 1999, s. 151) podają, iż łącznie w PWJS służyło i pracowało 1699 osób, w tym 4037 żołnierzy zawodowych, 7080 żołnierzy służby zasadniczej i 582 pracowników cywilnych wojska.

⁷³ S. Konieczny, *op. cit.*, s. 40.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 42.

dla utrzymania rozejmu i nadzorowania jego skrupulatnego przestrzegania, b) nadzorowania wykonania porozumienia i załączonego do niego protokołu w odniesieniu zarówno do strefy rozdzielania jak i stref ograniczonej obecności wojsk i uzbrojenia⁷⁵. Głównym koordynatorem sił pokojowych ONZ na Bliskim Wschodzie został przedstawiciel sił zbrojnych Finlandii, gen. E. Siilasvuo, dowódcą wojsk ONZ na półwyspie Synaj (UNEF) – Indonezyjczyk, gen. Rais Abin, natomiast dowódcą UNDOF – Austriak, gen. Hannes Philipp⁷⁶.

Strefa rozdzielania wojsk izraelskich i syryjskich obejmowała na północy masyw Hermonu, z najwyższym szczytem wysokości 2814 m, biegła pasem szerokości około 10 km na południe i kończyła się przy granicy z Jordanią⁷⁷. Rozdzielenie wojsk izraelskich i syryjskich miało zostać zakończone w ciągu 20 dni od wejścia w życie porozumienia.

Porozumienie genewskie przewidywało, że w strefie buforowej zostanie wprowadzona cywilna administracja syryjska. Poza strefą buforową, na wschód i zachód od niej, zostały utworzone również strefy ograniczonej obecności wojsk i uzbrojenia, których szerokość wynosiła około 21 km. Kontrola nad przestrzeganiem postanowień dotyczących strefy ograniczonej obecności wojsk była realizowana przez Korpus Obserwatorów Wojskowych ONZ (United Nations Truce Supervision Organisation – UNTSO) utworzony w 1948 r., podczas konfliktu palestyńskiego. W czerwcu 1974 r. 90-osobowa grupa obserwatorów UNTSO została podporządkowana Kwaterze Głównej UNDOF w Damaszku.

Do porozumienia syryjsko-izraelskiego został dołączony również dokument określający funkcje i skład sił ONZ w Syrii. Zgodnie z przyjętymi ustaleniami miały one liczyć 1250 żołnierzy. Sekretarz generalny ONZ zaproponował, aby w skład sił UNDOF weszły kontyngenty operacyjne wojsk Austrii i Peru, przerzucone ze stacjonujących w Egipcie wojsk UNEF. Zabezpieczenie logistyczne miało spoczywać na żołnierzach polskich i kanadyjskich, także wydzielonych z sił UNEF.

5 czerwca pierwsza grupa 93 żołnierzy polskich z dowódcą, mjr. dypl. Eugeniuszem Nowakiem, przybyła do obozu Kanaker, 48 km na południe od Damaszku. Trzy dni później saperzy polscy wykonywali już pierwsze właściwe zadania mandatowe, polegające na prowadzeniu rozpoznania saperskiego i rozminowywaniu terenu przeznaczanego na rozmieszczenie sztabów i wysuniętego stanowiska Kwatery Głównej UNDOF. Kolejne zmiany grupy wydzielonej do realizacji zadań w Syrii do lipca 1979 r. podlegały bezpośrednio dowództwu PWJS. Dopiero po zakończeniu misji w Egipcie i rozwiązaniu PWJS polski kontyngent w UNDOF uzyskał samodzielność, funkcjonując odtąd jako Polski Kontyngent Wojskowy, w związku z realizacją zadań o charakterze logistycznym noszący nazwę Pollog⁷⁸.

Rozdzielanie wojsk izraelskich i syryjskich zostało rozpoczęte 6 czerwca 1974 r. Wycofywanie wojsk izraelskich trwało do 25 czerwca. Opuszczany zaś teren przez wojska izraelskie zajmowały od razu pododdziały kontyngentów operacyjnych (austriacki i peruwiański). Od początku w akcję rozdzielania był zaangażowany pluton polskich saperów, który początkowo otrzymał zadanie oczyszczenia z min i niewybuchów terenu przeznaczanego pod obóz wojsk austriackich i polskich w Kanaker, natomiast już 6 czerwca przystąpił do akcji w strefie frontowej. Niezwykle ważne i nie mniej trudne do realizacji zadania w tym

⁷⁵ W. Kozaczuk, *Misje...*, s. 234.

⁷⁶ L. Grot, T. Konecki, E. Nalepa, *Pokojowe dzieje Wojska Polskiego*, Warszawa 1988, s. 313.

⁷⁷ S. Konieczny, *op. cit.*, s. 14.

⁷⁸ D. Kozerański, *op. cit.*, s. 94.

początkowym okresie realizował plutonem transportowym, odpowiedzialnym za zaopatrzenie Kwatery Głównej i baz poszczególnych kontyngentów w żywność, wodę i paliwo.

Jesienią 1974 r. rozpoczął się nowy etap działalności UNDOF, polegający na stałym i systematycznym kontrolowaniu przestrzegania przez strony konfliktu warunków porozumienia rozejmowego i kontrolowaniu strefy rozdzielania wojsk.

Warunki bytowe w obozie polskim w Kanaker miały charakter typowo polowy, a dodatkowym utrudnieniem w realizacji zadań było znaczne jego oddalenie od strefy buforowej. W tej sytuacji zdecydowano o przeniesieniu polskiej bazy do Camp Faouar, położonej w sąsiedztwie strefy rozdzielania, u podnóża masywu górskiego Hermon⁷⁹.

Pierwsza grupa polskich żołnierzy w UNDOF liczyła 93 osoby. Kolejne były większe i średnio liczyły 130–160 żołnierzy. W ich składzie znajdowały się następujące pododdziały: dowodzenia i obsługi, transportowy, inżynieryjny, remontowy, budowlany oraz laboratorium sanitarno-epidemiologiczne⁸⁰. Przedstawiciele Wojska Polskiego zajmowali również odpowiedzialne stanowiska w Kwaterze Głównej UNDOF.

W związku ze zmianami organizacyjnymi w UNDOF (1993 r.) oraz częściową redukcją stanu osobowego wojsk ONZ w Syrii, realizację całości zadań logistycznych Pollog przekazał żołnierzom kontyngentu kanadyjskiego⁸¹. Jednostka polska została rozwiązana i w październiku 1993 r. powróciła do kraju. W latach 1974–1993 w 38 zmianach na wzgórzach Golan służyło 3662 żołnierzy i pracowników cywilnych wojska⁸².

Przedstawiciele Wojska Polskiego w Misji Dobrych Usług Organizacji Narodów Zjednoczonych w Afganistanie i Pakistanie

27 grudnia 1979 r. wojska armii ZSRR, w odpowiedzi na prośbę rządu afgańskiego, wkroczyły na terytorium Afganistanu. Celem tej interwencji była pomoc rządowi w Kabulu w walce z siłami powstańczymi.

14 stycznia 1980 r. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło rezolucję potępiającą zbrojną interwencję radziecką w Afganistanie, żądając natychmiastowego i bezwarunkowego wycofania obcych sił zbrojnych z terytorium tego państwa⁸³. Powstańcy afgańscy zorganizowali liczne bazy i obozy szkoleniowe na terenie Pakistanu, wspierającego ich działalność polityczną i militarną.

11 lutego 1981 r. sekretarz generalny ONZ, Kurt Waldheim, powołał zastępcę ds. politycznych, polityka peruwiańskiego Javiera Péreza de Cuéllara, na swego specjalnego przedstawiciela w sprawie rozwiązania tej kryzysowej sytuacji. Podczas wizyt w kwietniu i sierpniu 1981 r. w Afganistanie i Pakistanie de Cuéllar przeprowadził rozmowy z przedstawicielami rządów tych państw na temat możliwości rozwiązania konfliktu. Zarówno strona afgańska, jak i pakistańska zaakceptowały zaproponowany przez niego czteropunktowy plan negocjacji, które miały być przeprowadzone w Genewie. W rokowaniach genewskich udział braли przedstawiciele Afganistanu, Pakistanu, ZSRR i Stanów Zjednoczonych. Zakończyły się one podpisaniem 14 kwietnia 1988 r. porozumienia, na które złożyło się kilka odrębnych

⁷⁹ S. Konieczny, *op. cit.*, s. 30.

⁸⁰ D. Kozerawski, *op. cit.*, s. 94; J. Markowski, *op. cit.*, s. 48.

⁸¹ D. Kozerawski, *op. cit.*, s. 95.

⁸² F. Gągor, K. Paszkowski, *op. cit.*, s. 151.

⁸³ Zob. http://www.un.org/Depts/dpko/co_mission/ungomap/background.html.

dokumentów. Najważniejsze z nich to: dwustronne afgańsko-pakistańskie porozumienie o zasadach stosunków wzajemnych, traktujące przede wszystkim o nieingerencji i nieinterwencji; deklaracja w sprawie międzynarodowych gwarancji dla zawartego porozumienia, podpisana przez ZSRR i Stany Zjednoczone, oraz dwustronne porozumienie afgańsko-pakistańskie o możliwości swobodnego powrotu uchodźców. Tego samego dnia sekretarz generalny ONZ poinformował Radę Bezpieczeństwa o efektach rokowań genewskich i o swej propozycji wysłania 50 obserwatorów wojskowych w region konfliktu. 25 kwietnia Rada Bezpieczeństwa wydała wstępną zgodę na powołanie grupy specjalnych obserwatorów.

Formalną decyzję o powołaniu Misji Dobrych Usług Organizacji Narodów Zjednoczonych w Afganistanie i Pakistanie (United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan – UNGOMAP) podjęła Rada Bezpieczeństwa 31 października 1988 r. w rezolucji nr 622. Natychmiast po tym sekretarz generalny ONZ zainicjował procedurę powołania Misji Dobrych Usług ONZ. Zatrzymał także na dotychczasowym stanowisku, jako swojego specjalnego przedstawiciela czuwającego nad wprowadzeniem w życie i przestrzeganiem postanowień genewskich, Diego Cordoveza, na jego zastępcę powołał przedstawiciela fińskich sił zbrojnych, gen. mjr. Rauli Helminena⁸⁴, natomiast Stałym Przedstawicielem Sekretarza Generalnego w Afganistanie został polityk cypryjski, Benon Sevan. Grupę 50 obserwatorów wojskowych powołano tymczasowo spośród oficerów pełniących służbę w UNTSO, UNDOF oraz w UNIFIL⁸⁵. Do udziału w Misji Dobrych Usług ONZ swych przedstawicieli oddelegowało 10 państw, w tym Polska. Działalność obserwatorów miała się skupiać przede wszystkim na trzech najważniejszych zadaniach:

- monitorowaniu nieingerencji i nieinterwencji obu stron;
- monitorowaniu wycofywania wojsk radzieckich z Afganistanu;
- monitorowaniu dobrowolnego powrotu uchodźców⁸⁶.

Pierwsze elementy doradcze Misji Dobrych Usług przybyły w rejon zadań 25 kwietnia 1988 r., tj. w dniu podjęcia nieformalnej jeszcze decyzji przez Radę Bezpieczeństwa. Działalność formalną dwie Kwatery Główne, w Kabulu i w Islamabadzie, rozpoczęły 15 maja 1988 r. Polskę reprezentowało 4 oficerów⁸⁷.

Już na początku misji obserwatorzy UNGOMAP otrzymali od przedstawicieli wojsk radzieckich w Afganistanie szczegółowe informacje na temat planu ich wycofania, rozmieszczenia oddziałów, wykaz i opis szlaków drogowych, po których będą wycofywane, oraz punkty przekraczania granicy afgańsko-radzieckiej. Członkowie UNGOMAP założyli trzy stałe placówki po stronie afgańskiej: na przejściach granicznych w miejscowościach Hayraton i Torghundi oraz w bazie lotniczej w Shindand, skąd wycofywano wojska radzieckie drogą powietrzną⁸⁸. Każda placówka była obsadzona zwykle przez dwóch oficerów, których podstawowym zadaniem było monitorowanie przebiegu wycofywania wojsk radzieckich. Działania obserwatorów UNGOMAP obejmowały również kontrole garnizonów afgańskich w czasie wycofywania lub natychmiast po wycofaniu z nich sił radzieckich.

⁸⁴ W maju 1989 r. gen. mjr. R. Helminena zastąpił inny oficer fiński, płk Heikko Happonen.

⁸⁵ Zob. http://www.un.org/Depts/dpko/co_mission/ungomap/background.html.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ J. Markowski, *op. cit.*, s. 52.

⁸⁸ Zob. http://www.un.org/Depts/dpko/co_mission/ungomap/background.html.

15 sierpnia 1988 r. przedstawiciel wojsk radzieckich poinformował obserwatorów UNGOMAP, że żołnierze radzieccy zostali wycofani z 10 głównych garnizonów wojskowych, które przekazano wojsku afgańskiemu. 8 kolejnych ważnych garnizonów, w Kabulu, na północ od niego i w północno-zachodnim Afganistanie, nadal pozostawało pod kontrolą radziecką. Zgodnie z porozumieniem genewskim 50% wojsk radzieckich opuściło terytorium Afganistanu w ciągu 3 miesięcy od wejścia ich w życie. W tej fazie z Afganistanu wycofano także około połowę sprzętu bojowego⁸⁹.

25 stycznia 1989 r. strona radziecka poinformowała obserwatorów UNGOMAP o sposobie, w jaki wycofywanie jej wojsk z Afganistanu zostanie doprowadzone do końca. W pierwszej połowie lutego reszta żołnierzy radzieckich miała zostać ewakuowana do ZSRR drogą powietrzną i transportem lądowym. 14 lutego zespół obserwatorów przybył na kontrolę do ostatniego z większych garnizonów radzieckich w Tashqurghan i stwierdził, że ostatni żołnierze radzieccy opuścili go 12 lutego.

Poza kilkoma, notyfikowanymi wcześniej przez stronę radziecką, przypadkami opóźnienia w wycofywaniu jej wojsk obserwatorzy UNGOMAP stwierdzili, że operacja opuszczenia terytorium Afganistanu przez jednostki radzieckie zakończyła się zgodnie z postanowieniami przyjętymi w porozumieniu genewskim. Następnie obserwatorzy UNGOMAP zlikwidowali trzy stałe placówki: w Hayratan, Torghundi i w bazie lotniczej w Shindand⁹⁰.

Od początku działalności Misji Dobrych Usług Obserwatorów NZ władze Afganistanu i Pakistanu kierowały do jej członków liczne zarzuty i skargi na rzekome naruszanie przez drugą stronę postanowień genewskich dotyczących nieingerencji i nieinterwencji. Strona afgańska zarzucała wrogie działania polityczne i propagandowe podejmowane wobec władz afgańskich na terytorium Pakistanu, nielegalne przekraczanie granicy przez rebeliantów i przerzut materiału wojennego, ataki rakietowe na afgańskie miasta, dokonywanie aktów sabotażu, naruszanie afgańskiej przestrzeni powietrznej przez samoloty pakistańskie, utrzymywanie na terenie Pakistanu baz szkoleniowych i dostawy broni dla zbrojnych grup opozycyjnych. Strona pakistańska stawiała Afganistanowi podobne zarzuty⁹¹. Większość tych zgłoszeń była dokładnie badana przez obserwatorów UNGOMAP, niestety nie we wszystkich przypadkach członkowie Misji Dobrych Usług byli w stanie przeprowadzić śledztwo. Poważnym utrudnieniem w ich pracy były niezwykle ciężkie warunki terenowe, a ponadto od zgłoszenia naruszeń do podjęcia śledztwa w terenie mijało często zbyt dużo czasu, co praktycznie minimalizowało możliwości weryfikacji. Niekiedy też ze względu na wysoki stopień niebezpieczeństwa zagrażający obserwatorom, nie mogli oni w ogóle podjąć działań dochodzeniowych w terenie.

Pierwotnie mandat UNGOMAP miał trwać do stycznia 1990 r., lecz na wniosek sekretarza generalnego ONZ z 9 stycznia 1990 r. Rada Bezpieczeństwa przedłużyła go o 2 miesiące. Misja Dobrych Usług ONZ formalnie zakończyła działalność 15 marca 1990 r., lecz 10 oficerów obserwatorów zostało oddelegowanych do utworzonego w czerwcu 1990 r. Biura Sekretarza Generalnego w Afganistanie i Pakistanie (OSGAP), które funkcjonowało do marca 1993 r. Wojsko Polskie oddało do jego dyspozycji 6 oficerów⁹².

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² J. Markowski, *op. cit.*, s. 52.

Przedstawiciele Wojska Polskiego w Grupie Obserwatorów Wojskowych Organizacji Narodów Zjednoczonych w Iranie i Iraku

9 lutego 1979 r. w Iranie wybuchła rewolucja islamska. Jednym z pierwszych posunięć jej przywódców było proklamowanie 1 kwietnia 1979 r. Islamskiej Republiki Iranu. Sąsiadujący z Iranem Irak został uznany za jednego z głównych wrogów nowego państwa, a jego przywódców oskarżono o zdradę wartości islamskich. Nowe władze irańskie domagały się wręcz utworzenia Irackiej Republiki Iranu. Iraccy szyici stanowili w tym państwie większość, ale byli dyskryminowani przez mniejszość sunnicką. Różnice wyznaniowe między członkami tych dwóch odłamów islamu zamierzał wykorzystać nowy przywódca Iranu, ajatollah Chomeini. Podjęte przez niego działania groziły Irakowi wybuchem szyickiej rewolucji.

16 lipca 1979 r. prezydentem Iraku został Saddam Hussein, którego ambicją było przekształcenie państwa w potęgę dominującą w regionie Zatoki Perskiej. Hussein przystąpił do restrykcyjnych działań mających na celu wyeliminowanie aktywnie działającej opozycji, przede wszystkim szyickiej. W obawie przed przeniesieniem rewolucji islamskiej z Iranu na terytorium Iraku, w grudniu 1979 r. ostrzegł Chomeiniego przed udzielaniem pomocy irackiej opozycji, grożąc podjęciem stanowczych kroków, z zerwaniem iracko-irańskiego układu pokojowego.

W kwietniu 1980 r., w ramach działań skierowanych przeciwko antysaddamowskiej opozycji, zostali aresztowani przywódcy irackich szyitów, około 35 tys. szyitów irackich, podejrzewanych o działalność lub tylko sympatyzowanie z szyicką opozycją, zostało wydalonych z kraju. Jednocześnie władze Iraku zintensyfikowały działalność zmierzającą do wsparcia opozycji w Iranie. Z kolei ajatollah Chomeini wystąpił do żołnierzy irackich z apelem o obalenie Saddama Husseina. Inną przyczyną konfliktu iracko-irańskiego były również irackie dążenia do zaanektowania irańskiego Chuzestanu z jego bogatymi złożami ropy naftowej.

W czerwcu 1980 r. stosunki dyplomatyczne pomiędzy skonfliktowanymi państwami zostały zawieszane. Konsekwencją rosnącego napięcia w stosunkach iracko-irańskich był wybuch wojny 22 września 1980 r.

Pierwsze działania na rzecz przywrócenia pokoju w rejonie Zatoki Perskiej ONZ podjęła już 23 września 1980 r., kiedy to sekretarz generalny Kurt Waldheim zaoferował usługi na rzecz rozwiązania konfliktu. 28 września Rada Bezpieczeństwa przyjęła rezolucję nr 479, wzywając Irak i Iran do natychmiastowego zaprzestania działań wojennych i przystąpienia do uregulowania spornych kwestii z wykorzystaniem środków pokojowych. Rezolucja ta nie przyniosła oczekiwanego przez społeczność międzynarodową efektu⁹³.

11 września 1980 r. sekretarz generalny ONZ wyznaczył Olofa Palme, byłego premiera Szwecji, na swego specjalnego przedstawiciela, powierzając mu trudną misję doprowadzenia do zakończenia wojny iracko-irańskiej i przywrócenia pokoju w rejonie Zatoki Perskiej. Jedynym efektem działalności Palmego było doprowadzenie do wymiany jeńców wojennych w 1981 i w roku 1982⁹⁴. Eskalacja wojny postępowała z każdym dniem, a wysiłki międzynarodowe nie przynosiły pożądanego efektu.

⁹³ Zob. http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unimogbackgr.html.

⁹⁴ *Ibidem*.

9 czerwca Javier Pérez de Cuéllar, następca Kurta Waldheima na stanowisku sekretarza generalnego ONZ, zaapelował do walczących stron o powstrzymanie się od ataków na ludność cywilną. Po wyrażeniu przez Irak i Iran zgody na zaprzestanie ataków na ośrodki z ludnością cywilną, sekretarz generalny podjął decyzję o wysłaniu dwóch specjalnych grup inspektorów mających sprawować nadzór nad przestrzeganiem podjętego zobowiązania i ewentualnymi dochodzeniami w razie ich łamania. Pod koniec czerwca 1984 r. dwie grupy obserwatorów spośród wojskowego personelu United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO) oraz przedstawiciel Sekretariatu ONZ zostali rozmieszczeni w Bagdadzie i Teheranie. Ich misja trwała 4 lata i w dużym stopniu okazała się przydatna w okresie formowania Grupy Obserwatorów Wojskowych ONZ (United Nations Iran–Iraq Military Observer Group – UNIIMOG) w roku 1988⁹⁵.

23 stycznia 1987 r. sekretarz generalny ONZ wystąpił z kolejną inicjatywą dyplomatyczną zmierzającą do zakończenia wojny iracko-irańskiej. Na spotkaniu z przedstawicielami państw – stałych członków Rady Bezpieczeństwa przedstawił kilkupunktowy plan rozwiązania konfliktu w Zatoce Perskiej. Kilkumiesięczne konsultacje międzynarodowe doprowadziły do przyjęcia przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji nr 598, w której – podobnie jak w rezolucji nr 582 z 1986 r. – wzywała ona do natychmiastowego przerwania ognia, wycofania wojsk poza granice uznane przez społeczność międzynarodową oraz całkowitej wymiany jeńców wojennych. Irak zgodził się na przyjęcie tych warunków, wyrażając gotowość do współpracy z Radą Bezpieczeństwa w celu wprowadzenia tych ustaleń w życie. Iran wprawdzie nie odrzucił rezolucji, lecz krytykował niektóre jej postanowienia. Przez kilka następnych miesięcy sekretarz generalny ONZ prowadził dalsze konsultacje w Bagdadzie, Teheranie i Nowym Jorku. W tym samym czasie działania wojenne trwały nieprzerwanie.

Intensywne międzynarodowe konsultacje prowadzone przez sekretarza generalnego ONZ przyniosły w końcu oczekiwany efekt. 17 czerwca 1988 r. Iran oficjalnie powiadomił o zaakceptowaniu ustaleń rezolucji nr 598. Następnego dnia również Irak potwierdził wcześniejszą zgodę na przyjęcie jej warunków. 7 września sekretarz generalny przedłożył Radzie Bezpieczeństwa propozycję powołania Grupy Obserwatorów Wojskowych ONZ oraz ich przyszłe zadania. 8 sierpnia Rada Bezpieczeństwa, po uzgodnieniach z Iranem i Irakiem, zdecydowała, że przerwanie ognia nastąpi 20 sierpnia o godz. 3.00, natomiast rozmowy pokojowe rozpoczną się 25 sierpnia w Genewie⁹⁶.

Sekretarz generalny ONZ w raporcie z 7 września zadania mandatowe obserwatorów definiował następująco:

- ustalenie, w porozumieniu z przedstawicielami stron walczących, przebiegu linii przerwania ognia wzdłuż zajmowanych pozycji w dniu wybuchu wojny, z ewentualnymi odchyleniami od nich, gdyby uznano, iż są one położone zbyt blisko siebie;
- monitorowanie przestrzegania przez siły zbrojne obu państw przerwania ognia;
- przeprowadzanie dochodzeń w wypadkach naruszania zwieszenia ognia;
- nadzór nad wycofaniem wszystkich sił poza granice uznane przez społeczność międzynarodową;

⁹⁵ *Ibidem.*

⁹⁶ *Ibidem.*

- działalność na rzecz osiągnięcia przez strony konfliktu porozumienia i rozstrzygnięć zmierzających do zmniejszenia napięcia w stosunkach między nimi i budowy zaufania;
- nadzór nad przestrzeganiem przez strony ustaleń dotyczących dopuszczalnej ilości wojsk, broni i jej rodzajów, rozmieszczonych bezpośrednio przy granicy uznanej przez społeczność międzynarodową;
- patrolowanie przez okręty wojenne, działające pod auspicjami ONZ, szlaku wodnego na rzece Szatt al-Arab⁹⁷.

9 sierpnia 1988 r. Rada Bezpieczeństwa przyjęła rezolucję nr 619 aprobującą raport sekretarza generalnego i powołującą Grupę Obserwatorów Wojskowych ONZ w Iranie i Iraku. Członkowie Rady Bezpieczeństwa zdecydowali, że misja powinna trwać 6 miesięcy, o ile Rada nie zdecyduje inaczej⁹⁸.

Na szefa Grupy Obserwatorów ONZ został powołany przedstawiciel Jugosławii, gen. mjr Slavko Jovic, który pełnił służbę na tym stanowisku do listopada 1990 r. Jego następcą został reprezentant Bangladeszu, brygadier S. Anam Khan, pełniący obowiązki szefa misji do 28 lutego 1991 r., tj. do jej zakończenia⁹⁹. Stan liczebny grupy określono na około 400 osób, w tym 350 obserwatorów wojskowych. W skład UNIIMOG weszli przedstawiciele 26 państw, w tym Polski.

10 sierpnia, dzień po przyjęciu przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji nr 619, pierwsze dwie grupy obserwatorów przybyły do Iranu i Iraku. Ich zadaniem było nawiązanie łączności z władzami obydwu państw oraz przeprowadzenie rekonesansu, przede wszystkim co do rozmieszczenia całości misji.

Do terminu przerwania ognia, czyli do 20 sierpnia godz. 3.00, w Iraku i Iranie było obecnych już 307 obserwatorów wojskowych i główny element kanadyjskiego pododdziału łączności, dzięki czemu już pierwszego dnia 51 patroli mogło rozpocząć działalność mandatową.

Część Kwatery Głównej misji była rozmieszczona w Teheranie, część zaś w Bagdadzie, natomiast obserwatorzy w czterech sektorach po stronie irańskiej i w trzech po stronie irackiej. Każdy z sektorów kontrolowało kilka grup obserwatorów. Długość linii przerwania ognia kontrolowana przez poszczególne grupy wynosiła od 70 km na południu do 250 km na północy¹⁰⁰. Obserwatorzy UNIIMOG mieli do dyspozycji kilka samolotów, realizujących przede wszystkim zadania komunikacyjne, obserwacyjne i transportowe.

1400-kilometrowa linia rozgraniczenia walczących stron przebiegała przez bardzo zróżnicowane tereny, co oczywiście miało decydujący wpływ na metody jej patrolowania. W skład patrolu wchodziło zwykle 2–3 obserwatorów, którzy – w zależności od terenu – realizowali zadania, korzystając z różnych środków transportu: samochodów, śmigłowców, łodzi, a także mułów. Każdego dnia wyruszało średnio 64 patrole. W ciągu pierwszych 9 tygodni od wprowadzenia przerwania ognia obserwatorzy UNIIMOG zanotowali 1072 skargi na nieprzestrzeganie tych ustaleń. Z czasem liczba tego typu zgłoszeń malała, aż do niemal zupełnego zaniechania przypadków wymiany ognia. Każda ze zgłoszonych skarg była weryfikowana w drodze szczegółowego dochodzenia. Działalność dochodzeniowa

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ Zob. *Resolution 619 (1988) of 9 August 1988*, http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/uniimogres.html.

⁹⁹ Zob. <http://www.operationpaix.net/KHAN-S-Anam>.

¹⁰⁰ Długość całej linii przerwania ognia wynosiła około 1400 km.

dowodła, że większość przypadków złamania postanowienia o przerwaniu ognia rzeczywiście miała miejsce, w tym kilka zdarzeń tego typu nosło za sobą bardzo poważne skutki.

Poza przypadkami złamania postanowienia o przerwaniu ognia obserwatorzy wojskowi zanotowali liczne przypadki przemieszczania się wojsk obu stron poza przyjęte linie rozgraniczenia, rozbudowy pozycji obronnych, zaminowywania terenu itp.

Sytuacja w regionie Zatoki Perskiej pogorszyła się po agresji Iraku na Kuwejt i okupacji części tego państwa w sierpniu 1990 r., chociaż w pierwszych miesiącach nie odbiło się to w istotny sposób na sytuacji na granicy iracko-irańskiej i działalności mandatowej obserwatorów UNIIMOG.

W związku ze stałym wzrostem stabilizacji stosunków iracko-irańskich i realizowaniem przyjętych przez strony konfliktu postanowień, 27 września 1990 r. Rada Bezpieczeństwa przyjęła rezolucję nr 671, która redukowała szeregi UNIIMOG do 230 osób, w tym 184 obserwatorów wojskowych¹⁰¹. Rada Bezpieczeństwa zdecydowała ponadto o przedłużeniu mandatu misji UNIIMOG o 2 miesiące, tj. do końca listopada 1990 r. W tym czasie strony miały wycofać pozostałe oddziały wojskowe.

W październiku i listopadzie Iran i Irak kontynuowały wycofywanie wojsk. Poza kilkoma mniejszymi nieporozumieniami obserwatorzy UNIIMOG nie zanotowali poważniejszych naruszeń przyjętych postanowień. W tym czasie sekretarz generalny ONZ prowadził z przedstawicielami obu państw intensywne konsultacje dotyczące przyszłości UNIIMOG i możliwości kolejnego przedłużenia misji. Zaproponował, aby obserwatorzy kontynuowali zadania mandatowe przez następnych 6 miesięcy. O ile władze Iraku wyraziły zgodę, a wręcz nalegały, na przedłużenie misji UNIIMOG o kolejne pół roku, to władze Iranu zdecydowanie odrzuciły propozycję przedłużenia mandatu więcej niż o 2 miesiące, domagając się również zmniejszenia liczby obserwatorów do 50–60 po każdej ze stron¹⁰². W tych warunkach sekretarz generalny, nie mając innego wyjścia, zwrócił się do Rady Bezpieczeństwa o przedłużenie mandatu misji o 2 miesiące i zmniejszenie jej do 120 obserwatorów wspieranych przez konieczny personel cywilny. Postanowienia te znalazły odzwierciedlenie w rezolucji Rady nr 676 z 28 listopada 1990 r. W tym czasie obserwatorzy UNIIMOG mieli pomóc w doprowadzeniu do rozwiązania pozostałych spornych kwestii granicznych i do wzajemnej wymiany informacji na temat pozostawionych pól minowych, mieli również nadzorować przestrzeganie przyjętych przez strony wszelkich innych zobowiązań.

Redukcja personelu do 60 obserwatorów po stronie Iranu i 56 po stronie Iraku spowodowała również konieczność zmiany ich rozmieszczenia i struktury sektorów. Po każdej ze stron utworzono po 3 sektory, w których służbę pełniły 15-osobowe grupy obserwatorów.

Możliwość wypełniania zadań mandatowych przez obserwatorów UNIIMOG została znacznie ograniczona na początku 1991 r., 15 stycznia mijał bowiem termin wycofania sił irackich z Kuwejtu. W razie nie wykonania decyzji Rady Bezpieczeństwa, przeciwko Irakowi miały być użyte siły koalicji międzynarodowej. Obserwatorzy UNIIMOG na taki rozwój wypadków mieli specjalnie przygotowany plan, który do minimum miał ograniczyć grożące im niebezpieczeństwo. Po wybuchu działań wojennych, 17 stycznia 1991 r. obserwatorzy opuścili Irak. Część z nich udała się na Cypr, inni do Iranu¹⁰³. Pomimo skomplikowanej

¹⁰¹ Zob. http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unimogbackgr.html.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*.

sytuacji, sekretarz generalny zwrócił się do Rady Bezpieczeństwa o przedłużeniu mandatu misji UNIIMOG o kolejny miesiąc, aby ostatecznie wypełnić jej zadania. 31 stycznia Rada przyjęła rezolucję nr 685 przedłużającą mandat UNIIMOG do 28 lutego 1991 r.

W zaistniałej sytuacji obserwatorzy wojskowi mogli kontynuować swoje zadania jedynie na terytorium Iranu, utrzymując jednakże stały kontakt z przedstawicielami władz Iraku poprzez regularne spotkania na granicy irańsko-irackiej. 20 lutego obserwatorzy stwierdzili, że z ostatniego spornego miejsca wojska stron konfliktu zostały wycofane. Tym samym ich zadania kontrolno-weryfikujące wycofanie wojsk poza wyznaczone linie zostały w pełni wykonane i 28 lutego 1991 r. misję obserwatorów wojskowych UNIIMOG uznano za zakończoną.

W misji UNIIMOG w latach 1988–1991 wzięło udział 45 polskich oficerów, po 15 w trzech kolejnych zmianach. Pierwszy do Iraku wyjechał szef polskich obserwatorów, płk Roman Baryszczyk. Trzy dni później do Bagdadu poleciało pozostałych 14 oficerów. Część z nich miała już za sobą doświadczenie w innych misjach pokojowych ONZ na Bliskim Wschodzie¹⁰⁴.

Grupy obserwatorów UNIIMOG miały charakter międzynarodowy, w związku z czym polscy oficerowie zostali skierowani do poszczególnych grup, w których mieli działać samodzielnie, bez stałego kontaktu z innymi przedstawicielami zespołu polskiego. W Kwaterze Głównej w Bagdadzie służbę pełnili płk R. Baryszczyk i mjr Jagiełło, 7 oficerów służyło w Sektorze Południowym, po 3 w Centralnym i Północnym.

Podobnie jak w poprzednich misjach, tak i w ramach UNIIMOG oficerowie WP pełnili służbę z największym poświęceniem, nie bacząc na liczne trudy, niedogodności, a nawet poważne niebezpieczeństwo.

Żołnierze Wojska Polskiego w Grupie Przejściowej Pomocy Narodów Zjednoczonych dla Namibii

Od 1802 do 1868 r. terytorium obecnej Namibii było penetrowane przez różnego rodzaju misje brytyjskie i niemieckie. W latach 1868–1870 wybuchły przeciwko nim pierwsze buntury rdzennej ludności. Od 1884 r. przez dwadzieścia lat trwał planowy wykup tamtejszej ziemi przez osadników niemieckich. W latach 1894–1907 Niemcy objęły protektorat nad Namibią, przekształcony następnie w kolonię¹⁰⁵.

Po I wojnie światowej, na mocy postanowień traktatu wersalskiego, terytorium Namibii, pod ówczesną nazwą jako Afryka Południowo-Zachodnia, zostało przekazane pod protektorat Wielkiej Brytanii, jako terytorium mandatowe Ligii Narodów. Administrację na tym terenie w imieniu Wielkiej Brytanii sprawował członek Brytyjskiej Wspólnoty Narodów, Związek Południowej Afryki.

Po zakończeniu II wojny światowej Afryka Południowo-Zachodnia stała się terytorium powierniczym ONZ pod administracją Związku Południowej Afryki, który w 1946 r. wystąpił do ONZ o prawo inkorporowania powierzonego obszaru. Zgromadzenie Ogólne ONZ 14 grudnia 1946 r. odrzuciło to żądanie. Związek Południowej Afryki zlekceważył decyzję Rady Powierniczej oraz rezolucje ONZ i w 1949 r. faktycznie, a w 1959 r. aktem prawnym przyłączył terytorium Afryki Południowo-Zachodniej. Dwa lata później, 31 maja 1961 r.

¹⁰⁴ G. Ciechanowski, *Żołnierze polscy w misjach i operacjach pokojowych poza granicami kraju w latach 1953–1989*, Toruń 2007, s. 245.

¹⁰⁵ E. J. Osmańczyk, *Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1982, s. 333.

Związek Południowej Afryki wystąpił z Brytyjskiej Wspólnoty Narodów, ogłaszając się Republiką¹⁰⁶.

12 czerwca 1968 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję nr 2372XXII, w której postanowiło (...) *proklamować zgodnie z wolą rdzennej ludności, że Afryka Południowo-Zachodnia będzie odąd znana pod nazwą Namibia*¹⁰⁷, równocześnie potępiło władze RPA za aneksję Namibii i niszczenie jej rdzennej ludności i terytorium.

20 marca 1969 r. Rada Bezpieczeństwa ponowiła żądanie ONZ wycofania się Republiki Południowej Afryki z Namibii. Dwa lata później problem prawno-polityczny rozstrzygnął Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS) w Hadze, który orzekł nielegalność aneksji, zobowiązując jednocześnie RPA do niezwłocznego wycofania swej administracji z Namibii i zakończenia tym samym okupacji jej terytorium¹⁰⁸.

RPA nie uznała ani wyroku MTS, ani żądań ONZ wyrażanych w kolejnych rezolucjach. Po wieloletnich bezowocnych negocjacjach do pewnego przełomu doszło w 1978 r., gdy Rada Bezpieczeństwa przyjęła rezolucję nr 431 wyznaczającą fińskiego dyplomatę, Martti Ahtisaariego, na Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ONZ dla Namibii, zobowiązując go do opracowania warunków i planu wprowadzenia w życie rezolucji nr 385 z 1975 r., przewidującej niepodległość Namibii po wolnych wyborach, przeprowadzonych pod kontrolą ONZ¹⁰⁹. Wstępny plan tego procesu został zaakceptowany i przyjęty przez Radę Bezpieczeństwa w rezolucji nr 435 z 29 września 1978 r.

Do pełnego porozumienia w sprawie Namibii doszło dopiero w 1989 r. 16 lutego tegoż roku Rada Bezpieczeństwa przyjęła rezolucję nr 632 powołującą Grupę Przejściowej Pomocy Narodów Zjednoczonych (United Nations Transition Assistance Group in Namibia – UNTAG). Najważniejszym jej zadaniem było stworzenie odpowiednich warunków do przeprowadzenia wolnych wyborów nadzorowanych przez ONZ. Międzynarodowe siły UNTAG miały nadzorować porozumienia o przerwaniu walk pomiędzy wojskami południowoafrykańskimi i siłami partyzanckimi Organizacji Narodu Afryki Południowo-Zachodniej (South West African People Organization – SWAPO), ześrodkowanie, redukcję i wycofanie wojsk południowoafrykańskich z terenu Namibii, nadzorowanie powrotu do domów uchodźców, jeńców i więźniów politycznych¹¹⁰.

Charakter zadań dla UNTAG wymagał powołania mieszanej, wojskowo-cywilnej misji. W jej składzie znalazło się: 4493 osoby personelu wojskowego, w tym trzy bataliony operacyjne: fiński, kenijski i malezyjski; 300 obserwatorów wojskowych z 13 państw i jednostki: wsparcia logistycznego, łączności, inżynierska; transport powietrzny, kompania administracyjna, jednostka medyczna; 1000 obserwatorów cywilnych z zadaniem monitorowania przygotowywanych wyborów powszechnych; 1500 policjantów wykonujących zadania przejęte po wycofanej policji południowoafrykańskiej; 1000 osób cywilnych zaangażowanych w biurach wyborczych (część stanowił personel lokalny)¹¹¹.

¹⁰⁶ *Ibidem*, s. 455.

¹⁰⁷ *Ibidem*, s. 334.

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 334.

¹⁰⁹ J. Markowski, *op. cit.*, s. 56.

¹¹⁰ Zob. <http://en.wikipedia.org/wiki/UNTAG>, *United Nations Transition Assistance Group*, s. 6; F. Gągor, K. Paszkowski, *op. cit.*, s. 152.

¹¹¹ J. Markowski, *op. cit.*, s. 57. Zob. też G. Ciechanowski, *op. cit.*, s. 202; http://www.unic.un.org/pl/misje_pokoje-w/mzaf_untag.php, UNTAG, s. 1.

Na czele sił UNTAG stanął przedstawiciel Indii, gen. por. Dewan Prem Chanda. Kwatera Główna misji mieściła się w Windhoek, późniejszej stolicy państwa. Tworzyli ją przedstawiciele 50 państw, w tym Polski¹¹².

Do udziału w misji UNTAG Polska skierowała jednostkę logistyczną (241 żołnierzy zawodowych i 132 żołnierzy służby zasadniczej) oraz 20-osobową grupę obserwatorów wojskowych¹¹³.

Kontyngent Wojska Polskiego do misji w Namibii był organizowany w trybie przyspieszonym. Już kilka dni przed podjęciem przez Radę Ministrów uchwały z 22 marca 1989 r. część żołnierzy przebywała w rejonie mandatowym¹¹⁴. Na dowódcę kontyngentu został wyznaczony ppłk Kazimierz Giżej. Przyjęty etat jednostki przewidywał wysłanie do Namibii 74 osób.

Formowanie kontyngentu prowadzono w Kłodzku, spośród żołnierzy jednostek Śląskiego Okręgu Wojskowego. Zarówno podczas przygotowań, jak i w trakcie trwania misji dowództwo kontyngentu korzystało z pomocy i wiedzy dyplomatów polskich, znających warunki panujące w rejonie misji¹¹⁵.

Pierwsza grupa polskich oficerów została skierowana do Namibii 9 marca 1989 r. 14 marca wyjechała 19-osobowa grupa na czele z kmdr. ppor. Zdzisławem Jamką, której zadaniem był wybór odpowiedniego miejsca na obóz dla naszego kontyngentu. Zasadniczy członek kontyngentu polskiego odleciał do Namibii w 3 grupach w kwietniu 1989 r.¹¹⁶

Struktura organizacyjna Polskiej Wojskowej Jednostki Logistycznej przedstawiała się następująco:

- dowództwo;
- sztab;
- kompania dowodzenia i obsługi;
- kompania transportowa;
- kompania zaopatrzenia;
- Centralna Składnica UNTAG;
- służby tyłowe (sekcja medyczna, sekcja żywnościowa, sekcja techniczna);
- wydzielona grupa żandarmerii polowej (Military Police)¹¹⁷.

Kontyngent polski został dyslokowany w koszarach w okolicy miejscowości Grootfontein. Do zadań polskiej jednostki logistycznej (POLLOG) należało m.in.:

- zapewnienie przewozu osób cywilnych i wojskowych;
- zapewnienie zaopatrzenia, nadzorowanie dowozu artykułów i materiałów nadchodzących z zagranicy przez port morski w Walvis Bay i lotniczy w Eros do Centralnej Składnicy Zaopatrzenia UNTAG;
- zarządzanie zasobami Centralnej Składnicy Zaopatrzenia;
- dowóz artykułów i materiałów zgromadzonych w Centralnej Składnicy do magazynu w Grootfontein lub wprost do jednostek wojskowych i elementów cywilnych;

¹¹² Zob. http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/mzaf_untag.php, UNTAG, s. 1. J. Markowski (op. cit.) i G. Ciechanowski (op. cit.) błędnie podają, że składała się ona z przedstawicieli (...) prawie 100 krajów.

¹¹³ F. Gągor, K. Paszkowski, op. cit., s. 152. Zob. też J. Markowski, op. cit., s. 57.

¹¹⁴ G. Ciechanowski, op. cit., s. 207.

¹¹⁵ *Ibidem*, s. 209.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ D. Kozerański, op. cit., s. 96; G. Ciechanowski, op. cit., s. 319.

- przewożenie materiałów z magazynów pośrednich, m.in. z Grootfontein, do miejsc stacjonowania jednostek wojskowych lub kwater samodzielnych kompanii znajdujących się w innych miejscach niż dowództwo batalionów;
- zapewnienie transportu poszczególnym jednostkom UNTAG stacjonującym w rejonie odpowiedzialności polskiego batalionu;
- prowadzenie remontów sprzętu i pojazdów produkcji polskiej znajdujących się na jego wyposażeniu¹¹⁸.

Misja UNTAG nie należała do łatwych. Oprócz mniejszych lub większych potyczek zbrojnych, żołnierze polscy byli narażeni na wiele trudnych i groźnych dla zdrowia i życia sytuacji. Dotyczyło to w szczególności żołnierzy kompanii transportowej, pokonujących często kilkusetkilometrowe trasy. Podczas 12-miesięcznej misji w Namibii śmierć poniosło 19 członków jej personelu¹¹⁹. Śmiertelne wypadki nie ominęły kontyngentu polskiego. 5 września 1990 r. w wypadku samochodowym zginęło trzech polskich żołnierzy: chor. Jan Boleszczuk, chor. Władysław Wojciechowski i chor. Ryszard Zalewski¹²⁰.

Szczytowym momentem działalności sił UNTAG był okres wyborów powszechnych w Namibii, które zostały przeprowadzone w dniach 7–11 listopada 1989 r. Bezpośrednio przed wyborami członkowie sił UNTAG przeprowadzali rejestrację osób, którym przysługiwało prawo wyborcze, przygotowywali lokale wyborcze, a w trakcie wyborów prowadzili ich obserwację. UNTAG zorganizował 70 stałych i 110 ruchomych punktów rejestrujących wyborców, zarejestrował 10 partii politycznych biorących udział w wyborach. Ponad 350 lokali wyborczych na terytorium Namibii było monitorowanych przez policyjne, wojskowe i cywilne międzynarodowe komponenty misji. W zabezpieczeniu wyborów wzięli udział przedstawiciele ponad 25 państw, w tym żołnierze i obserwatorzy z Polski¹²¹. W bezpośrednim zabezpieczeniu wyborów zaangażowanych było 20 polskich żołnierzy, wykonujących zarówno zadania związane z nadzorowaniem wyborów, jak i logistyczne.

Oprócz jednostki logistycznej w Namibii działała również 20-osobowa grupa obserwatorów wojskowych. Cała międzynarodowa grupa obserwatorów liczyła 300 oficerów, reprezentujących 14 państw. Do ich zadań należało:

- monitorowanie przestrzegania warunków zawieszenia broni między walczącymi stronami;
- nadzór nad siłami południowoafrykańskimi w bazach wojskowych;
- obserwacja wycofania pododdziałów południowoafrykańskich do RPA;
- obserwacja procesu demobilizacji oddziałów Obrony Terytorialnej Południowo-Zachodniej Afryki (South-West Africa Territory Defence);
- nadzór nad zdawaniem broni i amunicji przez demobilizowane oddziały;
- nadzorowanie demobilizacji innych cywilnych sił paramilitarnych i jednostek specjalnych;
- powstrzymanie przenikania oddziałów Ludowej Armii Wyzwolenia Namibii (People's Liberation Army of Namibia – PLAN) z baz w Zambii i Angoli;
- obserwacja działalności cywilnego personelu południowoafrykańskiego;
- eskortowanie na terenie Namibii konwojów wojsk i sprzętu wojskowego wycofywanego do RPA¹²².

¹¹⁸ G. Ciechanowski, *op. cit.*, s. 211–212; D. Kozerański, *op. cit.*, s. 97; J. Markowski, *op. cit.*, s. 57.

¹¹⁹ Zob. <http://en.wikipedia.org/wiki/UNTAG>, s. 6.

¹²⁰ G. Ciechanowski, *op. cit.*, s. 215.

¹²¹ Zob. <http://en.wikipedia.org/wiki/UNTAG>, s. 5.

¹²² G. Ciechanowski, *op. cit.*, s. 203.

Szefem Międzynarodowego Zespołu Inspektorów i Obserwatorów Wojskowych UNTAG po raz pierwszy został przedstawiciel Polski, płk Bolesław Izydorczyk. Kierowany przez niego zespół podlegał bezpośrednio dowódcy sił zbrojnych ONZ w Namibii, gen. por. Dewanowi Chandzie.

Pierwszy polski obserwator, mjr Grzegorz Wiśniewski, przybył do Namibii 10 marca 1989 r. Pięć dni później dotarł płk Izydorczyk, 25 marca zaś przybyła reszta grupy¹²³.

Kilka pierwszych dni po przybyciu było przeznaczonych na dokładniejsze zapoznanie się z sytuacją w terenie mandatowym, po czym obserwatorzy zostali rozmieszczeni w konkretnych sektorach. Początki ich pracy były trudne nie tylko ze względu na zupełnie nową rzeczywistość, klimat, warunki codziennej pracy, służby i wypoczynku, ale w dużej mierze także z powodu trudności logistycznych, transportowych, braku wystarczającej liczby samochodów osobowych do przemieszczania się, kłopotów z funkcjonowaniem łączności itd.¹²⁴.

18 polskich obserwatorów pracowało w sąsiadującym z Angolą sektorze północno-zachodnim, charakteryzującym się wyjątkowo trudną i skomplikowaną sytuacją polityczno-wojskową, dwaj zaś oficerowie pełnili służbę w Kwaterze Głównej.

W dniach listopadowych wyborów powszechnych z międzynarodowej grupy obserwatorów zostało wydzielonych 200 oficerów do pracy w zespołach nadzorujących ich przebieg. W operacji tej wzięło udział 10 polskich oficerów¹²⁵.

Wybory powszechne w Namibii przebiegły sprawnie i bez poważniejszych zakłóceń. Należy podkreślić, że było to możliwe dzięki zaangażowaniu sił międzynarodowych. W wyborach wzięło udział około 97% uprawnionych do głosowania, zaledwie około 1% oddało głos nieważny. Zgromadzenie Konstytucyjne opracowało projekt konstytucji, która została przyjęta 9 lutego, natomiast 21 marca ogłoszono dniem uzyskania niepodległości¹²⁶.

Po wyborach większość z obserwatorów wojskowych kończyła działalność, opuszczając Namibię w 2 turach. Pierwsza grupa wyjechała w styczniu 1990 r., kolejna w lutym. Część pozostała jeszcze do maja 1990 r., monitorując sytuację na granicy pomiędzy Namibią a RPA.

Oprócz kilkudziesięcioosobowej grupy obserwatorów i pewnej liczby żołnierzy Kenii¹²⁷, do dnia ogłoszenia niepodległości, czyli do 21 marca 1990 r., wszystkie pozostałe siły UNTAG zostały z Namibii wycofane. Pierwsza grupa 45 polskich żołnierzy wyjechała w grudniu, przed świętami Bożego Narodzenia. Główna grupa Polaków (165 osób) opuściła Namibię 3 marca, odlatując z lotniska w Windhoek. Na miejscu pozostała jeszcze przez pewien czas kilkunastoosobowa grupa likwidacyjna, z zadaniem ostatecznego rozliczenia i zamknięcia misji. 17 maja wyjechał ostatni żołnierz sił UNTAG, mjr Roman Jasiński, komendant Centralnej Składnicy Zaopatrzenia¹²⁸.

¹²³ *Ibidem*, s. 204–205.

¹²⁴ *Ibidem*, s. 205.

¹²⁵ *Ibidem*, s. 206.

¹²⁶ Zob. <http://en.wikipedia.org/wiki/UNTAG>, s. 5.

¹²⁷ Pozostała w Namibii grupa żołnierzy kenijskich prowadziła szkolenie nowo powstających oddziałów sił zbrojnych tego kraju. W Namibii pozostała także kilkuosobowa grupa dyplomatów ONZ.

¹²⁸ G. Ciechanowski, *op. cit.*, s. 221. Interesujące jest, że żołnierze polscy wyjeżdżali do Namibii i pełnili tam służbę w przełomowym w historii Polski okresie. Grzegorz Ciechanowski (*op. cit.*, s. 221) napisał, iż opuszczali Polską Rzeczpospolitą Ludową, a wracali już do Rzeczpospolitej Polskiej.

Zaangażowanie Polski w misjach na terenie byłej Jugosławii

Śmierć Josipa Broz Tito w maju 1980 r. zapoczątkowała degenerację państwowości (kryzys o podłożu narodowościowym, politycznym i ekonomicznym, napięcia nacjonalistyczne i etniczne), a następnie rozpad Jugosławii, ukoronowany w 1991 r. Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii składała się z sześciu republik: Bośni i Hercegowiny, Chorwacji, Macedonii, Czarnogóry, Serbii, Słowenii i dwóch prowincji autonomicznych – Kosowa i Wojwodiny.

Duży wpływ na rozpad Jugosławii miał finansista Jeffrey Sachs, który przekonał Słowenię i Chorwację do ogłoszenia secesji. Zapewniał, że państwa Zachodu uznają ich suwerenność, a rozwój ekonomiczny będzie popierany przez banki zachodnie.

W 1991 r. trzy z sześciu republik tworzących SFR Jugosławii jednostronnie ogłosiły niepodległość. Były to: Republika Chorwacji (25 czerwca), Republika Słowenii (25 czerwca) oraz Republika Macedonii (8 września).

5 kwietnia 1992 r. suwerenność ogłosiła Republika Bośni i Hercegowiny. Dwie pozostałe republiki (Serbia i Czarnogóra) 28 kwietnia 1992 r. rozwiązały formalnie Socjalistyczną Federacyjną Republikę Jugosławii, powołując w jej miejsce Federalną Republikę Jugosławii ze stolicą w Belgradzie. 4 lutego 2003 r. w miejsce Jugosławii powstało nowe państwo – Serbia i Czarnogóra, które istniało do 3 czerwca 2006 r., czyli do podziału na dwa państwa: Czarnogórę i Serbię. 17 lutego 2008 r. od Serbii jednostronnie oddzieliło się Kosowo (decyzji tej nie uznawała Serbia).

Republika Serbii potępiła decyzje o suwerenności Chorwacji i Słowenii. Rozpoczęła się jugosłowiańska wojna domowa. Doszło do walk armii jugosłowiańskiej i serbskich ochotników z oddziałami słoweńskimi i chorwackimi. Narody byłej Jugosławii toczyły bezpardonową walkę – na porządku dziennym było rozstrzelanie jeńców, ludności cywilnej i dokonywanie czystek etnicznych.

Po proklamowaniu niepodległości Macedonii władze Serbii i Czarnogóry ogłosiły powstanie „trzeciej Jugosławii” (3 stycznia 1992 r.). Niebawem dawne republiki związkowe zaczęły rościć pretensje terytorialne. 5 kwietnia 1992 r. niepodległość ogłosiła Bośnia i Hercegowina, co spowodowało wojnę w Bośni.

W czerwcu 1993 r. rozpoczęła się nowa wojna – mieszkańcy na terenie Chorwacji Serbowie ogłosili bowiem powstanie swego państwa – Serbskiej Krajiny. Jej mieszkańcy (w nielegalnym referendum) opowiedzieli się za związkiem z Jugosławią. Armia chorwacka latem 1995 r. zlikwidowała Krajinę. Serbowie proklamowali także Serbską Republikę na terenie Bośni i Hercegowiny, do której chcieli włączyć serbskie enklawy, co stało się zarzewiem kolejnego konfliktu. Na terenie Bośni i Hercegowiny problem był szczególnie skomplikowany, gdyż zamieszkiwały ją trzy narody: Serbowie, Chorwaci i Bośniacy, różniące się religią (prawosławie, katolicyzm, islam), nie zajmowały zwartego obszaru, lecz były między sobą przemieszane etnicznie. Podczas konfliktu wszystkie strony dopuściły się ludobójstwa, co spowodowało, że po zakończeniu wojny niektórzy zbrodniarze wojenni trafili przed Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w Hadze. 12 października 1995 r. weszło w życie zawieszenie broni, nie wszędzie jednak respektowane.

1 listopada 1995 r. rozpoczęto rokowania w Dayton, w których wzięli udział prezydenci Serbii, Chorwacji i Bośni oraz przedstawiciele Grupy Kontaktowej. Dziesięć dni później

podpisano traktat pokojowy. Bośnia i Hercegowina uzyskała niepodległość (została podzielona na dwie części składowe: Republikę Serbską i Federację Bośni i Hercegowiny). 25 listopada zakończono wojnę w Bośni i Hercegowinie. Nad przestrzeganiem porozumień czuwały wydzielone kontyngenty NATO.

Kolejnym punktem zapalnym stało się zamieszkiwane przez Albańczyków Kosowo. W 1999 r. doszło do walk serbskich sił zbrojnych z albańskim separatystami z UÇK¹²⁹. W marcu 1999 r. rozpoczęły się naloty sił powietrznych NATO na Serbię, po których doszło do przejścia kontroli w Kosowie przez siły pokojowe NATO. Siły serbskie wycofały się z Kosowa, a prowincja stała się międzynarodowym protektoratem.

17 lutego 2008 r. Kosowo ogłosiło niepodległość, której nie uznały m.in.: Rosja, Serbia, Hiszpania, Chiny, Rumunia, Grecja. Nie mogąc się pogodzić ze stratą Kosowa, Serbowie zdemolowali ambasadę Stanów Zjednoczonych. W Belgradzie doszło do zamieszek. Ogłoszono, że Serbia nigdy nie uzna niepodległości Kosowa.

Polska oficjalnie uznała niepodległość wszystkich państw, które odłączyły się od Serbii, uznała też niepodległość Kosowa. Zaangażowała się też militarnie (na miarę możliwości) w misję NATO na obszarze byłej Jugosławii – polskie kontyngenty weszły w skład NATO-wskich sił: IFOR (20 grudnia 1995–20 grudnia 1996 r. w Bośni i Hercegowinie), KFOR (12 czerwca 1999 r. w Kosowie) i SFOR (21 grudnia 1996–2 grudnia 2004 r.).

IFOR

IFOR (Implementation Force) była operacją NATO prowadzoną od 20 grudnia 1995 do 20 grudnia 1996 r. w Bośni i Hercegowinie. Jej dowódcą był brytyjski gen. Michael Walker.

Rada Bezpieczeństwa ONZ 15 grudnia 1995 r. upoważniła NATO do wprowadzenia w życie postanowień wojskowych układu pokojowego w sprawie Bośni i Hercegowiny. Ustanowiono w tym celu wielonarodowe Siły Implementacyjne, które znalazły się pod dowództwem wojskowym NATO. W skład tych wojsk, poza siłami NATO, wchodziły jednostki państw uczestniczących w programie Partnerstwo dla Pokoju oraz państw nieeuropejskich (Egipt, Malezja, Pakistan). Wzięły w niej udział również siły Rosji.

Celem operacji była kontrola wprowadzania w życie ustaleń konferencji pokojowej w Dayton, kończącej wojnę w Bośni. Pomimo pokojowego charakteru misji, żołnierze IFOR kilkakrotnie byli zmuszeni do użycia broni, po raz pierwszy 23 sierpnia 1996 r. na pozycje oddziałów serbskich, prowadzących ataki mordercze na siły Bośni i Hercegowiny.

Główne zadania sił IFOR:

- bezpieczne wykonanie programu pokojowego z Dayton;
- zapewnienie stałego przestrzegania zawieszenia broni;
- zabezpieczanie przekazywania kontroli na spornych terytoriach;
- doprowadzenie do wycofania się do baz sił z uzgodnionych stref rozgraniczających obszary objęte zawieszeniem oraz zapewnienie rozgraniczenia sił;
- rozbrowienie z broni ciężkiej, przeprowadzenie zbiórki ciężkiego uzbrojenia do parków sprzętu i koszar oraz demobilizacja pozostałych sił;
- kontrola i zapewnienie bezpieczeństwa granicom i terenom przygranicznym;

¹²⁹ Armia Wyzwolenia Kosowa (alb. Ushtria Çlirimtare e Kosovës) – albańska zbrojna organizacja terrorystyczna działająca na terenie Kosowa.

- stworzenie warunków do bezpiecznego, uporządkowanego i szybkiego wycofania sił ONZ, które nie zostały przeniesione do IFOR;
- zabezpieczanie dostaw żywności;
- kontrolowanie przestrzeni powietrznej nad Bośnią i Hercegowiną.

Po wyczerpaniu się mandatu misji w 1996 r. Rada Północnoatlantycka podjęła decyzję o rozpoczęciu nowej misji pokojowej o kryptonimie SFOR (Stabilization Force).

Powodzenie misji IFOR pokazało, że NATO dostosowało się do nowych warunków po zimnej wojnie, m.in. poprzez „elastyczność” sił zbrojnych Sojuszu i możliwość wysyłania ich poza granice państw członkowskich.

Polska wystawiła do sił IFOR batalion piechoty, tzw. batalion operacyjny – POLBAT. Jego dowództwo oraz kompanię dowodzenia, kompanię zaopatrzenia, pluton łączności, pluton medyczny i pluton saperów rozmieszczono w Teslić. Pozostałe pododdziały batalionu dyslokowano w Žepče (1 kompania szturmowa, kompania wsparcia), Jelah (2 kompania szturmowa, 3 kompania szturmowa, pluton remontowy) i w Pecz (Narodowy Element Zaopatrzenia).

Ponadto polscy oficerowie weszli w skład dowództw NATO-wskich: IFOR/SFOR (Sarajewo), MNDN¹³⁰ (Tuzla) i NORDPOLBDE¹³¹ (Doboj). Kontyngent ten liczył około 660 żołnierzy z różnych jednostek WP, przede wszystkim z 6 Brygady Desantowo-Szturmowej. Dowódcą kontyngentu został ppłk Marek Żerdecki.

KFOR

Kosovo Force to siły międzynarodowe pod auspicjami NATO, działające na terenie Kosowa. Misja KFOR, mająca na celu utrzymanie pokoju w Kosowie, rozpoczęła się 12 czerwca 1999 r. na mocy mandatu ONZ.

Decyzja o wysłaniu wojsk NATO do Kosowa została podjęta z powodu kryzysu humanitarnego powstałego podczas ciągłych walk pomiędzy Armią Wyzwolenia Kosowa (UÇK) a wojskowymi i policyjnymi oddziałami Serbii i Czarnogóry, w czasie których obie strony dopuszczały się aktów przemocy wobec ludności cywilnej, noszących niejednokrotnie cechy ludobójstwa. Spowodowało to falę emigracji miejscowej ludności. W momencie rozpoczęcia misji w skład wojsk KFOR wchodziło 50 000 żołnierzy z 30 państw zarówno członków NATO, jak i spoza Sojuszu. Najwięcej żołnierzy do Kosowa wysłały m.in. Wielka Brytania (19 000), Stany Zjednoczone (7000), Francja (7000), Niemcy (6000), Włochy (5000), Rosja (ok. 3000), Holandia (2000), Ukraina (1300) i Hiszpania (1200). Kontyngenty wystawiły również inne państwa członkowskie NATO: Belgia, Bułgaria, Czechy, Dania, Estonia, Grecja, Islandia, Kanada, Litwa, Luksemburg, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Turcja i Węgry. W skład KFOR wchodziły także kontyngenty z Argentyny, Armenii, Austrii, Azerbejdżanu, Finlandii, Gruzji, Irlandii, Maroka, Malezji, Szwecji, Szwajcarii oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich.

Kontyngent KFOR został podzielony na cztery wielonarodowe brygady (Południe, Zachód, Północ i Centrum). Każda z nich odpowiadała za określony rejon prowincji.

¹³⁰ Multinational Division North – Wielonarodowa Dywizja Północ.

¹³¹ Nordic-Polish Brigade – Brygada Nordycko-Polska.

Celami wojsk KFOR było m.in.:

- stworzenie i utrzymanie warunków umożliwiających bezpieczne życie mieszkańców Kosowa w miejscu zamieszkania;
- zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- monitorowanie, kontrolowanie oraz, jeżeli sytuacja tego wymaga, wymuszanie realizacji porozumień, na mocy których doszło do zakończenia konfliktu;
- wspieranie misji United Nations Mission Interim in Kosovo (UNMIK, Tymczasowa Administracja Kosowa).

Polski Kontyngent Wojskowy (PKW) KFOR wszedł w skład Międzynarodowej Grupy Bojowej Wschód (Multinational Battle Group-East – MNBG-E) pod dowództwem amerykańskim. Polscy żołnierze (około 230) stacjonowali w amerykańskiej bazie Camp Bondsteel¹³². W skład polskiego batalionu wchodziły komponenty: polski, ukraiński i litewski (w składzie kompanii polskiej – „FOX”).

Przyjęto zasadę, że dowódcą jest oficer polski, jego zastępcą oficer ukraiński (sztab batalionu tworzyli oficerowie i podoficerowie z obu państw). Żołnierze polscy pełnili także służbę w Kwaterze Głównej KFOR (w Prisztinie).

Trzon polskiego komponentu stanowili żołnierze 16 batalionu powietrznodesantowego z Krakowa i 18 batalionu desantowo-szturmowego z Bielska Białej. Przygotowując batalion do misji, przyjęto niestandardowe rozwiązanie organizacyjno-etatowe: przekształcono etat wojenno-pokoju batalionu według potrzeb misyjnych – spowodowało to utworzenie jednostki, która utraciła cechy jednostki bojowej typu desantowo-szturmowego, a stała się jednostką zmotoryzowaną z rozwiniętą stacjonarną logistyką. Było to dostosowanie do rozwiązań anglo-amerykańskich, w których wszystkie oddziały misyjne pozostają w typowej strukturze, a dodawane są tylko niezbędne elementy, np. w postaci zespołów łączności satelitarnej.

SFOR

NATO's Stabilisation Force – Siły Stabilizacyjne NATO – to międzynarodowa grupa bojowa stacjonująca w Bośni i Hercegowinie¹³³. Zasadniczym celem SFOR było utrzymanie porozumienia z Dayton. SFOR działało w ramach Operation Joint Guard (21 grudnia 1996–19 czerwca 1998 r.) i Operation Joint Forge (20 czerwca 1998–2 grudnia 2004 r.). Obecnie misję utrzymania pokoju w tym rejonie pełnią wojska EUFOR w misji „Althea”.

W skład SFOR wchodziły kontyngenty z państw NATO (Belgia, Dania, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Islandia, Kanada, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Stany Zjednoczone, Turcja, Wielka Brytania, Włochy) i spoza Sojuszu (Australia, Albania, Austria, Argentyna, Bułgaria, Estonia, Finlandia, Irlandia, Litwa, Łotwa, Malezja, Maroko, Rosja, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry i Ukraina). Liczebność wojsk SFOR wahała się od ok. 12 000 (w 2002 r.) do 7000 (w 2004 r.).

¹³² Camp Bondsteel – baza Wojsk Lądowych Stanów Zjednoczonych w Kosowie, wykorzystywana jako miejsce stacjonowania Międzynarodowych Sił Zadaniowych-Wschód. Poprzednim miejscem stacjonowania polskiego kontyngentu był obóz „White Eagle” w m. Raka (5 km na północ od Kacanika). Podstawą przemieszczenia była decyzja nr 252/MON z 28 VI 2006 r.

¹³³ Siły SFOR kontynuowały działania rozpoczęte przez IFOR.

Polski kontyngent w SFOR liczył około 500 żołnierzy (w latach 1997–2000). Tworzył on batalion operacyjny składający się z dwóch kompanii piechoty, kompanii dowodzenia, kompanii logistycznej, plutonu medycznego i Narodowy Element Zaopatrywania. Dyslokacja w rejonie operacyjnym była następująca: Tesli (dowództwo i sztab PJW SFOR – batalion operacyjny – POLBAT, kompania dowodzenia, kompania logistyczna i pluton medyczny), Żepče (1 kompania piechoty), Jelah (2 kompania piechoty), Pecz (Narodowy Element Zaopatrzenia).

Ponadto polscy oficerowie weszli w skład dowództw NATO: SFOR (Sarajewo), MNDN (Tuzla) i NORDPOLBDE (Doboj).

W kolejnych latach polski kontyngent był stopniowo zmniejszany: w latach 2000–2005 jego liczebność wynosiła około 300 żołnierzy. Struktura batalionu pozostała niemal taka sama (pluton medyczny włączono do kompanii logistycznej), ale kompanie piechoty, na wzór amerykański, otrzymały oznaczenia literowe (A i B), zamiast tradycyjnych polskich – cyfrowych (1 i 2). Zmniejszono też strefę odpowiedzialności batalionu. W całości przebazowano go do Doboju.

Kolejnymi zmianami PKW dowodzili:

- ppłk Edward Gruszka (1997–1998);
- ppłk Tadeusz Sapieżyński (1998–1999);
- ppłk Krzysztof Motacki (1999);
- ppłk Andrzej Knap (2000);
- ppłk Piotr Oleszczuk (2002–2003);
- ppłk Jarosław Grygierczyk (2004).

Kontyngent został następnie przekształcony w misję EUFOR, co wiązało się ze zmianą jego liczebności i struktury organizacyjnej.

W misji irackiej

Po zakończeniu tzw. I wojny w Zatoce Perskiej (1991) relacje między Stanami Zjednoczonymi a Irakiem były przez cały czas napięte. Płonne okazały się nadzieje, że dojdzie do obalenia Saddama Husajna przez samych Irakijczyków. Jednocześnie obawiano się, że iracki dyktator dąży do odbudowy potencjału militarnego, zwłaszcza w zakresie broni masowego rażenia, a szczególnie broni chemicznej, której Irak używał wcześniej (wojna z Iranem, tłumienie powstania w Kurdystanie). Nie wykluczano także możliwości prac nad bronią biologiczną, a nawet atomową.

Rada Bezpieczeństwa ONZ (oraz szczególnie rząd Stanów Zjednoczonych) stosowała po tej wojnie wiele sankcji, przede wszystkim ekonomicznych, mających na celu zmuszenie Saddama Husajna do przestrzegania rezolucji ONZ, zakazujących rozwijania programów rozbudowy broni masowego rażenia. Podczas prezydentury Billa Clintona lotnictwo Stanów Zjednoczonych patrolowało przestrzeń powietrzną Iraku, aby nadzorować realizację rezolucji ONZ zabraniającej lotów wojskowych w wyznaczonych strefach. Na terenie Iraku przebywali inspektorzy nadzorujący przestrzeganie rezolucji ONZ o zakazie posiadania broni masowego rażenia.

Zaostrzenie polityki prezydenta George'a W. Busha w stosunku do Iraku nastąpiło po ataku terrorystycznym 11 września 2001 r. Stworzono wówczas doktrynę „ataku prewencyjnego”, przyznając sobie *prawo inwazji na dowolny kraj w dowolnym momencie*¹³⁴ w ramach tzw. wojny z terroryzmem. Wśród potencjalnych celów takiego ataku wymieniano także Irak.

Konflikt zbrojny rozpoczął się 20 marca 2003 r. Po około 3 tygodniach walk siły koalicji (głównie Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii) przejęły kontrolę nad zdecydowaną większością terytorium Iraku. Obaliły rząd Saddama Husajna i rozpoczęły okupację, która formalnie trwała do 2005 r. Siły koalicji międzynarodowej liczyły około 250 000 żołnierzy amerykańskich, 45 000 – brytyjskich, 2000 – australijskich, 300 – duńskich i 194 – polskich (grupy z jednostki GROM, pododdział likwidacji skażeń z 4 pułku chemicznego w Brodnicy). Prócz tego z siłami międzynarodowymi współdziałały na północy Iraku zgrupowania partyzantów kurdyjskich liczące łącznie ok. 50 000 (wspierane czynnie przez wydzielone oddziały amerykańskie). Siły międzynarodowej koalicji weszły do Iraku od południa (od granicy z Kuwejtem i od strony Zatoki Perskiej).

Armia iracka licząca ok. 13 dywizji piechoty, 10 dywizji zmechanizowanych lub pancernych oraz kilku oddziałów sił specjalnych stawiała opór siłom inwazyjnym. Siły powietrzne i marynarka wojenna Iraku nie odegrały w konflikcie istotnej roli.

Z militarnego punktu widzenia, wojna zakończyła się sukcesem. Siły koalicji międzynarodowej obaliły rząd Husajna i w ciągu 28 dni opanowały najważniejsze miasta Iraku, jednocześnie odnotowując stosunkowo niskie straty własne i ograniczoną liczbę ofiar wśród ludności cywilnej. Niewielkie straty poniosły też wojska irackie. Wynik ten uzyskano przy zaangażowaniu prawie 5-krotnie mniejszej liczby żołnierzy niż podczas I wojny w Zatoce Perskiej. Użycie tak niewielkich liczebnie sił było jednak dużym błędem. Bezpośrednio po militarnym zwycięstwie okazało się, że brak jest żołnierzy, którzy mogliby zaprowadzić ład i porządek na zajętych terenach. Skutkiem tego był stosunkowo długi okres panowania bezprawia i chaosu praktycznie na terenie całego Iraku. Dało to również czas na organizację i zakonspirowanie irackich sił partyzanckich, które nie miały większych problemów z pozyskiwaniem uzbrojenia oraz organizacją kryjówek.

W powszechnym chaosie i bezprawiu liczni przestępcy niemal doszczętnie ograbili zasoby Narodowego Muzeum Iraku. Wojska amerykańskie skoncentrowały się na ochronie obiektów, które zostały uznane za ważne z wojskowego punktu widzenia, ale nie starczyło oddziałów do obsadzenia tzw. mniej ważnych obiektów. Ich wybór wynikał bardziej z bezpośredniego interesu Stanów Zjednoczonych niż miejscowej ludności. W pierwszej kolejności zabezpieczono pałac rodziny Saddama Husajna, obiekty Ministerstwa Wydobywania Ropy Naftowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz kilka wybranych szpitali, elektrowni oraz ujęć wody. Złodziejami byli w większości przypadków sami Irakijczycy, lecz pewien odsetek rabusiów stanowili także żołnierze US Army.

W takich warunkach doszło do tworzenia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku (od 2008 r. Polski Kontyngent Wojskowy w Misji Szkoleniowej Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego

¹³⁴ Z oświadczenia G. W. Busha przed Kongresem (20 IX 2001): *We will pursue nations that provide aid or safe haven to terrorism. Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists. From this day forward, any nation that continues to harbor or support terrorism will be regarded by the United States as a hostile regime.*

w Republice Iraku). Był to wydzielony komponent Sił Zbrojnych RP, przeznaczony do udziału w działaniach wojennych (2004 r.), stabilizacji (lata 2003–2008) i szkolenia irackich sił bezpieczeństwa (od 2005 r.). W szczytowym okresie liczył ok. 2500 żołnierzy.

W latach 2003–2008 dowództwo polskiego kontyngentu było jednocześnie dowództwem Multi-National Division Central-South (MNDC-S, Wielonarodowej Dywizji Centrum-Południe – WDC-P). Początkowo podlegały mu siły z 22 państw. Oprócz Polski były to: Bułgaria, Dania, Dominikana, Filipiny, Gruzja (od grudnia), Hiszpania, Holandia, Honduras, Kazachstan, Korea Południowa, Litwa, Łotwa, Mongolia, Nikaragua, Norwegia, Rumunia, Salwador, Słowacja, Tajlandia, Stany Zjednoczone, Ukraina i Węgry.

Dywizja liczyła ok. 8500 żołnierzy, w tym 2500 z Polski oraz 6000 z państw sojusznicych. Był to pierwszy przypadek, gdy Siłom Zbrojnym RP podporządkowano tak dużą liczbę żołnierzy z innych państw. 3 września 2003 r. MNDC-S przejęła odpowiedzialność za ochronę 5 irackich prowincji (Babil, Wasit, An-Najaf, Al-Quadisija i Karbala) zajmujących obszar 64 058 km² i zamieszkałych przez ok. 3,6 mln Irakijczyków. Dywizja miała nadzorować proces przywracania porządku i bezpieczeństwa oraz odbudowę i zabezpieczenie infrastruktury, ochraniać ważne punkty cywilne i wojskowe, patrolować wyznaczone strefy, pomóc w szkoleniu Irackich Sił Bezpieczeństwa oraz w (ewentualnym) wykryciu i zniszczeniu broni masowego rażenia i arsenałów innego typu, a także podejmować akcje zbrojne – ale tylko w samoobronie. I zmianą dowodził gen. Andrzej Tyszkiewicz. Polski kontyngent liczył 2500 stanowisk etatowych. Służbę w rejonie misji pododdziały pełniły od 17 maja 2003 do 11 stycznia 2004 r. Zmianę formowano przede wszystkim na bazie jednostek 12 DZ ze Szczecina, ale w jej skład weszły także elementy z 6 BSz i 25 BKPow. Do służby w misji nie były kierowane zwarte pododdziały z istniejących struktur WP. Było to podejście diametralnie różne od działań sojuszników. Wojska amerykańskie i brytyjskie kierowały do Iraku zwarte pododdziały istniejące w strukturach ich sił zbrojnych. Brytyjczycy rozwiązali ten problem następująco: podczas pierwszej wojny o Kuwejt grupy bojowe były formowane na bazie batalionów piechoty pancernej, ale w miejsce trzeciej kompanii każdego z nich otrzymywały identyczną kompanię z innego batalionu, który pozostawał w kraju¹³⁵. Wydzielona kompania również pozostawała w kraju. Służyła częściowo do uzupełnienia vacatów w pozostałych kompaniach wyjeżdżających na misję bojową.

Wystawiona przez Polskę 1 Brygadowa Grupa Bojowa (w Karbali) miała w składzie: 1 Batalionową Grupę Bojową (Al-Hilla – polsko-litewsko-łotewska); 2 Batalionową Grupę Bojową (Babilon – polska); 3 Batalionową Grupę Bojową (Karbala – bułgarska).

W składzie batalionowych grup bojowych znajdowały się co prawda po 4 kompanie (dowodzenia, zmechanizowana, rozpoznawcza i logistyczna), ale pododdziały bojowe to tylko po jednej kompanii rozpoznawczej i jednej kompanii zmechanizowanej – w polskich BGB (w 1 BGB dodatkowo kompania litewska z plutonem łotewskim). Była to co najmniej dziwna organizacja zważywszy, że kompania zmechanizowana (69 żołnierzy i 8 km PK, zamiast standardowo 128 żołnierzy¹³⁶) i rozpoznawcza (45 żołnierzy

¹³⁵ C. Schulze, *Warrior. British combat vehicle tracked*, Hong Kong 2001, s. 31.

¹³⁶ Kompania zmechanizowana według krajowego etatu wojennego: 4 oficerów, 2 chorążych, 5 podoficerów zawodowych, 12 podoficerów służby zasadniczej, 105 szeregowych – razem 128 żołnierzy, 9 kaemów PK, 3 kaemy PKS, 12 rgppanc-7, 13 BWP-1, 1 samochód CT.

i 8 BRDM-2, zamiast standardowo 90 żołnierzy¹³⁷) nie były typowymi pododdziałami, jak w krajowej organizacji wojennej. Wydaje się, że w PKW powinna zostać zastosowana organizacja wojenna, jak w pododdziałach amerykańskich i brytyjskich. Ponadto pododdziały polskie nie miały ciężkiego sprzętu (BWP), tylko kompania rozpoznawcza była wyposażona w transportery BRDM-2 (tylko 8, etatowo powinno być 16). Zwraca także uwagę bardzo słabe uzbrojenie I i II zmiany PKW. Ciężkie uzbrojenie tych pododdziałów ograniczało się do karabinów maszynowych PK, co stwarzało paradoksalną sytuację, że siły partyzantów irackich dysponowały większą siłą ognia¹³⁸ niż pododdziały WP.

Początkowo strefa polskiej MNDC-S była względnie spokojna, wszelkie zaś sytuacje zapalne udawało się uspokajać bądź to mediacjami, bądź demonstracją siły (np. październikowe zamieszki w Karbali, zakończone po przybyciu amerykańskiej Brygadowej Grupy Bojowej). Pod koniec roku wojska koalicji, w tym Polacy, coraz częściej stawały się celem ataków ugrupowań rebelianckich. Największy przeprowadzono 27 grudnia w Karbali (zginęło 5 żołnierzy, rannych zostało 37, w tym 2 polskich). Wynikiem zamachów było przerwanie działań CIMIC i Gouvernement Support Teams (zespołów wsparcia rządu).

II zmianie (11 stycznia–18 lipca 2004 r., dowódca – gen. Mieczysław Bieniek) przyszło działać w o wiele trudniejszych warunkach. Polskie patrole były intensywniej atakowane przy użyciu tzw. IED-ów (zdalnie odpalane miny-pułapki). Zamach w Madrycie 11 marca 2004 r. i wybory parlamentarne w Hiszpanii spowodowały objęcie władzy przez socjalistów, którzy zdecydowali o zakończeniu misji irackiej przez kontyngent hiszpański do kwietnia 2004 r. Na ten sam krok zdecydowały się rządy pozostałych krajów latynoskich MND – Dominikany, Hondurasu i Nikaragui. Spowodowało to rozwiązanie 3 Brygadowej Grupy Bojowej i przejście kontroli nad podległymi jej prowincjami (An-Najaf i Al-Quadisija) przez amerykański 2 pułk kawalerii pancernej¹³⁹.

Pierwsze dwie zmiany działające w Iraku miały w etacie zbyt mało pododdziałów bojowych. Ponadto okazało się, że standardowy przydział amunicji do broni osobistej żołnierzy uczestniczących w działaniach bojowych (120 naboje) jest zbyt mały¹⁴⁰.

W III zmianie (od 18 lipca 2004 do 7 lutego 2005 r., dowódca – gen. Andrzej Ekiert) nie przeprowadzono większych zmian organizacyjnych. Nie zwiększyła się liczba pododdziałów bojowych, nadal nadmiernie były rozbudowane dowództwa i sztaby¹⁴¹. Zmiana, według etatu, liczyła 2490 stanowisk, w tym 2439 wojskowych i 51 pracowników wojska, wobec limitu określonego dla kontyngentu na poziomie 2400.

IV zmiana pełniła służbę w Iraku od 7 lutego do 26 lipca 2005 r. Jej dowódcą był gen. Waldemar Skrzypczak. Tworzyli ją żołnierze z 11 DKPanc. Limit przyznany dla tej zmiany

¹³⁷ Kompania rozpoznawcza według krajowego etatu wojennego: 6 oficerów, 1 chorąży, 1 podoficer zawodowy, 12 podoficerów służby zasadniczej, 70 szeregowych – razem 90 żołnierzy, 12 kaemów PK, 16 rgppanc-7, 12 BRDM-2, 2 BRDM-2RS, 2 WD R-5, 11 motocykl, 1 samochód CT.

¹³⁸ Oddziały partyzanckie dysponowały (prócz broni ręcznej i maszynowej) granatnikami – przeważnie RPG-7, oraz moździerzami (60 mm i 82 mm) oraz inną bronią zespołową piechoty.

¹³⁹ 2 pułk kawalerii pancernej w czasie działań w Iraku od 24 VI 2003 do 30 VI 2004 stracił 3 podoficerów i 11 szeregowych zabitych.

¹⁴⁰ Standardowo żołnierz amerykański przenosił 210 naboje w magazynkach jako Basic Load (dodatkowo 150–300 naboje załódkowanych w bandolierze), żołnierz brytyjski – 180 naboje w magazynkach (dodatkowo 150–300 załódkowanych w bandolierze).

¹⁴¹ Przykładowo: dowództwo, sztab i kompania dowodzenia polskiego batalionu zmechanizowanego w Iraku liczyły 71 żołnierzy (wg etatu ZS/001/0), podczas gdy w armii Stanów Zjednoczonych tylko 42 (wg etatu TOE 07245F100 Infantry Battalion [Mechanized]).

to 1500 żołnierzy. Etat ZS/007/0 zawierał 2007 stanowisk wojskowych i 38 cywilnych, z czego 451 wojskowych jako odwód w kraju. Było to dziwne rozwiązanie. Z definicji odwód powinien być szybko dostępny w przypadku zaistnienia takiej konieczności, w tym zaś przypadku było to niemożliwe, ponieważ stacjonował on w kraju, a szybki przerzut drogą lotniczą nie wchodził w rachubę, ponieważ cały sprzęt również znajdował się w Polsce (m.in. 9 czołgów, 1 ciągnik pancerny, 24 opancerzone samochody rozpoznawcze). W strukturze tej zmiany nastąpiły pewne zmiany, np. batalion zmechanizowany składał się z dowództwa batalionu, sztabu, pionu ochrony informacji niejawnych, kompanii dowodzenia i zabezpieczenia, dwóch kompanii zmechanizowanych oraz grupy medycznej. Kompanie zmechanizowane nadal były tylko „kadłubkami” typowych pododdziałów tego typu w kraju¹⁴². Na dodatek ich struktura była różna – prezentowały cztery różne organizacje. Ze względu na wyposażenie ich w transporterzy BRDM-2 należałoby je raczej kwalifikować jako pododdziały rozpoznawcze, a nie piechoty.

Od 26 lipca 2005 do 6 lutego 2006 r. pełniła służbę V zmiana (dowódca – gen. Piotr Czerwiński). Formowanie tej zmiany oparto na stanie osobowym 1 DZ. Limit V zmiany to 1500 stanowisk etatowych – podobnie jak IV zmiany. Etat opiewał na 1405 stanowisk wojskowych oraz 58 cywilnych. W organizacji wystąpiły kolejne zmiany. Zlikwidowano jeden batalion zmechanizowany, a w jego miejsce wprowadzono batalion manewrowy składający się z: dowództwa, sztabu, pionu ochrony informacji niejawnych, sekcji bezpieczeństwa lotów, grupy specjalnej, szwadronu kawalerii powietrznej, taktycznego zespołu kontroli obszaru powietrznego, pionu inżynieryjno-lotniczego, wojskowego portu lotniczego, eskadry śmigłowców, kompanii dowodzenia i zabezpieczenia oraz grupy medycznej. Batalion ten był pododdziałem mieszanym, łączącym komponent lądowy (kawaleria powietrzna i grupa specjalna). Nie było to jednak wzmocnienie kontyngentu, ponieważ batalion ten powstał w miejsce zlikwidowanej samodzielnej grupy powietrzno-szturmowej.

Od 6 lutego do 18 lipca 2006 r. turę bojową odbywała VI zmiana (dowódca – gen. Edward Gruszka). Limit określono na 900 stanowisk etatowych, a etat opiewał na 915 stanowisk wojskowych (w tym 67 jako odwód na terenie kraju) i 43 cywilne. Bazą do formowania były pododdziały 12 DZ. W zmianie tej nastąpiło pewne wzmocnienie siły ognia – wyposażono ją w 6 moździerzy 60 mm (poprzednie zmiany nie posiadały żadnej broni strumotorowej). Podczas VI zmiany przetestowano organizację lekkiego plutonu rozpoznawczego (na samochodach osobowo-terenowych), wzorowaną na strukturze brytyjskich plutonów rozpoznawczych z batalionów lekkiej piechoty. Niektóre bataliony w kraju miały w etacie takie plutony, a doświadczenia zdobyte w Iraku potwierdziły poprawność przyjętych rozwiązań¹⁴³. Pewną zmianą, raczej kosmetyczną, była zmiana nazwy batalionu manewrowego na grupę manewrową. W VI zmianie nie było już transporterów BRDM-2, ponieważ z meldunków wynikało, że są one mało odporne na amunicję przeciwpancerną broni maszynowej, co potwierdziły próby w kraju. Złe były także możliwości opuszczenia transportera znajdującego się pod ostrzałem, w rezultacie podjęto decyzję o ich wycofaniu z uzbrojenia kontyngentu.

¹⁴² Liczyły: 1/1 bz – 66 żołnierzy (dowódca kz, załoga WD, drrem-obsł, trzy plz – niejednakowe), 2/1 bz – 73 żołnierzy (dowódca kz, załoga WD, drrem-obsł, trzy plz i dwa działony artylerii – każdy z 23 mm armatą plot. ZU-23-2), 1/2 bz – 65 żołnierzy (dowódca kz, załoga WD, drrem-obsł, trzy plz), 2/2 bz – 56 żołnierzy (dowódca kz, załoga WD, drrem-obsł, dwa plz i dwa działony artylerii – każdy z 23 mm armatą plot. ZU-23-2).

¹⁴³ Autor testowanej struktury był na rekonesansie w Iraku i pozytywne uwagi o projekcie zebrał na miejscu.

Od 18 lipca 2006 do 24 stycznia 2007 r. pełniła służbę VII zmiana PKW (dowódca – gen. Bronisław Kwiatkowski). Bazą do formowania była 16 DZ. Limit liczebności określono na 900 stanowisk etatowych, podobnie jak poprzedniej. Etat VII zmiany zawierał 929 stanowisk wojskowych (w tym 69 jako odwód na terenie kraju) oraz 40 cywilnych. Struktura nie uległa większym zmianom w stosunku do poprzedniej.

VIII zmiana pełniła służbę w Iraku od 24 stycznia do 25 lipca 2007 r. (dowódca – gen. Paweł Lamla). Utworzono ją na bazie 11 DKPanc. Liczebność VIII zmiany określono na 900 stanowisk etatowych (i był to już końcowy limit liczebności PKW Irak). Etat zawierał 1106 stanowisk wojskowych (w tym 228 jako odwód w kraju) oraz 22 cywilne. Zróżnicowano stopnie gotowości do wylotu poszczególnych części składowych oddziału. Szwadron kawalerii powietrznej (69 żołnierzy) i kompania ochrony (85 żołnierzy) nie miały określonego terminu osiągnięcia gotowości do wylotu, natomiast kompanii manewrowej (74 żołnierzy) wyznaczono 30-dniowy termin gotowości do wylotu. Zmiana ta została z jednej strony dozbrojona w dość znaczną ilość broni maszynowej (68 karabinów maszynowych, w tym 5 wielkokalibrowych – wobec 47 w poprzedniej zmianie), ale też ze względu na wyczerpywanie się rezerwów dokonano rotacji śmigłowców, co w efekcie zaowocowało zmniejszeniem ich liczby do 4 transportowych Mi-8T i 4 szturmowych Mi-24.

Przedostatnia, IX zmiana, pełniła służbę od 25 lipca 2007 do 30 stycznia 2008 r. (dowódca – gen. Tadeusz Buk), a do obsady stanowisk wykorzystano przede wszystkim żołnierzy 1 DZ. Liczebność IX zmiany określono na 900 stanowisk, a etat zawierał 1089 stanowisk wojskowych (w tym 211 odwód w kraju) i 22 cywilne. W zmianie tej zwiększono liczbę śmigłowców, dosyłając 4 maszyny W-3 Sokół. Otrzymała też więcej ciężkiej broni maszynowej (razem 109 karabinów maszynowych – wobec 70 w poprzedniej zmianie). Wzrosła liczba granatników ppanc (39 wobec 23 w zmianie poprzedniej), ale zmniejszono liczbę moździerzy 60 mm na skutek krytycznych opinii o ich niezawodności. Nową jakość w tej zmianie stanowiły amerykańskie samochody HMMWV, których Amerykanie posiadali pewną nadwyżkę. Stronie polskiej udostępniłi 88 pojazdów tego typu różnych wersji. Równocześnie, w ramach pomocy wojskowej, Polska otrzymała ponad 200 tych wozów, które znalazły się na wyposażeniu 18 bdsz w Bielsku-Białej. Nie zapewniały one znacząco lepszej osłony niż poprzednio używane BRDM-2, ale znacznie większą niż Tarpany.

Ostatnią zmianą Polskiego Kontyngentu Wojskowego w składzie Międzynarodowych Sił Stabilizacyjnych w Republice Iraku (30 stycznia–31 października 2008 r.) dowodził gen. Andrzej Malinowski. Stan osobowy wywodził się w znacznej części z 12 DZ. Stany etatowe były jak zwykle wyższe niż limit (887 wojskowych i 26 cywilne); część z tej liczby stacjonowała w kraju (13 stanowisk). Tym razem były to tylko pojedyncze stanowiska, a nie całe pododdziały. Liczba śmigłowców była taka sama, natomiast zmniejszyła się ilość ciężkiej broni piechoty. Wycofano całkowicie moździerze 60 mm i 23 mm armaty plot ZU-23-2. Wprowadzono natomiast moździerze 98 mm (był to ostatni akord w dziejach uzbrojenia PKW Irak). W tym czasie nie powinno się mówić o międzynarodowej dywizji, ponieważ w ostatnim okresie poszczególne kraje wycofywały swoje kontyngenty. Pomimo zachowania nazwy stanowiska „dowódca dywizji”, kontyngent strukturą w niczym już nie przypominał dywizji, a w zestawieniu z dywizjami amerykańskimi nazwa ta mogła brzmieć nawet śmiesznie. W strukturze nie było już batalionów – zamiast nich tylko grupy i zgrupowania.

Nie przeszkodziło to w utrzymywaniu relatywnie dużej liczby stanowisk o dość wysokich stopniach etatowych (2 generałów, w tym 1 generał dywizji, 1 generał brygady; 148 oficerów starszych, w tym 30 pułkowników, 49 podpułkowników, 69 majorów; 118 oficerów młodszych (13% PKW), w tym 85 kapitanów, 33 poruczników i podporuczników. Oficerowie stanowili zatem 30% PKW. Podobnie dużo było podoficerów – 504, czyli 57%, wobec niewielkiej liczby szeregowych – 115 (13% stanu etatowego PKW).

Podczas tych wszystkich zmian sztucznie wprowadzono wyższe niż w kraju stopnie etatowe wielu stanowisk – szczególnie w sztabach batalionów (szef sztabu – major, szefowie sekcji w sztabie – kapitan). W zasadzie dążono do ustalenia ich na poziomie podobnym jak w armii amerykańskiej.

Po 2008 r. (po X zmianie) w Iraku pozostało tylko kilkunastu żołnierzy polskich, tworzących Military Advisory Liaison Team (MALT, Wojskowy Zespół Doradczo-Łącznikowy) – funkcjonujący według etatu nr ZS/029/0. Liczy on 6 oficerów i 14 podoficerów. Oficjalna jego nazwa to Polski Kontyngent Wojskowy w Misji Szkoleniowej Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Republice Iraku. Jak wskazuje jego nazwa, jest zespołem doradczo-łącznikowym i tylko symbolicznie reprezentuje polską obecność wojskową w Iraku.

Straty w zabitych PKW Irak

Lp.	Stopień, Imię i Nazwisko	Wiek	Jednostka macierzysta	Data śmierci
1.	mjr Hieronim Kupczyk	44	12 DZ	6 XI 2003
2.	kpr. Gerard Wasilewski	20	12 DZ	22 XII 2003
3.	kpt. Sławomir Stróżak	34	6 BDSz	8 V 2004
4.	chor. Marek Krajewski	34	WSzW Lublin	8 V 2004
5.	st. kpr. Tomasz Krygiel	27	12 DZ	8 VI 2004
6.	st. szer. Andrzej Zielke	26	16 DZ	8 VI 2004
7.	kpr. Marcin Rutkowski	24	1 BA	29 VII 2004
8.	st. szer. Sylwester Kutrzyk	23	6 BDSz	19 VIII 2004
9.	kpr. Grzegorz Rusinek	21	6 BDSz	19 VIII 2004
10.	st. szer. Krystian Andrzejczak	24	16 DZ	21 VIII 2004
11.	kpr. Grzegorz Nosek	28	6 BDSz	12 IX 2004
12.	por. Daniel Różyński	24	6 BDSz	12 IX 2004
13.	por. Piotr Mazurek	25	15 bsap	12 IX 2004
14.	mł. chor. Szlązak Karol	28	25 BKPow	15 XII 2004
15.	st. chor. Paweł Jelonek	30	25 BKPow	15 XII 2004
16.	kpt. Jacek Kostecki	34	2 SzOP	15 XII 2004
17.	st. szer. Roman Góralczyk	26	25 BKPow	25 II 2005
18.	sierz. Tomasz Murkowski	30	13 pplot	10 XI 2006
19.	kpr. Piotr Nita	24	25 BKPow	7 II 2007
20.	kpr. Tomasz Jura	25	25 BKPow	20 IV 2007
21.	mjr Jarosław Posadzy	39	25 BKPow	17 VII 2007
22.	plut. Bartosz Orzechowski	29	BOR	3 X 2007
23.	plut. Andrzej Filipek	31	3 BZ	2 XI 2007

Udział żołnierzy WP w misji w Afganistanie

20 sierpnia 1998 r. wojska Stanów Zjednoczonych odpaliły rakiety typu Cruise, skierowane w Khost i bazy terrorystów związanych z Osamą ben Ladenem (niestety, były także ofiary wśród ludności cywilnej). W latach 2000–2001 talibowie kontynuowali masakrę ludności cywilnej, niszczyli pomniki kultury o światowej sławie (muzeum w Kabulu, historyczne miejsca w Ghazni, wysadzili na rozkaz Omara Muhammada gigantyczne posągi Buddy w Bajanie).

W październiku 2001 r., w odpowiedzi na terrorystyczny atak na World Trade Center w Nowym Jorku i na Waszyngton, Stany Zjednoczone rozpoczęły operację militarną w Afganistanie, skierowaną przeciwko Osamie ben Ladenowi i afgańskim talibom (naloty wspomagające ofensywę oddziałów Sojuszu Północnego wspierającego prezydenta Rabbaniego). Talibowie zostali wyparci z Kabulu, Heratu, Dżalalabadu, Kandaharu i większości terytorium Afganistanu. W grudniu 2001 r. w Petersbergu koło Bonn (Niemcy) opozycja antytalibańska powołała rząd tymczasowy, na którego czele stanął Hamid Karzaj.

W kwietniu 2002 r., po prawie 30 latach spędzonych na emigracji, do Afganistanu powrócił król Muhammad Zaher Szah. W czerwcu 2002 r. premier Karzaj został wybrany na prezydenta przez Wielkie Zgromadzenie afgańskiej starszyny plemiennej (Loja Dżirga). W styczniu 2004 r. przyjęto nową konstytucję, a pod koniec tegoż roku odbyły się wybory prezydenckie, w których zwycięstwo odniósł Karzaj. Jego 15 kontrkandydatów zadeklarowało wspólnie bojkot głosowania oznajmiając, że organizacja wyborów umożliwi wielokrotne oddawanie głosów przez te same osoby. W związku z planowanymi na jesień 2005 r. wyborami do parlamentu nasiliły się ataki talibów (zabito m.in. 7 kandydatów do parlamentu), działających głównie w południowej części kraju, co wywołało krwawe akcje odwetowe sił amerykańskich. Afganistan nadal nie był kontrolowany przez wojska rządowe, a bardziej przez lokalnych komendantów oraz częściowo przez talibów.

Wybory we wrześniu 2005 r. wyłoniły pierwszy od ponad 30 lat parlament. Frekwencja wyniosła aż 70%. Mimo wielu ataków talibów w okresie przedwyborczym, głosowanie przebiegło bardzo spokojnie. Wybrany parlament był mozaiką wielu sił i wpływowych kręgów, w ⅔ składał się z ludzi bezpośrednio odpowiedzialnych za wojenne kataklizmy – w parlamencie zasiedli byli komuniści, mudżahedini, talibowie, a także baronowie narkotykowi i znakomicie wykształceni intelektualisci, którzy lata wojny spędzili na Zachodzie.

W 2006 r. rebelianci związani z talibami nasilili ataki; w ich wyniku zginęło ok. 400 osób. Wzmrożona fala przemocy budziła obawy, że miejscowa ludność rozczarowana i udręczona będzie zaczęła na nowo udzielać poparcia talibom.

Na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1386 z 20 grudnia 2001 r. zostały utworzone siły ISAF. Ich głównym zadaniem było wsparcie Rządu Tymczasowego w Afganistanie oraz pomoc w zapewnieniu bezpieczeństwa w Kabulu i okolicach, a także tworzenie i szkolenie afgańskich struktur rządowych oraz nowych sił bezpieczeństwa, jak również pomoc w odbudowie infrastruktury cywilnej. Operacja ISAF od początku prowadzona była jednocześnie z operacją koalicyjną „Enduring Freedom”.

Operacja ISAF początkowo obejmowała jedynie stolicę Afganistanu (Kabul). Mandat ONZ został jednak rozszerzony na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1510 z 13 października 2003 r. na stopniowe objęcie operacją kolejnych prowincji, aż do przejścia odpowiedzialności za obszar całego kraju.

Początkowo siłami ISAF dowodziły, na zasadach państw wiodących, Wielka Brytania (ISAF I), Turcja (ISAF II) i Niemcy wspólnie z Holandią (ISAF III). Po formalnym przejściu dowodzenia przez Sojusz, od IV zmiany (ISAF IV), operacją dowodziły wydzielone siły dowództw regionalnych (JFC Brunssum, LCC Heidelberg, JCC Karup).

Od VI zmiany (ISAF VI, sierpień 2004 r.) operacją dowodziły dowództwa korpusów wysokiej gotowości (EUROCOR, korpus turecki, włoski, brytyjski – do lutego 2007 r.).

Do największych kontrybutorów sił w operacji ISAF należą siły zbrojne Stanów Zjednoczonych. Polska początkowo była zaliczana do grona państw o najniższej kontrybucji. Według stanu na lipiec 2009 r., ISAF liczył ok. 64 500 żołnierzy z 42 krajów, m.in. Stanów Zjednoczonych (ok. 29 950), Wielkiej Brytanii (ok. 9000), Niemiec (ok. 4050), Francji (ok. 3160), Kanady (ok. 2800), Włoch (ok. 2795), Polski (ok. 2630), Holandii (ok. 1770), Australii (ok. 1090), Rumunii (ok. 1025), Hiszpanii (ok. 780), Turcji (ok. 730), Belgii (ok. 510), Nowej Zelandii (ok. 160), Azerbejdżanu (ok. 90) i Singapuru (8).

Intensywność udziału poszczególnych państw bardzo się różni – Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Kanada ponosiły największe straty spośród wszystkich członków. Symboliczna była obecność wojsk z Austrii, Bośni, Gruzji, Islandii, Irlandii, Jordanii, Luksemburga i Singapuru – nie przekraczała po 10 na poszczególne wymienione kraje. Holandia pod koniec 2007 r. podjęła decyzję o opuszczeniu Afganistanu w 2010 r. Kanada, która straciła już ponad 100 żołnierzy, zdecydowała w 2009 r. na wycofanie się do końca 2011 r. Premier Kanady, Stephen Harper, powiedział, że dekada wojny to za dużo, ale Ottawa nie wyklucza obecności swoich wojsk w Afganistanie w innym charakterze (prace nad odbudową, szkolenie sił afgańskich).

Obszar odpowiedzialności ISAF obejmuje: Region Północ (przejęty 1 lipca 2004 r.); Region Zachód (przejęty 1 czerwca 2005 r.); Region Południe (przejęty zgodnie z harmonogramem 31 lipca 2006 r.); Region Wschód (od sierpnia 2006 r.).

Od początku 2007 r. operacja ISAF obejmuje cały obszar Afganistanu, co ma oznaczać zakończenie drugiej fazy operacji nazwanej *expansion* (rozszerzenie).

W okresie zwiększonego zaangażowania Polski, w pierwszych miesiącach 2007 r., siły ISAF realizują trzecią fazę operacji – stabilizacji (*stabilization*).

Poszczególne fazy operacji ISAF:

- I – rozmieszczenie sił (*deployment*);
- II – rozszerzenie (*expansion*);
- III – stabilizacja (*stabilization*);
- IV – przekazanie odpowiedzialności władzom afgańskim (*transition*);
- V – wycofania sił (*redeployment*).

Polska włączyła się w operację w Afganistanie w ramach koalicyjnej operacji „Enduring Freedom” w marcu 2002 r. Wówczas kontyngent liczył tylko 105 żołnierzy i pracowników wojska.

11 marca 2005 r. gen. Czesław Piątas poinformował o intencji zwiększenia polskiej obecności w Afganistanie, ale nie wcześniej niż w 2007 r. Prezydent RP, Aleksander Kwaśniewski, wyraził zgodę na przejście dowództwa nad operacją ISAF przez Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni, który od 2007 r. miał być dowodzony przez Polaka. Oddziały WP,

które brałyby udział w operacji, wykonywałyby zadania z zakresu dowodzenia, wsparcia oraz zabezpieczenia.

PKW w Afganistanie do końca 2006 r. liczył 218 żołnierzy. Na początku 2007 r. rozpoczął się proces jego powiększania. Docelowo do końca kwietnia 2007 r. miał osiągnąć stan 1187 żołnierzy (limit określony przez Prezydenta RP – 1200). Zasadniczymi elementami polskiego kontyngentu były wtedy:

- dowództwo PKW Afganistan, zgrupowanie nr 1 (aktualny PKW Afganistan), Narodowy Element Wsparcia oraz batalion manewrowy, którego siły główne miały być rozmieszczone w bazach regionu wschodniego (Bagram, 1–2 bazy w południowej części prowincji Ghazni) oraz Grupa Zadaniowa Sił Specjalnych;

- Zgrupowanie nr 2 Północny Afganistan, w którego skład miały wchodzić m.in.: Operacyjny Zespół Doradczo-Łącznikowy (OMLT), Mobilny Zespół Obserwacyjny (MOT) oraz filia Narodowego Elementu Wsparcia – zlokalizowane w Mazar-e-Sharif;

- Zgrupowanie nr 3 Kabul, złożone z personelu Dowództwa ISAF, Dowództwa Regionalnego „Stolica” i Połączonego Dowództwa Sił Specjalnych.

Ponadto w Kabulu zlokalizowano zespoły wspierające polskich generałów przewidzianych na stanowiska wyższego doradcy wojskowego szefa Sztabu Sił Zbrojnych Afganistanu oraz doradcy ds. szkolenia Armii Afganistanu.

Po podjęciu w 2005 r. decyzji o zwiększeniu polskiej obecności militarnej w Afganistanie, Sztab Generalny WP rozkazał stworzyć etat kontyngentu. Głównym wykonawcą jego projektu miało być Dowództwo Wojsk Lądowych – jako Force Provider. Z racji zakresu kompetencji, do prac nad projektem przystąpiono w Wydziale Organizacyjno-Etatowym Oddziału Organizacyjnego Zarządu G-1, zostali też zaangażowani oficerowie z innych komórek organizacyjnych Dowództwa Wojsk Lądowych. Wziął też w nich czynny udział – planowany na dowódcę I zmiany kontyngentu – gen. bryg. Marek Tomaszycy (z 10 BKPanc).

Zmiana przebywała w Afganistanie od kwietnia do października 2007 r.¹⁴⁴. Cechą charakterystyczną, a jednocześnie specyficzną pierwszego etatu PKW w Afganistanie było kilka równorzędnych elementów w ramach jednego etatu. Były to: dwie Grupy Doradców (z Zespołami Zabezpieczenia, w pierwszym 15 żołnierzy, w drugim 13) oraz Dowództwo PKW (liczące 9 stanowisk etatowych), któremu podlegały: Wydział Żandarmerii Wojskowej (17 stanowisk), kancelaria tajna (1 stanowisko), ambulatorium (3 stanowiska), sekcja operacyjna (5 stanowisk wojskowych i jedno cywilne), grupa oficerów łącznikowych do 4 BCT 82 ABN DIV¹⁴⁵ (5 stanowisk), sekcja informacyjno-prasowa (1 stanowisko wojskowe i 1 cywilne), sekcja personalna (2 stanowiska), zespół zabezpieczenia (17 stanowisk), pluton inżynieryjny (23 stanowiska), Zgrupowanie nr 3 (75 stanowisk), Zgrupowanie nr 2 (Zgrupowanie „Północny Afganistan”, 63 stanowiska), zespół operacji specjalnych (tzw. zespół zadaniowy sił specjalnych, 75 stanowisk), grupa oficerów w Dowództwie Sił Połączonych w Afganistanie (2 stanowiska), oddział Służby Kontrwywiadu Wojskowego (8 stanowisk wojskowych i 2 cywilne), oddział Służby Wywiadu Wojskowego (6 stanowisk

¹⁴⁴ Rotacja trwa ok. 2–4 tygodni. W tym czasie część zmiany znajdowała się na miejscu, część pozostawała jeszcze w kraju. Jednorazowo w Afganistanie przebywa w tym czasie nieco więcej personelu niż przewiduje to etat. Tempo rotacji zależy od możliwości przewozowych lotnictwa amerykańskiego.

¹⁴⁵ Operacyjnie PKW miał wejść w podporządkowanie 4 Brygadowego Zespołu Bojowego 82 Dywizji Powietrznodesantowej Stanów Zjednoczonych.

wojskowych i 3 cywilne), batalion manewrowy (726 stanowisk wojskowych i 2 cywilne), Narodowy Element Zaopatrywania (92 stanowiska) i grupa przygotowawcza (miała wyjechać jako pierwsza, 23 stanowiska wojskowe).

Kilka słów należy poświęcić elementom organizacyjnym tworzącym kontyngent. Zespół Zabezpieczenia Dowództwa PKW liczył 4 oficerów, 11 podoficerów i 2 szeregowych. Tworzyły go: sekcja wsparcia dowodzenia i łączności, pluton łączności oraz stacja pocztowa. Jego zadaniem było zabezpieczenie przede wszystkim łączności z krajem. Rozmieszczono go w bazie w Bagram.

Pluton inżynieryjny również był dyslokowany w Bagram i kontynuował pracę poprzednich zmian, czyli rozminowanie tej bazy¹⁴⁶. Stan etatowy plutonu: 1 oficer, 7 podoficerów i 15 szeregowych. Sprzęt plutonu składał się m.in. z: 1 ciągnika samochodowego średniego, 4 samochodów średniej ładowności wysokiej mobilności, 1 samochodu ciężarowo-osobowego wysokiej mobilności z 7,62 mm karabinem maszynowym, 2 samochodów-wywrotek średniej ładowności, 2 koparek samochodowych, 2 spycharko-ładowarek, 2 uniwersalnych maszyn inżynieryjnych, 1 trału przeciwminowego lekkiego, 1 żurawia dużego udźwigu na samochodzie oraz 2 filtrów do oczyszczania wody 2000 l na przyczepie i 1 elektrowni¹⁴⁷.

Zgrupowanie nr 3 tworzyły: zespół nr 3 – Dowództwo Regionalne Stolica (Kabul), zespół nr 1 – Wkład Polski do Dowództwa Kompozytowego, zespół nr 2 – w ramach wkładu WKPW do Dowództwa Kompozytowego, oraz obsługa międzynarodowego lotniska w Kabulu (KaIA).

Zgrupowanie nr 2 („Północny Afganistan”) dyslokowane w Mazer-e-Sharif składało się z Zespołu Specjalistów, Ruchomego Zespołu Obserwacyjnego MOT/PRT (LN SWE), Operacyjnego Zespołu Doradczo-Obserwacyjnego OMLT/RC North oraz Narodowego Elementu Zaopatrywania. Stan etatowy Zgrupowania nr 2 liczył 21 oficerów, 32 podoficerów oraz 10 szeregowych.

Zgrupowanie Sił Specjalnych stacjonowało w bazie Kandahar. Składało się z sekcji: dowodzenia, łącznikowej, łączności, medycznej i zabezpieczenia oraz 5 grup specjalnych. Najważniejszym elementem PKW był batalion manewrowy. Nie działał on całością sił, lecz był rozdzielony pomiędzy oddziały amerykańskie, a częściowo wzmocniony oddziałami amerykańskimi. Składał się z następujących elementów: sekcji informacyjno-prasowej, sekcji wychowawczej, sztabu, grupy rozpoznania radiowego, grupy wsparcia psychologicznego, kancelarii tajnej, 2 taktycznych zespołów kontroli obszaru powietrznego (służących do naprowadzania uderzeń amerykańskiego lotnictwa taktycznego na cele naziemne), sekcji medycznej, grupy rozpoznawczej (prowadzącej rozpoznanie patrolowe – razem 19 żołnierzy), grupy wsparcia CIMIC (Civil-Military Cooperation – współpraca cywilno-wojskowa), trzech zespołów bojowych oznaczonych jako „A”, „B” i „C”, plutonu ochrony (do ochrony bazy) oraz plutonu łączności. Skład zespołów bojowych nie był jednolity i wynikał nie

¹⁴⁶ Baza w Bagram została utworzona przez armię sowiecką. Wojska Stanów Zjednoczonych wykorzystwały część infrastruktury posowieckiej. Obszar bazy amerykańskiej był większy niż dawna baza sowiecka. W efekcie pola minowe chroniące bazę sowiecką znalazły się wewnątrz bazy amerykańskiej.

¹⁴⁷ Te dwa ostatnie rodzaje sprzętu okazały się nieprzydatne, ponieważ dostawy wody należały do Amerykanów, jak również zasilanie bazy w energię elektryczną. W chwili tworzenia etatu nie było to wiadome, ponieważ takich danych nie dostarczyły zespoły wyjeżdżające do Afganistanu na rekonesansie.

tyle z potrzeb taktycznych, ile z możliwości ilościowych (limit liczebności kontyngentu)¹⁴⁸. Zespół bojowy „A” składał się z: 2 załóg wozów dowodzenia, plutonu zabezpieczenia, grupy zabezpieczenia technicznego, 2 plutonów piechoty zmotoryzowanej, plutonu szturmowego, sekcji strzelców wyborowych oraz patrolu rozminowania, czyli odpowiadał kompanii. Liczył 157 żołnierzy. Podstawowe uzbrojenie i sprzęt zespołu to: 8 ręcznych granatników przeciwpancernych z noktowizorem, 35 granatników lekkich, 8 karabinów maszynowych UKM-2000, 6 moździerzy 60 mm, 1 trał przeciwminowy lekki, 8 kołowych transporterów opancerzonych AMV¹⁴⁹, 16 samochodów (różnych), 12 samochodów ciężarowo-osobowych wysokiej mobilności HMMWV¹⁵⁰. Zgodnie z założeniami zespół miał środki bojowe i materiałowe na 7 dni działania bez dostaw z zewnątrz – stąd taka liczba pojazdów pomocniczych. Bardzo szybko okazało się jednak, że pojazdy nieopancerzone (pomocnicze) nie mogą wyjeżdżać poza bazę.

Zespół bojowy „B” miał nieco inny skład. Tworzyły go: 2 załogi wozów dowodzenia, pluton zabezpieczenia, grupa zabezpieczenia technicznego, 2 plutony piechoty zmotoryzowanej, pluton szturmowy, sekcja strzelców wyborowych, patrol rozminowania, pluton ogniowy i sekcja zabezpieczenia lądowisk. Zespół liczył 201 żołnierzy. Jego podstawowe uzbrojenie i wyposażenie składało się z: 1 taktycznego radaru pola walki, 8 ręcznych granatników przeciwpancernych, 45 granatników lekkich, 8 karabinów maszynowych, 6 moździerzy 60 mm, 3 moździerzy 98 mm, 1 trału przeciwminowego lekkiego, 8 kołowych transporterów opancerzonych AMV, 21 samochodów (różnych), 18 samochodów ciężarowo-osobowych wysokiej mobilności HMMWV.

Zespół bojowy „C” składał się z: załogi wozu dowodzenia, drużyny dowodzenia, plutonu zabezpieczenia, grupy zabezpieczenia technicznego, 3 plutonów szturmowych, sekcji strzelców wyborowych, patrolu rozminowania, plutonu ogniowego, sekcji zabezpieczenia. Zespół liczył 162 żołnierzy. Podstawowe uzbrojenie i wyposażenie: 1 taktyczny radar pola walki, 6 ręcznych granatników przeciwpancernych, 41 granatników lekkich, 6 karabinów maszynowych, 6 moździerzy 60 mm, 3 moździerze 98 mm, 1 trał przeciwminowy lekki, 21 samochodów (różnych), 38 samochodów ciężarowo-osobowych wysokiej mobilności HMMWV.

Podstawowy sprzęt i uzbrojenie I zmiany PKW to: 60 mm moździerz – 24 (w tym sprzęt zapasowy), 98 mm moździerz – 9 (w tym sprzęt zapasowy), kołowy transporter opancerzony AMV – 24 (w tym sprzęt zapasowy), transporter opancerzony sanitarny (AMV) – 7 (w tym sprzęt zapasowy), karabiny maszynowe 7,62 mm – 56 (w tym sprzęt zapasowy), karabiny maszynowe 12,7 mm – 5 (w tym sprzęt zapasowy), granatniki przeciwpancerne – 65 (w tym sprzęt zapasowy).

Poszczególne elementy organizacyjne kontyngentu, jak już wcześniej zaznaczono, były rozdzielone i stacjonowały w różnych prowincjach, za które odpowiadali Amerykanie. Stan

¹⁴⁸ Najpierw ustalono limit kontyngentu, potem dopiero układano etat! Błąd ten został popełniony na wysokich szczeblach MON – SG WP.

¹⁴⁹ Późniejsze transportery „Rosomak” – okazały się nadzwyczaj dobrym sprzętem, cieszącym się zaufaniem żołnierzy, którzy nazywają je pieszczotliwie „Roški”.

¹⁵⁰ Samochody HMMWV okazały się nadzwyczaj słabo odporne na wybuchy min-pułapek. W pewnym momencie kilkunastu żołnierzy odmówiło wyjazdów na patrole na tym sprzęcie. Doprowadziło to do kryzysu morale w kontyngencie.

etatowy I zmiany wynosił: 256 oficerów, 435 podoficerów i 487 szeregowych – razem 1181 żołnierzy i 9 pracowników cywilnych¹⁵¹.

Żołnierze I zmiany PKW pochodzili głównie z 10 BK Panc. ze Świętoszowa, 17 BZ z Międzyrzecza, 18 bdsz z Bielska-Białej, 25 BK Pow. z Tomaszowa Mazowieckiego, 1 pspec. z Lublińca, 1 BLog. z Bydgoszczy, Centralnej Grupy Działań Psychologicznych (CGDP) z Bydgoszczy, Centralnej Grupy Współpracy Cywilno-Wojskowej (CGWC-W) z Kielc oraz z ŻW.

II zmiana tylko nieznacznie różniła się od poprzedniej. Sformowano ją według etatu nr ZS/020/0. Służyła od października 2007 do kwiecień 2008 r. Dowodził nią gen. bryg. Jerzy Biniewski. Stan etatowy II zmiany to: 226 oficerów, 418 podoficerów oraz 507 szeregowych. Żołnierze II zmiany pochodzili głównie z: 17 BZ z Międzyrzecza, 6 Brygada Desantowo-Szturmowa (BDSz) z Krakowa, 25 BK Pow. z Tomaszowa Mazowieckiego, 1 pspec. z Lublińca, 9 pułku rozpoznawczego z Lidzbarka Warmińskiego, 1 BLog. z Bydgoszczy, 2 BSap. z Kazunia, 5 pułku inżynieryjnego ze Szczecina, 49 pułku śmigłowców bojowych z Pruszcza Gdańskiego, 56 pułku śmigłowców bojowych z Inowrocławia, CGDP z Bydgoszczy, CGWC-W z Kielc oraz z ŻW.

III zmiana pod dowództwem gen. bryg. Grzegorza Buszki służyła od kwietnia do października 2008 r. Limit kontyngentu wzrósł do 1500 stanowisk etatowych.

Wprowadzono nowy element uzbrojenia – granatniki Mk.19 – pozyskane z Izraela. Izraelsi Defence Forces (IDF – Izraelskie Siły Obronne) rozpoczęły wprowadzanie na wyposażenie nowych granatników, więc starsze, Mk.19, przekazano nieodpłatnie WP. Okazały się bardzo skuteczną bronią w walce z talibami.

Kolejnym nowym elementem organizacji kontyngentu była samodzielna grupa powietrzna – element wsparcia powietrznego, jakie dawały śmigłowce. Spowodowało to nowy podział kontyngentu: żołnierze dowództw i sztabów oraz pododdziałów je zabezpieczających stanowili 27% kontyngentu (409 stanowisk), żołnierze „walczący” – 34% (508 stanowisk), żołnierze wsparcia bojowego – 14% (205 stanowisk), żołnierze wsparcia logistycznego – 16% (245 stanowisk), oraz żołnierze lotnictwa wojsk lądowych – 9% (132 stanowiska). Stan etatowy zmiany: 305 oficerów, 614 podoficerów oraz 536 szeregowych.

Zasadnicze zmiany w uzbrojeniu i sprzęcie tej zmiany polegały na wprowadzeniu na wyposażenie śmigłowca transportowego Mi-17 (4 sztuki), śmigłowca szturmowego Mi-24 (4 sztuki). W stosunku do II zmiany PKW zmniejszyła się nieco liczba zasadniczego sprzętu, mniej było kołowych transporterów opancerzonych AMV (o 5), mniej karabinów maszynowych (o 7), mniej wielkokalibrowych karabinów maszynowych 12,7 mm (o 4), mniej granatników przeciwpancernych (o 4), ale o 3 więcej 23 mm zestawów plot ZU-23-2.

Stan osobowy III zmiany PKW pochodził głównie z: 12 BZ ze Szczecina, 6 BDSz z Krakowa, 2 pułku rozpoznawczego z Hrubieszowa, 1 BLog. z Bydgoszczy, 2 BSap z Kazunia, CGDP z Bydgoszczy, CGWC-W z Kielc oraz z ŻW.

Podczas III zmiany zapadły decyzje o przekazaniu Polsce do samodzielnej działalności operacyjnej prowincji Ghazni. Wprowadzono też istotną zmianę w procesie przygotowywania etatu – jego projekt miał być tworzony na miejscu, w Afganistanie. Miało to umożliwić wyjaśnienie wszelkich wątpliwości, jakie nasuną się podczas prac nad etatem. W tym

¹⁵¹ Pracownicy cywilni to głównie tłumacze języków miejscowych Pasztu, Dari i in. (7 na 9).

celu do grupy rekonesansowej włączono oficera z Oddziału Organizacyjnego G-1 DWŁąd. W sposób znaczący poprawiło to funkcjonalność przyjętych dla tej zmiany rozwiązań organizacyjno-etatowych.

Organizacja IV zmiany PKW Afganistan (dowódca – płk Rajmund Andrzejczak) była inna od wcześniejszych. Przede wszystkim powiększono kontyngent do 1600 żołnierzy i pracowników cywilnych (faktycznie etat nr ZS/026/0 opiewał na 1554 stanowiska wojskowe i 36 cywilnych). IV zmiana służyła od października 2008 do kwietnia 2009 r.

Kontyngent składał się tylko z jednego elementu nadrzędnego – Dowództwa PKW, któremu podlegały wszystkie elementy składowe.

Zgrupowania bojowe miały różny skład wynikający ze stacjonowania w różnych bazach – zgrupowanie bojowe „A” w Ghazni wspólnie z innymi elementami organizacyjnymi, zgrupowanie bojowe „B” w bazie „Warrior” – samodzielnie (z niewielkimi przydzielonymi siłami wzmocnienia).

Nowym elementem w IV zmianie były grupy wsparcia w składzie zgrupowań bojowych. Miały one jednolitą strukturę, a każda składała się z: dowództwa grupy wsparcia; sekcji kierowania ogniem artylerii w składzie: załoga wozu dowodzenia, obsługa stacji meteorologicznej, drużyna dowodzenia i obsługa stacji radiolokacyjnej; plutonu ogniowego w składzie: załoga wozu dowodzenia i 2 działony artylerii – 152 mm armato-haubice samobieżne „Dana”; plutonu ogniowego (w składzie: 2 obsługi moździerzy) oraz drużyny ochrony (z 23 mm działem plot ZU-23-2). Pododdział ten był wzorowany na amerykańskim systemie obrony baz. U Amerykanów normą było stacjonowanie w wysuniętej bazie operacyjnej półplutonu haubic 155 mm. Zestaw przeciwlotniczy miał stanowić obronę przed atakami samobójczymi z użyciem samochodów załadowanych materiałem wybuchowym.

Stan etatowy tej zmiany: 349 oficerów, 644 podoficerów oraz 558 szeregowych. Żołnierze pochodzili głównie z: Dowództwa 2 KZ z Krakowa, 12 DZ ze Szczecina, 16 DZ z Elbląga, 6 BDSz z Krakowa, 25 BKPow z Tomaszowa Mazowieckiego, 1 BSap z Brzegu, 56 pśb z Inowrocławia, CGDP z Bydgoszczy, CGWC-W z Kielc oraz z ŻW.

W podobny sposób sformowano V zmianę (wg etatu nr ZS/032/0). Było to związane z kolejnym zwiększeniem liczebności kontyngentu – limit opiewał na 2200 stanowisk etatowych. Zmiana realizowała zadania w Afganistanie od kwietnia do października 2009 r. Dowódcą zmiany był ponownie płk Rajmund Andrzejczak.

Zasadnicze uzbrojenie i sprzęt V zmiany był podobny do poprzedniej, chociaż znacznie zwiększono liczbę transporterów kołowych AMV – o 10 sztuk.

Struktura V zmiany (wg funkcji pełnionej przez personel) była dość mocno zmieniona w stosunku do IV. Personel dowództw i sztabów oraz pododdziałów je zabezpieczających to 23% (566 stanowisk), żołnierze „walczący” – 42% (1033 stanowiska), żołnierze wsparcia bojowego – 13% (333 stanowiska), żołnierze wsparcia logistycznego – 15% (376 stanowisk) oraz żołnierze lotnictwa – 7% (174 stanowiska). Według etatu zmiana liczyła: 376 oficerów, 859 podoficerów oraz 707 szeregowych.

Stan osobowy V zmiany pochodził głównie z: 6 BDSz z Krakowa, 25 BKPow z Tomaszowa Mazowieckiego, 1 BA z Węgorzewa, 1 BLog z Bydgoszczy, 2 BSap z Kazunia, 5 pinz ze Szczecina, CGDP z Bydgoszczy, CGWC-W z Kielc oraz ŻW.

VI zmiana pod dowództwem gen. bryg. Janusza Bronowicza służyła w Afganistanie od października 2009 do kwietnia 2010 r. i była mniejsza od poprzedniej o 550 osób. W etacie znalazły się następujące komórki organizacyjne: Dowództwo Polskiego Kontyngentu Wojskowego (4 stanowiska), Zespół Dyrektora ds. Wsparcia, Szkolenia i Wyposażenia Armii Afgańskiej (2 stanowiska), Grupa Zastępcy Dowódcy Regionu Wschodniego ISAF (10 stanowisk), Wkład Narodowy do Dowództwa Kompozytowego ISAF (6 stanowisk), Dowództwo Koalicyjne ds. Bezpieczeństwa i Transformacji (CSTC-A, 13 stanowisk), Narodowa Komórka Wywiadu (7 wojskowych i 3 cywilne), Narodowa Komórka Kontrwywiadu (6 wojskowych i 1 cywilne), Zespół Specjalistów PRT (23 wojskowe i 9 cywilnych), Polskie Siły Zadaniowe (1813 wojskowych i 33 cywilne), odwód PKW w kraju (200 stanowisk).

Polskie Siły Zadaniowe to: Dowództwo Polskich Sił Zadaniowych (8 wojskowych i 1 cywilne), sekcja wizyt i protokołu dyplomatycznego (2 stanowiska), zespół oficerów łącznikowych do OCC-P (9 stanowisk), sztab (44 stanowiska), dyżurna służba operacyjna (3 stanowiska), centrum operacji taktycznych (10 stanowisk), sekcja wychowawcza (3 wojskowe i 2 cywilne), sekcja informacyjno-prasowa (2 wojskowe i 1 cywilne), pion ochrony informacji niejawnych (6 stanowisk), sekcja medyczna (2 stanowiska), grupa zabezpieczenia medycznego (27 wojskowych i 2 cywilne), grupa łączności (48 wojskowych i 1 cywilne), grupa wsparcia psychologicznego PSYOPS (14 stanowisk), grupa rozpoznawcza (84 wojskowe i 8 cywilnych), grupa CIMIC (11 wojskowych i 1 cywilne), wydział Żandarmerii Wojskowej (13 stanowisk), zgrupowanie szkoleniowe ANP¹⁵² (36 wojskowych i 4 cywilne), Zgrupowanie Bojowe „A” (491 stanowisk), Zgrupowanie Bojowe „B” (546 wojskowych i 6 cywilnych), Samodzielna Grupa Powietrzna (190 wojskowych i 1 cywilne), narodowy element wsparcia logistycznego (NSE, 190 wojskowych i 2 cywilne), zgrupowanie zespołów doradczo-obszernych OMLT (66 wojskowych i 3 cywilne), zgrupowanie sił specjalnych (131 wojskowych i 1 cywilne).

O wzroście roli szkoleniowej polskiego kontyngentu świadczy pojawienie się zgrupowania szkoleniowego ANP. Szkolenie policji było i jest niezmiernie ważne dla nowo powstałej administracji rządowej, jest jednak trudne, a skuteczność działania niewielka. Należy podkreślić, że ze względu na niewielkie wynagrodzenie funkcjonariuszy ANP, ich lojalność jest wątpliwa.

Etat VI zmiany PKW opiewał na 382 stanowisk oficerskich, 875 podoficerskich oraz 824 szeregowych. Żołnierze VI zmiany pochodzili głównie z: 21 BSP z Rzeszowa, 25 BKPow z Tomaszowa Mazowieckiego, 2 pr z Hrubieszowa, 9 pr z Lidzbarka Warmińskiego, 23 BA z Bolesławca, 2. Sap z Kazunia, 49 pśb z Pruszcza Gdańskiego, 56 pśb z Inowrocławia, CGDP z Bydgoszczy, CGWC-W z Kielc oraz z ŻW.

VII zmiana PKW Afganistan została sformowana według etatu nr ZS/040/0 i służyła od kwietnia do października 2010 r. (dowódca – gen. bryg. Andrzej Przekwas). Nowym elementem w składzie kontyngentu była grupa lotnicza. Jej utworzenie wynikało z potrzeby posiadania na teatrze działań (w bazie Bagram) elementu transportu lotniczego.

Kontyngent nadal ewoluował w kierunku szkolenia – utworzono połączony element szkolący zarówno wojsko, jak i policję afgańską.

¹⁵² Afghan National Police – Afgańska Policja Narodowa.

Uzbrojenie i sprzęt VII zmiany to: 2 samoloty transportowe C-295, 4 śmigłowce transportowe Mi-17, 8 śmigłowców szturmowych Mi-24, 42 moździerz 60 mm.

W wystawieniu tej zmiany uczestniczyły następujące jednostki: 1 BPanc z Wesołej, 3 BZ z Lublina, 15 pplot z Gołdapi, 15 BZ z Giżycka, 20 BZ z Bartoszczyca, 25 BKPow z Tomaszowa Mazowieckiego, 2 pr z Hrubieszowa, 1 BA z Węgorzewa, 1 BLog z Bydgoszczy, 10 BLog z Opola, 2 BSap z Kazunia, 5 pinż ze Szczecina, 2 pk z Inowrocławia, 3 pdm z Włocławka, 49 pśb z Pruszcza Gdańskiego, 56 pśb z Inowrocławia, CGDP z Bydgoszczy, CGWC-W z Kielc oraz ŻW.

Stan etatowy tej zmiany to: 492 oficerów, 1266 podoficerów oraz 1049 szeregowych.

Ostatnia z omawianych – VIII zmiana – została sformowana według etatu nr ZS/042/0: 537 stanowisk oficerów, 1281 – podoficerów, oraz 1117 – szeregowych. Wykonywała zadania w Afganistanie od października 2010 do kwietnia 2011 r. (dowódca – gen. bryg. Andrzej Reudowicz). Nastąpił wzrost liczebności kontyngentu. Jednostki wystawiające: 34 BKPanc. z Żagania, 11 bdow. z Żagania, 11 brem. z Żagania, 4 bzaop. z Krosna Odrzańskiego, 4 pplot z Czerwieńska, 69 pplot z Leszna, 5 psap z Krosna Odrzańskiego, 5 pa z Sulechowa, 25 BKPow z Tomaszowa Mazowieckiego, 9 pr z Lidzbarka Warmińskiego, 10 BLog z Opola, 49 pśb z Pruszcza Gdańskiego, 56 pśb z Inowrocławia, CGDP z Bydgoszczy, CGWC-W z Kielc oraz ŻW.

IX zmiana, przebywająca w Afganistanie od kwietnia 2011 r., etatowo liczy: 547 oficerów, 1232 podoficerów oraz 1150 szeregowych (2934 żołnierzy i 66 pracowników cywilnych).

Skład polskiego kontyngentu sukcesywnie rośnie. Obecnie liczy prawie 3000 żołnierzy w bazach: FOB¹⁵³ Ghazni i FOB Warrior oraz FB¹⁵⁴ Four Corners, FB Giro i CP¹⁵⁵ Qarabagh.

Interesujące wydaje się porównanie liczebności wojsk sowieckich w latach osiemdziesiątych XX w. na obszarze zajmowanym obecnie przez Polaków.

W prowincji Ghazni (oraz sąsiednich: Paktia i Paktika) stacjonowało 3300 żołnierzy sowieckich, uzbrojonych m.in. w czołgi (31), bojowe wozy piechoty, bojowe wozy desantowe i transportery opancerzone (174), działa i moździerze (48), zestawy przeciwlotnicze ZSU-23-4 (8), granatniki automatyczne AGS-17 (18). Szacunkowy podział tych sił według pełnionych funkcji kształtował się następująco: ok. 9% to personel sztabowy oraz zabezpieczenia dowództw i sztabów, ok. 50% – żołnierze „walczący”, ok. 30% – żołnierze wsparcia bojowego, oraz ok. 12% – personel logistyczny. Należy stwierdzić, że 23 mm ZU-23-2 są tylko namiastką potencjału ogniowego i manewrowego zestawu ZSU-23-4. Granatniki automatyczne Mk.19 to porównywalny odpowiednik AGS-17. Odnośnie artylerii – nasze 152 mm armato-haubice wyposażone w nowoczesny zautomatyzowany zestaw kierowania ogniem (ZZKO) należy tu porównywać z dywizjonem 18 haubic D-30, bez podobnego systemu. Celność ognia polskich dział na pewno jest wyższa niż sowieckich, ale Sowieci używali artylerii do wsparcia ogniowego również poza bazami, podczas gdy nasze działa prowadzą ogień tylko z baz. Wsparcie powietrzne zapewniały Sowiecom jednostki lotnicze stacjonujące poza prowincją Ghazni, polski kontyngent zaś posiada śmigłowce oraz może liczyć na wsparcie samolotów A-10 lub F-15 lotnictwa amerykańskiego.

¹⁵³ Wysunięta Baza Operacyjna (Forward Operation Base). Załoga: od kilkuset do ponad tysiąca żołnierzy.

¹⁵⁴ Baza Ogniowa (Fire Base). Załoga: od kilkudziesięciu (zwykle ponad 50) do nieco ponad 100 żołnierzy.

¹⁵⁵ Posterunek Kontrolny (Control Post). Załoga: do około 50 żołnierzy.

Wcześniejsze zmiany PKW były zdecydowanie słabsze niż siły sowieckie. Poczynając od VIII zmiany siła naszego kontyngentu licznie zbliżyła się do poziomu sowieckiego.

Straty w zabitych PKW Afganistan do czerwca 2011 r.:

Lp.	Stopień, imię i nazwisko	Wiek	Jednostka	Data śmierci	Uwagi
1.	ppor. Łukasz Kurowski	28	10 BKPanc	14 VIII 2007	por. – pośmiertnie
2.	st. kpr. Szymon Słowik	34	16 bpd	26 II 2008	
3.	st. szer. Hubert Kowalewski	27	10 BKPanc	26 II 2008	kpr. – pośmiertnie
4.	st. szer. Grzegorz Politowski	26	5 pinż	8 IV 2008	kpr. – pośmiertnie
5.	ppor. Robert Marczewski	28	6 bdsz	20 VI 2008	por. – pośmiertnie
6.	st. kpr. Waldemar Sujdak	28	2 BSap	20 VI 2008	plut. – pośmiertnie
7.	st. szer. Paweł Brodzikowski	25	2 BSap	20 VIII 2008	kpr. – pośmiertnie
8.	st. szer. Paweł Szwed	27	2 BSap	20 VIII 2008	kpr. – pośmiertnie
9.	st. chor. Andrzej Rozmiarek	35	12 BZ	10 II 2009	st. chor. sztab. – pośmiertnie
10.	por. Daniel Ambroziński	32	1 bkpow	10 VIII 2009	kpt. – pośmiertnie
11.	plut. Marcin Poręba	32	5 pinż	4 IX 2009	sierż. – pośmiertnie
12.	st. szer. Artur Pyc	28	18 bdsz	8 IX 2009	
13.	st. szer. Piotr Marciniak	30	6 BDSz	10 IX 2009	kpr. – pośmiertnie
14.	st. szer. Szymon Graczyk	23	5 pinż	9 X 2009	kpr. – pośmiertnie
15.	st. szer. Radosław Szyszkiewicz	22	5 pinż	9 X 2009	kpr. – pośmiertnie
16.	st. szer. Michał Kólek	22	PolUkrBat	19 XII 2009	kpr. – pośmiertnie
17.	kpr. Miłosz Aleksander Górka	25	25 BKPow	12 VI 2010	plut. – pośmiertnie
16.	st. szer. Grzegorz Bukowski	29	OS ŻW	15 VI 2010	kpr. – pośmiertnie
19.	kpr. Paweł Stypuła	26	2 BSap	26 VI 2010	plut. – pośmiertnie
20.	st. szer. Dariusz Tyłenda	31	15 pplot	6 VIII 2010	st. kpr. – pośmiertnie
21.	sierż. Kazimierz Kasprzak	32	15 pplot	27 IX 2010	
22.	st. szer. Adam Szada-Borzyszkowski	28	1 bkpow	14 X 2010	
23.	st. szer. Marcin Pastusiak	26	OS ŻW	22 I 2011	
24.	Marcin Knap	34	Pog. Rat. w Lublinie	22 I 2011	
25.	mł. chor. Bartosz Spychała	39	1 pspec	3 IV 2011	
26.	st. szer. Paweł Staniaszek	29	2 BSap	20 IV 2011	kpr. – pośmiertnie
27.	st. kpr. Jarosław Maćkowiak	27	17 BZ	2 VI 2011	mł. chor. – pośmiertnie

Misja w Afganistanie trwa nadal.

Polacy w misji wojskowej w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej

W 2003 r. w zachodniej prowincji Sudanu, Darfurze, doszło do wyjątkowo krwawych walk na tle etniczno-kulturowym. Kryzys w tym regionie narastał od dłuższego czasu. Dochodziło do coraz ostrzejszych starć pomiędzy osiadłą miejscową rdzenną ludnością a arabskimi nomadami. W lutym 2003 r. napięcie sięgnęło zenitu. Doszło do regularnej wojny.

Rdzenna ludność oskarżała rząd Sudanu o tajne porozumienie z plemionami arabskimi i utworzyła własne oddziały zbrojne, tzw. Sudańską Armię Wyzwolenia oraz Ruch na Rzecz Sprawiedliwości i Równości. Rząd sudański przystąpił do zdławienia buntu. Trzyletnie działania wojenne przyniosły śmierć setek tysięcy ludzi. Podjęte w 2006 r. rokowania pokojowe nie powiodły się. W tej sytuacji Unia Afrykańska podjęła decyzje o skierowaniu do Darfuru specjalnej misji, której głównym zadaniem miała być ochrona ludności cywilnej. Wcześniej, w lipcu 2004 r., do Darfuru zostały skierowane pierwsze oddziały misji (African Mission in Darfur), współfinansowanej ze środków Unii Europejskiej. Misja ta nie przyniosła jednak spodziewanych rezultatów, przede wszystkim z powodu braku stałych źródeł finansowania i braków w wyposażeniu¹⁵⁶.

W sierpniu 2006 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła decyzję o rozszerzeniu realizowanego na południu Sudanu mandatu wojsk ONZ (United Nations Mission in Sudan), utworzonych w 2005 r. po zakończeniu drugiej wojny domowej w Sudanie. W wyniku uzgodnień między Unią Afrykańską a ONZ w 2007 r. miało dojść do powołania wspólnej misji tych organizacji. Na skutek protestu Sudanu wobec misji Narodów Zjednoczonych do jej utworzenia jednakże nie doszło. Władze Sudanu przystąpiły do ofensywy wojskowej przeciwko powołanemu przez ugrupowania opozycyjne Narodowemu Frontowi Ocalenia.

31 lipca 2007 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła decyzję o wysłaniu dodatkowych sił w postaci misji UNAMID (United Nations African Mission In Darfur). Misja ta przejęła zadania od powołanej w 2005 r. UNAMIS. Najważniejsze zadania polegały na zapewnieniu przestrzegania prawa oraz funkcjonowania policji w obozach i miejscach przebywania uchodźców, poprawieniu bezpieczeństwa w strefie działań misji, przede wszystkim w rejonach obozów uchodźców i ośrodków przesiedleńców, wreszcie stworzeniu warunków do dobrowolnego, bezpiecznego powrotu około 2 mln uchodźców do miejsc zamieszkania.

Pod koniec 2007 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ upoważniła Unię Europejską do powołania własnej misji na terenie Czadu. Jej zadanie polegało na wspieraniu sił ONZ i Unii Afrykańskiej w niesieniu pomocy uchodźcom w Darfurze. Misja EUFOR Tchad/RCA, czyli unijna misja w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej rozpoczęła działalność w połowie marca 2008 i trwała do 15 marca 2009 r. W gronie państw zaproszonych do udziału w niej znalazła się także Polska.

Misja EUFOR w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej to piąta operacja wojskowa realizowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Jej celem było zapewnienie warunków bezpieczeństwa i doprowadzenie do stabilizacji w rejonie wschodniego Czadu i północnej części Republiki Środkowoafrykańskiej. Podstawowe jej zadania to: ochrona ludności cywilnej, wsparcie organizacji humanitarnych w niesieniu pomocy, ochrona personelu ONZ oraz umożliwienie powrotu przesiedleńcom i wypędzonym do poprzednich miejsc zamieszkania.

23 listopada 2007 r. minister obrony narodowej RP wydał decyzję nr 538/MON w sprawie przygotowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego do operacji UE w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej. Na wniosek Rady Ministrów z 22 stycznia 2008 r. Prezydent RP podpisał stosowne postanowienie (30 stycznia 2008 r.) o użyciu PKW w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej.

¹⁵⁶ Zob. www.pkwc Chad.wp.mil.pl (19 IX 2011).

W pierwszej kolejności do Czadu została przerzucona 64-osobowa Inżynieryjna Grupa Przygotowawcza (od 17 do 22 kwietnia 2008 r.). Jej zadanie polegało na rozpoczęciu budowy bazy i stworzeniu warunków do przyjęcia sił głównych. W bazach przeznaczonych dla wojsk EUFOR nie istniała praktycznie żadna infrastruktura, wszystko należało zbudować od podstaw. Pierwszy okres misji to przede wszystkim olbrzymie wyzwanie logistyczne. Najintensywniejsze prace Grupy Przygotowawczej trwały do września 2008 r.

W pierwszej dekadzie września tegoż roku rozpoczęła się zasadnicza faza udziału kontyngentu polskiego. Trzon sił głównych, 136 żołnierzy, został przerzucony 6 i 8 września. 15 września Polski Kontyngent Wojskowy w Czadzie osiągnął pełną gotowość operacyjną. Wspólnie z kontyngentem francuskim (pluton łączności) oraz chorwackim (pluton manewrowy) tworzył on Wielonarodowy Batalion Północ.

Polski kontyngent tworzyły: dowództwo batalionu, 1 kompania manewrowa, 2 kompania manewrowa, kompania inżynieryjna, narodowy element wsparcia oraz grupa lotnicza (śmigłowce Mi-17). Do składu polskiego kontyngentu zaliczyć ponadto można grupę oficerów w dowództwie operacji w Mount Valerien pod Paryżem i w dowództwie sił z siedzibą w Abéché w Czadzie. Dowódcą I zmiany PKW w siłach EUFOR w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej został płk Wojciech Kucharski, II – płk Maciej Siudak, III – ppłk Arkadiusz Widłak¹⁵⁷.

Główne zadania PKW polegały na patrolowaniu terenu, ochronie konwojów z pomocą humanitarną, zapewnienie bezpieczeństwa personelowi ONZ i organizacji pozarządowych, udzielanie pomocy miejscowej ludności oraz przesiedleńcom, ochrona ważnych obiektów, m.in. pasów startowych, interweniowaniu w przypadkach łamania praw człowieka i popełniania przestępstw. Misja EUFOR miała zabezpieczać przez rok funkcjonowanie ONZ-owskiej misji MINURCAT.

Podstawowym sprzętem znajdującym się na wyposażeniu PKW były kołowe transportery opancerzone Rosomak, samochody Land Rover Defender, śmigłowce transportowe Mi-17, samochody STAR 266M z 23 mm armatą plot. ZU-23-2K, 60 mm moździerz LM-60D i 40 mm granatniki MK-19.

14 stycznia 2009 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ (rezolucja nr 1861) zastąpiła misję Unii Europejskiej w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej własną misją MINURCAT. W składzie misji docelowo miało wziąć udział ponad 5000 żołnierzy z 25 państw, w tym z Polski. Najważniejszym aktem prawnym umożliwiającym udział żołnierzy WP w tej misji było postanowienie Prezydenta RP z 13 marca 2009 r. o użyciu Polskiego Kontyngentu Wojskowego w misji ONZ w Czadzie i Republice Środkowoafrykańskiej. W misji miało uczestniczyć do 300 żołnierzy i pracowników wojska.

Celem misji MINURCAT było zapewnienie bezpieczeństwa ludności, ochrony i swobodnego przemieszczania się personelu Narodów Zjednoczonych i organizacji humanitarnych niosących pomoc uchodźcom, stworzenie warunków do ich bezpiecznego powrotu do miejsc zamieszkania. Do najważniejszych zadań realizowanych przez PKW należało: zapewnienie bezpieczeństwa personelu i sprzętu, zapewnienie ochrony personelowi misji MINURCAT i organizacji humanitarnych, zapewnienie kontroli osób, miejsc, obiektów

¹⁵⁷ II zmiana sił EFOR była jednocześnie I zmianą sił polskich w ramach misji MINURCAT.

oraz rejonów poprzez patrolowanie, rozpoznanie i monitorowanie sytuacji, współpraca z władzami oraz lokalnymi przywódcami¹⁵⁸.

I zmiana EUFOR kontyngentu polskiego pełniła służbę od 30 lipca do 29 listopada 2008 r., II zmiana EUFOR i zarazem I zmiana MINURCAT – od 29 listopada 2008 do 18 maja 2009 r., II zmiana MINURCAT – od 18 maja do 9 grudnia 2009 r. Trzeci kontyngent w przeciwieństwie do dwóch pierwszych nie posiadał w strukturze grupy lotniczej.

Poza działaniami operacyjnymi żołnierze i pracownicy wojska prowadzili szeroką działalność w ramach CIMIC. Jednym z najważniejszych przedsięwzięć w tym zakresie było usprawnienie kilku studni głębinowych w miejscowościach Guereda, Bahai i Baitir. Polacy brali również udział w odbudowie dróg, przepraw przez rzeki, wyposażali szkoły, udzielali pomocy medycznej.

W związku z podjętą przez Polskę decyzją o wycofaniu się z udziału w misjach pokojowych prowadzonych pod auspicjami ONZ, w grudniu 2009 r. nastąpiło wycofanie polskich żołnierzy z misji MINURCAT. 9 grudnia w bazie Irina odbyła się oficjalna uroczystość przekazania obowiązków zastępującemu Polaków batalionowi mongolskiemu (Monbat). Powrót żołnierzy II zmiany w misji MINURCAT do kraju odbył w dwóch turach – 8 grudnia i 17 grudnia 2009 r.

SUMMARY

Krzysztof Gaj, Janusz Zuziak, The Polish Army in the International Peacekeeping Missions (1953–2011)

In 1953–2011 the representatives of the Polish Armed Forces took part in nearly seventy international missions and peacekeeping operations. Depending on the nature and performed tasks, they can be divided into three groups: observation, logistical and operational. The aim of the authors of this case study was not to discuss all, but only the largest and longest-lasting missions.

The beginning of the Polish involvement in the maintenance of peace dates back 1953 when it was launched the Neutral Nations Supervisory Commission in Korea. One year later, the Polish soldiers began their service in the International Commission for Supervision and Control in Indochina (Cambodia, Laos, Vietnam). Since 1973, in South Vietnam there were carried out the operations with Polish representatives of the International Commission of Control and Supervision.

Another important stage in the participation of representatives of the Polish Armed Forces in international peacekeeping missions is a service under the blue flag in the Middle East, the forces of UNEF II, UNDOF and UNIFIL.

In 1988–1990 soldiers of the Polish Army participated in the Best Service of the United Nations Observer Mission in Afghanistan and Pakistan, which were established after several years war in Afghanistan. The UN Observer Mission in Iran and Iraq in 1988–1990 had a similar character like the mission in Afghanistan.

In 1989–1990 representatives of the Polish Army were involved in logistics and observation missions in the territory of Republic of Namibia. Another important mission in Africa, carried

¹⁵⁸ Zob. www.pkwcad.wp.mil.pl (19 IX 2011).

out with the involvement of Polish soldiers, there was the mission in Chad and the Central African Republic in 2008–2009.

The Polish area of intense involvement in international operations is the Balkans. Since the early nineties of last century to today were and continue to take part in them soldiers, policemen and civilian „missionaries”. In 1991 the operation there was launched UNPROFOR (United Nations Protection Force). Pursuant to the resolution of the Council of Ministers of December 5th, 1995, Poland joined to participate in military operations in Bosnia and Herzegovina, sending the troops to the Implementation Force (IFOR). In December 1996, the UN Security Council decided to extend the mandate of the IFOR mission, changing its name to the Stabilisation Force (SFOR). In 1999, we took part in the operation of NATO forces in Albania (AFOR). Consistent with the decision of the Minister of National Defence of June 19th, 1999 the Polish International Military Forces in KFOR (Kosovo Force) was sent to Kosovo.

The first decade of the 21st century, is primarily involved in missions in Afghanistan and Iraq, which in contrast to the other in a large extent have the nature of war.

РЕЗЮМЕ

Кшиштоф Гай, Януш Зузяк, Войско Польское в международных миротворческих миссиях в 1953–2011 гг.

В 1953–2011 гг. представители Войска Польского принимали участие в около 70 международных миссиях и миротворческих операциях. В зависимости от характера и выполняемых заданий можно их поделить на три группы: наблюдательные, логистические и операционные. Целью авторов данной статьи не является рассмотрение всех этих миссий. Мы хотели бы сосредоточить внимание лишь на самых важных и наиболее продолжительных миссиях.

Началом участия Польши в действиях направленных на поддержание мира можно считать 1953 год, когда начала действовать наблюдательная комиссия нейтральных государств в Корее. Спустя год польские военнослужащие начали службу в Международной комиссии по контролю и наблюдению в Индокитае (Камбоджа, Лаос, Вьетнам). С 1973 г. на территории Южного Вьетнама с участием польских представителей действовала Международная комиссия по контролю и наблюдению.

Очередным важным этапом участия представителей Войска Польского в международных миротворческих миссиях стала служба под голубым флагом на Ближнем Востоке в рамках сил UNEF II, UNDOF i UNIFIL.

В 1988–1990 гг. польские солдаты принимали участие в Миссии наблюдателей Объединённых наций в Афганистане и Пакистане, которая была создана после окончания длительной войны в Афганистане. Схожие с этой миссией задачи польские военнослужащие выполняли в 1988–1990 гг. в Ираке и Иране, где находились в составе наблюдательных миссий ООН.

В 1989–1990 гг. представители Войска Польского участвовали в логистической и наблюдательной миссиях на территории Намибии. Другими важными африканскими миссиями с участием польских солдат были миссии в Чаде и ЦАР в 2008–2009 гг.

С начала девяностых лет прошлого века Польша принимает активное участие в международных миссиях на Балканах. В этих миссиях по сей день участвуют военнослужащие, полицейские и гражданские «миссионеры». В 1991 г. началась операция ЮНПРОФОР (United Nations Protection Force). На основании постановления Совета министров РП 5 декабря 1995 г. Польша присоединилась к операции в Боснии и Герцеговине, куда были высланы военнослужащие, которые вошли в состав сил ИФОР. В декабре 1996 г. Совет безопасности ООН принял решение о продлении разрешения для миссии ИФОР. При этом было изменено название на Силы стабилизации (СФОР). В 1999 г. мы принимали участие в операции сил НАТО в Албании (АФОР). Согласно с решением министра обороны 19 июня 1999 г. в Косово было направлено польское воинское формирование в составе международных сил КФОР (Kosowo Force).

Первое десятилетие XXI века – это прежде всего участие в миссиях в Афганистане и Ираке, которые в отличие от других миссий во многом носят военный характер.